จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๑๗

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

โปรดให้ตีพิมพ์พระราชทานในงานพระเมรุ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิศมัยพิมลสัตย์

ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส

เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑

คำนำ

สำนักพระราชวังแจ้งความมายังกรมศิลปากรให้เลือกหาเรื่องหนังสือสำหรับพิมพ์เป็นของพระราชทานแจกในงานพระเมรุ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิศมัยพิมลสัตย์ กรมศิลปากรจึงได้จัดให้พิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขอถวายอนุโมทนาในพระราชกุศล ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้โปรดให้พิมพ์หนังสือพระราชทาน เป็นพระราชกุศลนับเนื่องในอนุปทานทักษิณา มีเชฏฐาปจายนธรรมเป็นปัจจัย สำเร็จเป็นปัตติทานมัยที่ตั้งแห่งบุญกิริยา ขออำนาจพระราชกุศลนี้ จงสัมฤทธิผลดลบันดาลให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิศมัยพิมลสัตย์ เสวยอิฏฐคุณมนุญผลตามฐานคตินิยม สมดั่งพระราชปณิธานทุกประการเทอญ.

กรมศิลปากร

ก. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิศมัยพิมลสัตย์

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

(พ.ศ. ๒๔๒๗)

วัน ๕ ๆ ๑ ๕ ปีวอก ยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้เป็นวันทำการสดับปกรณ์กาลานุกาล และการทำบุญวันสวรรคตในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระสงฆ์ซึ่งมารับพระราชทานฉันในการนี้รวม ๓๘ รูป เวลาเช้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสด็จออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ รับพระราชทานฉันก่อน ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว เจ้าพนักงานกรมภูษามาลาเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิทุก ๆ พระองค์ออกตั้งไว้บนพระที่นั่งเศวตฉัตรรวม ๑๘ พระองค์ ตั้งไว้บนโต๊ะจีนข้างพระที่นั่งเศวตฉัตร ๖ พระองค์ ครั้นเวลาเที่ยงเศษ เสด็จ

พระราชดำเนินออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเครื่องนมัสการทองทิศ และเครื่องนมัสการทองน้อยเสร็จแล้ว ทรงทอดผ้าจีวรสดัปกรณ์กาลานุกาล ๒๔ รูป และพระราชทานผ้าจีวรอีก ๔ จีวร ขึ้นไปสดัปกรณ์พระอัฐิณพระราชวังบวร แล้วทรงทอดผ้าไตร ๑ ผ้าขาวพับ ๙ รวม ๑๐ สดัปกรณ์ถวายในการทำบุญวันสวรรคต ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นสดัปกรณ์แล้วพระสงฆ์ถวายพระพรลากลับ เจ้าพนักงานกรมสังฆการีนิมนต์พระสงฆ์ ๕๐๐ รูปเข้ามาสดัปกรณ์ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินสดัปกรณ์องค์ละเฟื้อง ครั้นเสร็จการบำเพ็ญพระราชกุศลแล้วเสดจขึ้น

เวลาค่ำไม่เสด็จออก

ในเวลาวันนี้มีละครสังเวยเทวดาที่นั่งทรงธรรมตามธรรมเนียม

ในเวลาวันนี้ทุก ๆ ปีเคยมีการโต๊ะเลี้ยงพระบรมวงศานุวงศ์ในการปีใหม่และมีของฉลากต่าง ๆ พระราชทานด้วย แต่ในปีนี้ทรงพระประชวรอยู่ จะประทับโต๊ะด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ไม่ถนัด จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เลิกการโต๊ะในปีนี้เสีย แต่ของฉลากซึ่งเคยพระราชทานนั้น ก็พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งเคยได้รับพระราชทานเหมือนอย่างทุก ๆ ปีมาแล้ว

ในเวลาวันนี้ เป็นวันที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทั้งปวงทูลเกล้า ฯ ถวายก๊าดตามธรรมเนียมเหมือนอย่างทุกปี

วัน ๖ ๒ฯ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

ในเวลาวันนี้ เป็นวันสวดพระพุทธมนต์ตั้งพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒสัตยา เวลาค่ำเสด็จประทับพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเครื่องทองทิศนมัสการพระชนมพรรษาทั้ง ๕ แผ่นดิน ซึ่งประดิษฐานไว้ในมณฑปดอกไม้ทั้ง ๕ มณฑปนั้น ครั้นทรงนมัสการแล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสดจพระราชดำเนินโดยพระทวารเทเวศเสด็จขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จโดยประตูพิมานไชยศรีไปประทับเกยวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ประทับทรงจุดเครื่องนมัสการแล้วทรงศีล ครั้นทรงศีลแล้วเจ้าพนักงานกรมพระอาลักษณ์อ่านประกาศ และทรงจุดธูปเทียนนมัสการตามโต๊ะหมู่ทุกแห่งตามเคย ครั้นอ่านประกาศจบแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงมีกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นประธานพร้อมกันเจริญพระพุทธมนต์ ในเวลานั้นทรงพระราชดำรัสด้วยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ และกรมกรมหมื่นเทวะวงษ์ ด้วยราชการต่างๆ ในเวลาพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ยังไม่จบ เสด็จพระราชดำเนินกลับ ทรงพระราชยานเสด็จกลับโดยทางเดิม ประทับเกยพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท แล้วเสด็จขึ้น ในเวลาเมื่อสวดมนต์จบแล้วนั้น พราหมณ์อ่านฉันท์ดุษดีสังเวยด้วย

วัน ๗ ๓ฯ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

ในวันนี้เป็นวันพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒสัตยา เวลาเช้า พระสงฆ์ซึ่งสวดพระพุทธมนต์ในเวลาคืนนั้น รับพระราชทานฉัน ณพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แล้วเข้าไปประชุมพร้อมในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจ้าพนักงานทั้งปวงเตรียมการพร้อมเสร็จ ครั้นเวลาเที่ยงแล้วเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกโดยทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จออกโดยทางประตูพิมานไชยศรี ประทับเกยวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ประทับทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว พระมหาราชครูพิธีอ่านคำแช่งน้ำ ครั้นอ่านจบแล้ว พระยาศรีสุนทรอ่านคำแช่งน้ำ ครั้นอ่านจบแล้ว พระสิทธไชยบดีเชิญพระแสงต่างๆ ลงชุบในหม้อน้ำ เจ้าพนักงานประโคมดุริยางคดนตรีต่าง ๆ ข้าราชการทั้งปวงก็เข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอ่านคำสาบานทูลเกล้าฯ ถวาย พระสงฆ์สวดสัจจคาถา ครั้นเสร็จแล้ว พระมหาราชครูพิธีทูลเกล้าฯ ถวายน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสวยน้ำ พระบรมวงศานุวงศ์ยืนขึ้นถวายคำนับตามธรรมเนียม แล้วเจ้าพนักงานกรมสนมก็ตั้งน้ำ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ก็เข้าไปรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาตามลำดับดังเช่นเคยเหมือนทุกครั้ง ในขณะนั้นพระสงฆ์ถวายพระพรลากลับ ครั้นข้าราชการรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่

หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับโดยทางหลังฉากข้างใน เสด็จออกประตูหลังพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินในพระระเบียง ตั้งแต่ประตูฉนวนจนถึงประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จกลับโดยทางประตูพิมานไชยศรี ประทับเกยหน้าพระทวารเทเวศ เสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งสนามจันทร์ ทรงฉลองพระองค์ครุยแล้วทรงจุดเครื่องนมัสการถวายบังคมพระบรมอัฐิแล้ว เสด็จเข้าในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทรงผลัดพระภูษา ในเวลานั้นพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทั้งปวงก็เข้าไปถวายบังคมพระบรมอัฐิตามลำดับกัน ครั้นทรงผลัดพระภูษาแล้ว ก็เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทำการถือน้ำข้างในตามธรรมเนียม ในการถือน้ำวันนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระภูษาเขียนทอง ทรงฉลองพระองค์ราชปะแตนขาวไม่ได้ทรงตราเครื่องราชอิศริยยศ เพราะทรงพระประชวรยังไม่หายสนิท ในวันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้เลิกการที่ประทับพระราชลัญจกรในท้ายพระราชหัตถ์นั้นเสีย ทรงเซ็นพระราชหัตถ์เลขาตามเดิม ในเวลาค่ำวันนี้มีการสวดพระพุทธมนต์ตั้งพระราชพิธีคเชนทรัศวสนาน ณ ที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้ากิติยากรไปทรงจุดเทียน

วัน ๑ ๔ฯ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าเลี้ยงพระในการพระราชพิธีคเชนทรัศวสนานณพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เวลาบ่ายเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์เฝ้ารับสั่งด้วยราชการเล็กน้อย

เวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินทางข้างใน เสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จขึ้นประทับบนพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินกระบวนแห่พระยาช้างต้นพระยาม้าต้นและอื่น ๆ มีพราหมณ์ขึ้นประน้ำมนตร์บนเกยตามธรรมเนียม ครั้นเสร็จการแห่คเชนทรัศวสนานแล้ว ก็เสด็จขึ้นทางเดิม เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออก

วัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินออกห้องซิตติงรูม พระยานรรัตนราชมานิตถวายของที่ทรงสั่งให้ทำ คือทองพระกรและอื่น แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งให้กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมจัดการซ่อมแปลงตำหนักที่ในพระบรมมหาราชวังขึ้นอีก ในเวลานั้นมีกรมหมื่นพรหม กรมหมื่นศิริธัช พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร เฝ้าตามธรรมเนียม เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำเสด็จออกห้องออกขุนนาง แต่ขุนนางไม่มีใครมา เสด็จประทับในห้องออฟพิศ ทรงพระราชดำรัสกับกรมหมื่นเทวะ

วงษ์ด้วยราชการต่าง ๆ แล้วเสด็จขึ้น

ในเวลาวันนี้ พระราชทานเพลิงศพพระธรรมทานาจารย์ณวัดสระเกศ มีของพระราชทานศพตามธรรมเนียม

ในเวลาวันนี้ มีการสมโภชพระยาช้างต้นและพระยาม้าต้นทุก ๆ โรงตามเคยเหมือนทุกครั้งมาแต่ก่อน

วัน ๓ ๖ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินออกห้องซิตติงรูม พระยาอาหารบริรักษเข้าไปเฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายเรื่องราวฉะบับ ๑ ว่าด้วยเรื่องเมียฟ้องอย่าจะขอแต่งทนายว่าความ เจ้าหมื่นเสมอใจราชทูลเกล้า ฯ ถวายเรื่องราวฉะบับ ๑ ขอรับพระราชทานหม่อมราชวงษ์เล็กในกรมทหารมหาดเล็กมารับราชการในกรมมหาดเล็ก พระองค์ดิศวรกุมารทูลเกล้า ฯ ถวายเรื่องราวหมอแมกฟาแลนด์ฉะบับ ๑ ว่าด้วยเรื่องเงินเดือนมิสเตอร์อิเกนครูที่ ๒ ว่าเงินเดือนเกินเอสติเมต หมอแมกฟาแลนด์ได้รองเงินใช้ไปแล้ว เสด็จออกห้องดรออิงรูม เคานเกวการาเดกกงสุลฝรั่งเศสเฝ้ากราบถวายบังคมลาไปยุโรป แล้วเสด็จขึ้นห้องซิตติงรูม มิสเตอร์อาลบาสเตอเข้าไปเฝ้าแล้วกรมหมื่นเทวะวงษ์เข้าไปเฝ้าด้วยในเวลานั้น ทรงพระราชดำรัสด้วยเรื่องต่าง ๆ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลายามเศษเสด็จพระราชดำเนินออกห้องออกขุนนาง

พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกทูลเกล้าฯถวาย๗ฉะบับ หม่อมเจ้าขาวกับพระสุริยภักดีข้าหลวงฉะบับ ๑ พระสยามพลภักดีปลัดและกรรมการเมืองนครไชยศรี ๖ ฉะบับ

ในใบบอกหม่อมเจ้าขาวพระสุริยภักดีความว่าด้วยเรื่องผู้ร้ายลักกระบือราษฎรมาร้องอีกหลายราย ตัวผู้ร้ายชำระก็รับเปนสัตย์แล้วก็มี ยังอีก ๑๔–๑๕ คน กรมการยังไม่ได้ตัวมาส่ง เรื่องนี้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ สั่งว่าให้กรมท่ามีตราบังคับออกไป พระยาพิพัฒโกษากราบทูลพระกรุณาว่า ได้มีตราบังคับออกไปแล้ว ให้ข้าหลวงชำระให้เต็มอำนาจ

ใบบอกพระสยามพลภักดีฉะบับ ๑ มีความว่า นายเปรมอำแดงจันฟ้องกล่าวโทษอ้ายจีนฮุยว่า อ้ายจีนฮุยเอามีดแทงอำแดงวันตาย เห็นว่าเปนความฉกรรจ์มหันตโทษได้ส่งตัวโจทก์จำเลยและถ้อยคำสำนวนเข้ามาแล้ว

ฉะบับหนึ่งมีความว่า อำแดงสิงฟ้องกล่าวโทษอ้ายทอง ว่าอ้ายทองเปนผู้ร้ายลักเรือไป อำแดงสิงพบเรือของอำแดงสิงที่นายทองขี่มา อำแดงสิงจับไว้ เพื่อนนายทองที่มาด้วยเอาปืนยิงถูกจีนฮงผัวอำแดงสิงตาย ได้ตัวผู้ร้ายมาชำระเปนสัตย์แล้ว ภายหลังอำแดงนวนน้องจีนฮงฟ้องอำแดงสิงด้วยเรื่องมรดกด้วย ได้ตัวโจทก์จำเลยและถ้อยคำสำนวนเข้ามาส่งแล้ว

ฉะบับหนึ่งว่า จีนหวบฟ้องกล่าวโทษนายจิ๋วกับสมัครพรรคพวกว่า จีนฮวบบิดากับจีนไฝบุตรไปเที่ยวที่บ่อนไก่ นายจิ๋วเอามีดแทงจีนไฝตาย ได้เอาตัวนายจิ๋วมาถามให้การรับเป็นสัตย์ แต่ปฏิเสธว่าไม่มีพวกเพื่อน ความเรื่องนี้ยังซักฟอกอยู่ ถ้าได้ความประการใดจะส่งมาทีหลัง

ฉะบับหนึ่งว่า หลวงนามาแจ้งความว่า นายพัดกับนายจุ้ยเข็นเกวียนบรรทุกไม้ไผ่มาถึงทุ่งน้อย มีผู้ร้ายเอาปืนยิงถูกนายพัดกับนายจุ้ย นายจุ้ยตาย ผู้ร้ายแย่งเอาโคไป ได้ออกสืบจับอ้ายผู้ร้ายยังหาได้ตัวไม่

ฉะบับหนึ่งว่า นายช่วงนายนุชฟ้องกล่าวโทษอ้ายเปลี่ยนว่า นายยากับนายชิตขึ้นอยู่บนต้นไม้ อ้ายเปลี่ยนเอาไฟจุดที่โคนต้นไม้ นายยานายชิตถูกเปลวไฟตกลงมาในกองไฟ นายยาตาย ยังไม่ได้ตัวอ้ายเปลี่ยนมาชำระ

ฉะบับหนึ่งว่า ทุกวันนี้เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมมากเที่ยวทำร้ายราษฎรๆ ทั้งปวงพากันถืออาวุธป้องกันตัว คนดีคนชั่วระคนปนกันอยู่ ยากที่จะสืบจับผู้ร้ายได้ เรื่องนี้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดีคิดจัดการเรื่องนี้ ให้กรมการคิดจับโจรผู้ร้าย ให้ออกประกาศห้ามอย่าให้ราษฎรถืออาวุธ

พระยาศรีสิงหเทพนำนายหรุ่นบุตรพระยาปลัดเมืองพระตะบองทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนถวายตัวทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ แล้วมีพระราชดำรัสด้วยพระยาปลัดเมืองเรื่องการในเมืองพระตะบอง แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าในออฟฟิศ มีพระราชดำรัสด้วยเรื่องต่าง ๆ แล้วเสด็จขึ้น

ในเวลาวันนี้ประทับพระราชลัญจกรสัญญาบัตร ๒ ฉะบับ อนุญาตที่วิสุงคามสีมา ๑ ฉะบับ

วัน ๔ ๗ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการรับมิสเตอเออเนสต์ เมซันซาเตา ซึ่งเป็นกงสุลเยเนอราลอังกฤษคนใหม่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่ท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ข้าราชการแต่งเต็มยศ มีสลูตตามยศ เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จออกทรงฉลองพระองค์ยุนิฟอร์มสำหรับราชตระกูลสีน้ำเงินแก่ ทรงเครื่องราชอิศริยยศมหาจักรีบรมราชวงศ์ ประทับภายใต้พระมหาเศวตฉัตร เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำมิสเตอรเออเนสต์เมซันซาเตา กับมิสเตอนิวแมนมิสเตอเฟรนช์เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาพิพัฒโกษากราบบังคมทูลเบิก แล้วมิสเตอซาเตาอ่านแอดเดรส และทรงสปีชตอบ แล้วมิสเตอซาเตานำพระราชสาส์นสมเด็จพระนางเจ้าอังกฤษ ตอบเรื่องถอนพระองค์เจ้าปฤษฎางค์จาก

ราชทูตในกรุงอังกฤษนั้นทูลเกล้าฯ ถวายด้วย มีพระบรมราชโองการปฏิสันถารตามธรรมเนียมแล้วเสด็จขึ้น โปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายข้าราชการอยู่ก่อน พอมิสเตอชาเตากลับไปแล้วครู่หนึ่ง เสด็จออกอีก. เจ้าพนักงานกรมพระกระลาโหมนำแขกเมืองมะลายูซึ่งเข้ามาช่วยการศพสมเด็จเจ้าพระยาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท คือเมืองไทรบุรี พระยาไทรบุรี ๑ พระยายุทธการโกศล ๑ ตนกูอาเก ๑ รวม ๓ นาย เมืองปลิศ พระสุนทรรายาผู้ช่วยราชการนาย ๑ เมืองสตูล พระยาสตูล ๑ ตนกูมหมัด ๑ รวม ๒ นาย เมืองสายบุรี พระยาสายบุรี ๑ น้องพระยาสายบุรี ๔ รวม ๕ นาย เมืองระแงะ พระยาระแงะ ๑ กรมการ ๔ รวม ๕ นาย เมืองตานี ตุวันละหมงน้องพระยาตานี ๑ ศรีตวันกรมการ ๒ รวม ๓ นาย เมืองยิหริ่ง พระโยธานุประดิษฐ์ผู้ช่วยราชการ ๑ น้องพระยายิหริ่ง ๑ ศรีตวันกรมการ ๑ รวม ๓ นาย เมืองรามัน ศรีตวันกรมการรวม ๔ นาย เมืองยะลา พระไพร่พ่ายฤทธิ์ผู้ช่วยราชการ ๑ ศรีตวันกรมการ ๓ รวม ๔ นาย เมืองหนองจิก ศรีตวันกรมการรวม ๒ นาย รวมเจ้าเมืองศรีตวันกรมการเมืองแขก ๑๐ เมือง ๓๒ นาย มีพระบรมราชโองการปฏิสัณฐานตามธรรมเนียมแล้วเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออก

วันนี้พระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าชายเล็กในพระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ณวัดพระนามบัญญัติ และศพขุนมหาวิสูตรปลัดกรม

กรมสรรพากรณวัดกาญจนสิงหาศน์

วัน ๕ฯ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ วันนี้ไม่ได้เสด็จออก และไม่มีราชการอันใด

วัน ๖ฯ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ วันนี้เริ่มการศพสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์ไปเข้าเมรุวัดบุบผาราม เจ้าพนักงานจัดการตามธรรมเนียมซึ่งมีมา

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งกราบกลีบสมุทรเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จโดยชลมารค ไปประทับท่าหน้าวัดประยูรวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินโดยสถลมารค์ไปประทับพลับพลาตรีมุขหน้าเมรุผ้าขาววัดบุบผาราม โปรดให้เรียกกระบวนแห่เจ้าพนักงานยกโกศศพสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์ขึ้นเสลี่ยงสามคาน เดินกระบวนแห่แต่หน้าบ้านสมเด็จเจ้าพระยาไปตามหน้าบ้านเจ้าพระยาสุรวงษ์ อ้อมวัดบุบผารามวิหารผ่านมาหน้าอุโบสถวัดบุบผารามตรงไปข้างเมรุด้านเหนือ เมรุนั้นตั้งที่สนามข้างอุโบสถวัดบุบผารามด้านตะวันออก พลับพลานั้นตั้งริมกำแพงอุโบสถวัดบุบผารามตรงหน้าเมรุมุขตะวันตก กระบวนแห่หน้ามีทหารแตรทหารหน้า ๑๐๐ แล้วถึงธง ๓ ชาย ๕ ชาย เครื่องแห่

ของทำบุญต่าง ๆ เป็นอันมากเหลือที่จะพรรณนา แล้วถึงทหารแตรทหารปี่นมรึน แล้วเทวดาคู่แห่กลองชนะเครื่องสูง แล้วถึงเสลี่ยงกงสมเด็จพระวันรัตอ่านพระอภิธรรมนำศพกั้นกลดกำมะลอ แล้วถึงเสลี่ยงโถงนายพลพ่ายโปรยเสลี่ยงแปลงนายชิตโยงกั้นสัปทนแดงแล้วถึงเสลี่ยงสามคานศพ พระราชทานโกศกุดั่นใหญ่ประกับลองเป็นเกียรติยศ กระบวนแห่เดินมาถึงประตูเมรุด้านเหนือแล้วเลยไป พอถึงเทวดาคู่แห่กลองชนะเครื่องสูงก็เลี้ยวเข้าประตูเหนือเวียนเมรุตามจารีตโบราณถ้วน ๓ รอบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเข้าเมรุ ประทับมุขตะวันตก ทอดพระเนตรเจ้าพนักงานยกโกศศพขึ้นเกรินไปตั้งเบ็ญจาทองอังกฤษซึ่งทำครั้งพระศพกรมขุนขัติยกัลยานั้น ครั้นเสร็จแล้วจึงทรงทอดผ้าไตร ๓๑ ไตร สมเดจพระวันรัตพระราชาคณะพระครูถานา ๓๑ รูปบังสุกุลแล้วทรงประเคนสังเคตหัวทานแก่สมเด็จพระวันรัต ๑ สังเคต พระสงฆ์ถวายยถาสัพพีอนุโมทนาอดิเรกแล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานกลับมาประทับท่าวัดประยูรวงศ์ทรงเรือพระที่นั่งเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

หนึ่งการเมรุสมเด็จเจ้าพระยาคราวนี้ทำ ๔ มุขยอดมีฉัตรผ้าแดงยอด แต่ทรงเมรุทำเป็น ๔ เหลี่ยมไม่ใช่ไม้ ๑๒ อย่างเจ้า ไม่มีนาคปักบานแถลง มีสร้างล้อมเมรุ ๔ สร้าง ราชวัตรทึบมีดอกไม้ร่วงมีฐานบัตรรับแผ่ลดกระจังทองเสียใช้ผ้าแดงบังล้อมในสร้าง

ราชวัตรไม้ไผ่ฉัตรเบญจรงค์ ๔ ชั้นล้อมนอกสร้างรอบเมรุ การประดับประดาส่วนเจ้าภาพนั้นก็มีเป็นอันมากไม่ต้องพรรณนา

เย็นวันนี้มีทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ ๔ ต้น มีดอกไม้หลวงด้วย เมื่อศพมาถึงมีโขน ๑ หุ่น ๑ งิ้ว ๑ กลางคืนมีหนังตามธรรมเนียม

วัน ๗ ๑๐ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีทรงพระราชยานไปประทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งกราบเสด็จพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จไปประทับหน้าวัดประยูรวงศาราม เสด็จขึ้นทรงพระราชยานไปประทับพลับพลาหน้าเมรุแล้วทรงโปรย โปรดให้เทวดาทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๔ ต้น ทรงโปรยแล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าเมรุ เสด็จทอดพระเนตรรอบเมรุแล้วประทับมุขตะวันตกทรงทอดผ้าไตร ๓๑ ไตร สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์พระราชาคณะพระครูถานาบังสุกุลแล้วทรงประเคนสังเคตสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นหัวทานแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง

อนึ่งทรงโปรยนั้นวันละ ๑๐ ชั่ง ต้นกัลปฤกษ์ ๔ ต้นๆ ละ ๕ ชั่ง

วัน ๑ ๑๑ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานตั้งบันไดนาคเกรินโกศศพสมเด็จเจ้าพระยาลงจากเบญจาแล้วรื้อเบญจาตั้งตรางประดับเครื่องสดแล้วยกโกศขึ้นตั้งตรางที่เผา

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จทรงพระราชยานไปประทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งกราบพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จไปประทับท่าวัดประยุรวงศ์ เสด็จขึ้นทรงพระราชยานไปประทับหน้าเมรุมุขตะวันตกทรงทอดผ้าไตร ๓๑ไตร กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระพระราชาคณะพระครูฐานา๓๑รูปบังสุกุลแล้วทรงประเคนบริขารเครื่องสังเคตแก่กรมพระปวเรศ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแล้วทรงจุดเทียน เสด็จขึ้นไปพระราชทานเพลิงศพสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการก็เผาศพภายหลัง เสด็จพระราชดำเนินกลับประทับพลับพลาทรงโปรย แล้วโปรดให้เทวดาทิ้งทานทั้ง ๔ ต้นกัลปพฤกษ์ มิสเตอชาเตากงสุลเยเนอราลอังกฤษนำกัปตันและออฟฟิศเซอเรือรบอังกฤษซึ่งเข้ามาช่วยการศพเฝ้าด้วย ทรงทิ้งทานแล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง การเล่นมีตามธรรมเนียม

วัน ๒ ฯ ๑๒ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช๑๒๓๕

เวลาเช้า ๓ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเสดจทรงพระที่นั่งราชยานไปประทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งกราบเสด็จไปประทับท่าวัดประยุรวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในเมรุมุขตะวันตก เรียกให้สามหาบเดินสามหาบของหลวงสามหาบของเจ้าภาพสาม ครั้นเดินแล้วเสด็จขึ้นบนฐานบัตร รับสั่งให้หาเจ้าพระยาสุรวงษ์ขึ้นไปรับสั่งให้จุดเทียนแล้วทรงทอดผ้าไตรสามหาบ แล้วโปรดให้เจ้าพระยาสุรวงษ์ทอดผ้าไตรสามหาบ แล้วทรงเก็บอัฐิแล้วเสดจลงทางเมรุมุขตะวันออก ทรงประเคนแล้ว เสด็จขึ้นมุขใต้ที่ข้างในแล้วเสด็จออกมุขตะวันตกในเวลานั้นเจ้าพระยาสุรวงษ์กับญาติพี่น้องผู้หญิงพร้อมกันเก็บอัฐิ แล้วเชิญโกศมาตั้งมุขตะวันตก ทรงทอดผ้าไตร ๓๑ พระธรรมวโรดมพระราชาคณะพระครูฐานา ๓๑ รูปบังสุกุลแล้วทรงประเคนสังเคตหัวทานแก่พระธรรมวโรดม เปนหัวทาน ๑ แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาค่ำไม่มีราชการไม่เสด็จออก

วัน ๓ ๑๓ฯ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเปนเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับซิตติงรูมพระยานรรัตนเฝ้าถวายบัญชีทำตำหนักในวัง พระองค์ดิศเฝ้าถวายแผนที่เมืองปีรัก เมืองราห์มัน ซึ่งพระวิภาคภูวดลออกไปทำ หลวงสโมสรเฝ้า

ถวายคำนวณจันทรุปราคาวัน ๙ ๑๕ ๕ ค่ำ กรมหมื่นเทวะวงษ์เฝ้า หลายเรื่อง ทรงพระราชหัตถ์ไปรเวตถึงกรมหมื่นนเรศและองค์โสณ เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระวิภาคว่าด้วยพระยานครราชสีมาจัดช้างม้าเกวียนให้และกำหนดจะออกจากเมืองนครราชสีมาวัน ๒ ๗ ๓ ค่ำ กับว่าทหารที่ไปด้วยนั้นเจ็บเสีย ๑๐ คน ส่งกลับลงมา ใบบอกพระยานครราชสีมาว่าด้วยจัดช้าง ๓๐ ม้า ๑๐ เกวียน ๗๐ และแต่งกรมการส่งข้าหลวงด้วยฉะบับ ๑ ว่าทหารเจ็บ ๑๐ คนส่งลงมาฉะบับ ๑ ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพหลวงศรีสิทธิสงครามผู้ช่วย ใบบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมืองนครสวรรค์ ๒ ฉะบับๆ หนึ่งว่า นายจันผัวอำแดงรอดมาฟ้องว่ามีผู้ร้ายยิงอำแดงรอดซึ่งเข้าไปหายาในป่าหลังบ้านตาย สืบได้ความว่าอ้ายน้อยประจุปืนไว้ไขกระสุนไม่ออกจึงยิงไปในป่าที่หนึ่ง เอาตัวอ้ายน้อยมาถามก็รับว่ายิงจริงแต่ไม่แกล้ง และว่าเป็นพี่น้องกันด้วย ฉะบับ ๑ ว่านายอ่ำฟ้องว่านายสินชวนนายรอดกับพวกไปไล่เนื้อมา นายรอดนั่งคอยแล้วยิงไปไม่ถูกเนื้อถูกนายสินตาย ถามนายรอดรับว่าไม่แกล้ง บอกพระยาสระบุรีว่ามีผู้ร้ายปล้นบ้านอำแดงมูลชาวบ้านงิ้วงาม ชาวบ้านได้ต่อสู้ยิงผู้ร้ายตาย ๒ คน เจ้าของบ้านบาดเจ็บ ๔ คน ได้สืบเสาะยังไม่ได้ตัว

พระยาพิพัฒอ่านบอกเมืองสมุทรสงครามว่านายภู่ยิงนายแก้วตาย กรมการสืบจับยังไม่ได้ บอกพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครไชยศรีว่า หลงจู๊โรงสุรามาขอกำนันกรมการไปจับสุราเถื่อนที่โรงจีนไขหงวนกับพวกที่บ้านกาเลี้ยงลูกบางตะกู เกิดวิวาทกัน พวกจีนไขหงวนยิงปืนออกมาถูกพวกนายอากรตายคน๑แล้วพากันหนีไป นายอากรได้จับได้น้ำสุราเถื่อนและเครื่องต้มเปนอันมาก นายอากรว่าจีนไขหงวนเปนอั้งยี่ขุนพัดไซ่ขอให้ส่ง เหนว่าเปนความใหญ่อยู่

บอกหม่อมเจ้าขาวพระสุริยภักดีว่าด้วยชำระความผู้ร้ายเมืองจันทบุรีและว่ามีผู้มาร้องกล่าวโทษกรมการ และอื่น ๆ เปนอันมาก จะโปรดให้ชำระฤๅไม่ เสด็จขึ้นประทับออฟพีศตรัสกับกรมหมื่นเทวะวงษ์ประมาณครึ่งชั่วโมงเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๔/๕ ค่ำ ปีมวอกยังเปนเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องตามธรรมเนียม เสด็จออกประทับดรออิงรูมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานกรมท่ากรมวังนำมิสเตอร์วอนเกรงกิ่งสุลเยอรมันเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายที่ปักดอกไม้คู่ ๑ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าเอมเปอเรอเยอรมันทรงยินดีถวายมา ที่ปักดอกไม้นี้สูงประมาณ ๒ ศอกใบ ๑ มีพระรูปเอมเปอเรอ ใบหนึ่งมีพระรูปเอม

เปรส ด้านหลังมีรูปเมืองเบอลินและวังเมืองโปสดัม ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วถวายบังคมลาไป เสด็จเข้าไปประทับชิตติงรูมครู่หนึ่ง แล้วเสด็จออกดรออิงรูมอีก ราชเอดเดอแกมป์และกรมหมื่นเทวะวงษ์นำมิสเตอร์ ยอน เอ ฮอลเดอแมน ราชทูตอเมริกันเฝ้าทูลด้วยการเอกษฮิบิเชน ฝ่ายที่เมืองอเมริกันอยากจะให้ตอเรเป็นข้าหลวงของไทยไป ไม่โปรด ข้อ ๒ เรื่องหมออเมริกันจะขอซื้อที่ทำโรงเรียนที่เมืองนครเชียงใหม่นครลำปาง รับสั่งว่าจะให้สมเด็จกรมพระมีศุภอักษรปรึกษากับเจ้าเมืองและทูตอื่นๆ แล้วกราบถวายบังคมลาไป เสด็จขึ้น

เวลายามเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาพนมพินิตเมืองพนมศก ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งชำระผู้ร้ายปล้นกระบือตองซูได้ผู้ร้าย ๘ คนส่งเข้ามา ฉะบับ ๑ ว่าพระวิชิตสงครามผู้ช่วยตายขอศิลาหน้าเพลิง ฉะบับ ๑ ส่งนายเขียวนายชมและครอบครัว ๙ คนที่หนีมาแต่เมืองพนมเปญเข้ามากรุงเทพ ฯ ฉะบับ ๑ ว่าการรักษาโทรเลขเมืองศรีโสภณต้องจัดโคกระแทะและจ้างคนใช้และจ่ายเงินเดือนเสมียนที่เมืองศรีโสภณขอเบิกเงินที่จ่ายรองไป บอกพระยาวิเศษฦๅไชยเมืองฉเชิงเทราว่าพระแกล้วกลางณรงค์เจ้าเมืองสนามไชยเขตรตายขอศิลาหน้าเพลิง บอกเมืองสวรรคโลกว่านายทับเป็นที่ขุนชำนาญไปเที่ยวซื้อไม้ในแขวงเมืองลองมีผู้ร้ายฆ่าตาย สืบได้ความว่านายพึ่งพึ่นนายทับ

ตาย ได้ตัวมาถามรับเป็นสัตย์ซัดเพื่อน บอกพระพรหมเมืองพรหมบุรีขอที่ผูกพัทธสีมา

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาชุมพรส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก ๘๗ ๘|— ๑|๑ บอกพระยากาญจนดิษฐส่งเงินภาษีผลประโยชน์ปีมะแมเบ็ญจศกงวดเดือน๔ ๒ รวม ๔๘ —|— บอกพระยาภูเก็ตว่าได้ให้หลวงนามาว่าภาษีอากรเมืองภูเก็ตตามท้องตรา บอกพระศิริธรรมบริรักษ์ปลัดส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศกครั้งนี้ ๑๐๐ —|— ยังไม่เสร็จ บอกพระปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ส่งเงินค่านาปีมะเส็งตรีศก ๕๐ —|— มะเมียจัตวาศก ๓๐ —|— ยังไม่เสร็จ และนำพระยารัตนเศรษฐีเมืองระนองพระจรูญราชโภคากรเมืองหลังสวน หลวงสวัสดิ์บุรีรัมย์ผู้ช่วยเมืองสงขลา หลวงพิพิธสุพรรณภูมิผู้ช่วยเมืองกาญจนดิษฐเฝ้าถวายของต่าง ๆ มีพิมเสนและผ้าไหมเป็นต้น แล้วนำกราบถวายบังคมลาด้วย

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระปลัดจันทบุรีขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพพระพฤฒาธิคุณจางวางเมืองแกลง ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาจัตวาศก ๒๖๕ ๔|๒ ฉะบับ ๑ ส่งส่วยอาศนา ๒ จำนวน ๖๗๐ ส่วยหวาย ๒ จำนวน ๕๔๖๐ ขด ฉะบับ ๑ ว่าผู้ร้ายปล้นบ้านจีนฉวยสืบไม่ได้ความ บอกพระยาราชพงษานุรักษ์ขอศิลาหน้าเพลิงเผา

ศพพระยามหิศรราชสัมพันธ์จางวาง ฉะบับ ๑ ว่าทิบบุตรพระยาวงษาภรณภูสิตตาย

วันนี้เวลาบ่าย ๒ โมง ๒๐ พระองค์เจ้ามัญญาภาธรสิ้นพระชนม์ด้วยพระโรคอหิวาตกโรค ประชวรเมื่อเวลา ๒ ยามคืนนี้ เชิญพระศพเข้าพระโกศไว้ที่วังกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช

วัน ๕ ฯ ๑๕ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก ๑๖ ๘ ๑ จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออก เป็นวันพระไม่มีราชการอะไร เวลาบ่ายเจ้าพนักงานตั้งเครื่องสรงมุรธาภิเษกที่ข้างพระที่นั่งราชฤดี กรมแสงตั้งกล้องส่องที่สนามหญ้าหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานประโคมตั้งพร้อมที่พระที่นั่งราชฤดี

เวลาทุ่ม ๑ กับ ๕ มินิต พระจันทร์ขึ้นมาที่เมฆมัว เห็นจับมาแล้ว โหรสั่งประโคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งราชฤดี ทรงพระภูษาทรงพระสะพักโขมพัสตร์เสด็จเข้าสู่ที่สรงมุรธาภิเษก เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตรสังข์ฆ้องไชยมาแต่เมื่อเห็นพระจันทร์ โหรพราหมณ์เจ้าพนักงานภูษามาลาชาวที่ถวายพระเต้าต่างและน้ำกลดสังข์เสร็จแล้วเสด็จประทับที่พระทวารพระที่นั่งอมรินทร พระราชทานเงินจันทรุปราคาแก่พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ เวลา ๒ ทุ่ม ๒๖ มินิตโมกขบริสุทธิ์

พระราชทานเงินเจ้านายแล้วพระราชทานรางวัลโหรที่ถวายคำนวณ คือสมเด็จกรมพระทรงทายว่าโมกขบริสุทธิ์ ๒ ทุ่ม ๒๖ มินิตเป็นบาทถูกได้พระราชทาน ๕|— นายโพโหร บาทใกล้ ๓|— คือทายว่า ๒ ทุ่ม ๒๕ มินิต กรมหมื่นเทวะวงษ์ได้พระราชทาน ๕|— รางวัลเพราะเป็นผู้ทายว่าจะเห็นก่อน เพราะเดิมโหรทั้งกรมว่าไม่เห็นไม่ได้มีในประกาศสงกรานต์ ครั้นภายหลังจึงได้ว่าตัดหรคุณผิดไป กรมหมื่นเทวะวงษ์ได้ถวายคำนวณก่อนว่าจะเห็นจึงได้พระราชทานรางวัล เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วันนี้ที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ สวดมุรธาภิเษกพระราชพิธีสงกรานต์ พระครูไทย ๔ พระครูรามัญ ๔ อย่างเช่นเคยมาทุกปี ที่วัดเทพศิรินทร์สวดมนตร์พระรายหลวง

วัน ๖ ๆ๑ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าเลี้ยงพระฉลองพระทรายเกณฑ์ที่วัดเทพศิรินทร์ เวลาค่ำเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลและพระสงฆ์ ๖๐ รูปสวดทวาทศปริต ครั้นสวดมนตร์แล้วเสด็จขึ้น ไม่มีการอะไร

วันนี้พระครูไทย ๔ รามัญ ๔ สวดที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์เป็นวันที่สอง วันนี้เป็นวันมหาสงกรานต์

วัน ๗ ฯ ๕ ๒ ๑๖ ปีวอกยังเป็นเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วถวายพรพระ ครั้นจบแล้วเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์ ๖๐ รูปรับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วเสด็จทรงประเคนไตรแพรพัดขนนกแก่กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส หม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยที่เข้ามา แต่พระราชาคณะผู้เฒ่าที่ชราและอาพาธนั้นให้ฐานามาทรงประเคนขวดน้ำอีกขวดหนึ่งไปสรง รวมพระสงฆ์ ๖๐ รูป แล้วเสด็จออกไปประทับที่เรือนผ้าหน้าทวารเทเวศรักษา หน้าเรือนผ้านั้นมีปะรำอ่างน้ำพุซึ่งอยู่ในสนามหญ้าหน้าพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออก ซึ่งเคยสรงเมื่อปีกลายนั้น กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ก็มาสรงน้ำที่ปะรำน้ำพุนั้นทีละ ๒ องค์ ๔ องค์ ๕ ๖ องค์บ้าง เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรยพระสุหร่าย ครั้นสรงแล้วพระสงฆ์ครองไตรแพรเข้าไปนั่งที่เดิม แต่ฐานานุกรมที่มาแทนนั้นไม่ได้สรงไม่ได้ครองไตร ครั้นแล้วเสด็จเข้ามาในพระที่นั่งอมรินทรทรงประเคนเข้าแช่ พระสงฆ์รับพระราชทานแล้ว ถวายอนุโมทนาอดิเรกถวายพระพรลากลับไป เสด็จขึ้น

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออก เวลาค่ำมีสวดมนตร์ฉลอง

พระทรายที่พระที่นั่งอมรินทร ไม่ได้เสด็จออก สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จ

พระครูไทย ๔ รามัญ ๔ สวดมุรธาภิเษกเป็นวันที่ ๓

วัน ๑ ๑๗ ๓ ๕ ค่ำ ปีวอกฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จออกมาปฏิบัติพระสงฆ์ราชาคณะฐานาเปรียญรายพระกาลานุกาลและพระครูมุรธาภิเษก ๘ รวม ๓๙ รูปรับพระราชทานฉัน เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร ทรงพระกรุณาโปรดให้พระสงฆ์ฉันเสียก่อนด้วยเวลาสรงใกล้เที่ยงแล้วจึงเสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉันเข้าแช่ เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญพระบรมอัฐิพระอัฐิขึ้นตั้งบนพระที่นั่งเศวตฉัตรและโต๊ะจีนแล้ว พอได้พระฤกษ์เช้า ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับพระที่นั่งราชฤดี ทรงพระภูษาและทรงพระสะพักโขมพสัตร์เสด็จเข้าสู่ที่สรงมุรธาภิเษก เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์ฆ้องชัยแตรสังข์มโหรี พระสงฆ์ถวายชัยมงคล พราหมณ์ถวายน้ำกลดสังข์ เจ้าพนักงานถวายพระเต้าต่าง ๆ ครั้นสรงเสร็จแล้ว ทรงพระภูษาตามวันเสด็จเข้ามา ทรงทอดผ้าคู่ขวดน้ำอบสดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิ ครั้นสดับปกรณ์แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ทรงพระกรุณาโปรดให้เจ้านายทอดผ้าคู่ของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่าย

ในซึ่งทำเข้ามาอย่างเช่นเคยทุกปี พระสงฆ์สดับปกรณ์ เสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้เป็นวันที่จะเปิดหอพระสมุดวชิรญาณ คือกรรมสัมปาทิกสภาได้จัดที่พักหอสมุดวชิรญาณแทนหอซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างขึ้นที่โรงทองเก่า เพราะหอนั้นติดกับโรงนาฬิกา ๆ นั้นชำรุดจะจัดการที่นั้นไม่ได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดขึ้นที่ห้องใต้ห้องออกขุนนางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ท่านกรรมสัมปาทิกสภาได้พร้อมกันจัดหนังสือและตู้โต๊ะเครื่องตกแต่งเสร็จบริบูรณ์แล้วได้จัดหนังสือต่าง ๆ สำเรจบริบูรณ์ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดการเปิดหอสมุด และได้เชิญเสด็จเจ้านายซึ่งทรงเป็นสมาชิกคือแมมเบอ พร้อมกันทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในเวลาเที่ยงวันนี้ เวลาเที่ยงแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประทับหอสมุดวชิรญาณ เสด็จทอดพระเนตรทั่วแล้ว เสด็จประทับบนราชอาศน์ซึ่งตั้งพระที่นั่งบนนั้นแล้ว ท่านกรรมสัมปาทิกสภาพร้อมกันเข้าไปยืนเฝ้าแล้ว พระองค์เจ้าเกษมศรี ซึ่งเป็นผู้แทนสภานายกคือกรมหมื่นพิชิตซึ่งเสด็จไปราชการเสียนั้น อ่านคำแอดเดรสถวาย เรื่องหอพระสมุดวชิรญาณโดยบรรยายแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตอบเสร็จแล้ว ท่านกรรมสัมปาทิกสภาทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือพิมพ์ชื่อวชิรญาณ ซึ่งจะได้ออกเสมอเดือนละ ๒ ครั้งเป็น

หนังสือสำหรับหอนี้ แล้วทรงเซ็นพระนามในวิสิตเตอบุกซแล้ว เสด็จขึ้นบนพระที่นั่ง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ เข้าไปเสวยเข้าแช่ ที่พระที่นั่ง มูลสฐานบรมอาศน์ตามสมัยสงกรานต์ เช่นมาทุกปี พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งเข้าไปเสวยนั้น ดังนี้

กรมนฤบาล
องค์มนทวรรณ
กรมบริรักษ์
พระองค์จันทรทัต
กรมเทววงศ์
ทูลกระหม่อมชาย
กรมอดิศร. ไม่มา
สมเด็จกรมหลวงใหญ่
ที่ประทับ
กรมหลวงน้อย
กรมภูธเรศ
กรมราชศักดิ์
พระองค์เกษมศรี
พระองค์วรวรรณ
พระองค์จิตร
พระองค์ดิฐไม่มา
พระองค์จร

พระองค์ ดิศวรกุมาร

พระองค์ จรูญ

ไม่มา พระองค์ปรีดา
พระองค์โตเล็ก
กรมพิศาล
พระองค์สวัสดิ์
พระองค์ทองแถม
กรมศิริธัช
กรมพรหม
กรมขุนภูวไนย์
กรมหลวงวรศักดิ์
กรมขุนบดินทร
กรมขุนเจริญ
กรมประจักษ์
ไม่มาพระองค์ชุมพล
พระองค์ศรี
พระองค์วัฒนา
กรมสถิตย์
พระองค์สาย

ครั้นเสวยแล้วเสด็จกลับออกมาประทับท้องพระโรงพระที่นั่งจักรี ทรงโปรยอัฐโสฬศพระราชทานเจ้านายซึ่งเสวยเข้าแช่แล้ว เสด็จขึ้น แล้วเสด็จออกทางพระทวารริมห้องออกขุนนาง ทรงโปรยอัฐโสฬศเจ้านายและเจ้าพนักงานออฟฟิศแล้วเสด็จขึ้น แล้วเสด็จ

ออกมุขเด็จพระที่นั่งจักรี ทรงโปรยอัฐโสพศแล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำเสด็จออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระอุโบสถหอราชกรมานุสร หอราชพงษานุสร พระศรีรัตนเจดีย์ แล้วเสด็จสดับปกรณ์พระอัฐิเจ้านายที่หอพระนาคด้วย

วัน ๒ ฯ ๔ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าไม่เสด็จออก เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จทรงรถพระที่นั่งเสด็จไปประทับวัดบวรนิเวศ เสด็จเข้าพระอุโบสถทรงนมัสการพระชินศรีแล้วทรงสรงน้ำ แล้วเสด็จไปประทับพระเจดีย์เสด็จเข้าไปนมัสการในคูหาทรงสรงน้ำพระเจดีย์ทองซึ่งอยู่ในนั้นแล้ว เสด็จไปประทับพระวิหารพระศาสดาและพระไสยาศน์และพระศรีมหาโพธิ์แล้วเสด็จไปประทับตำหนักกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ประทับตรัสอยู่ครู่หนึ่งแล้วทรงถวายน้ำหอมและผ้าไตรแล้วกรมพระปวเรศถวายอนุโมทนาเสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จกลับทรงรถพระที่นั่งเสด็จไปประทับพระอุโบสถวัดราชประดิษฐทรงนมัสการและทรงสรงน้ำเสร็จแล้วประทับตรัสกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ครู่หนึ่ง แล้วทรงถวายน้ำหอมและผ้าไตรแก่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ออกไปครองผ้า แล้วกลับเข้ามา พร้อมด้วยฐานาถวายอนุโมทนาแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง ๒ ทุ่ม

วัน ๓ ๆ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงษ์วรเดชเฝ้า เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น ค่ำไม่ได้เสด็จออก

วัน ๔ ๆ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วพระยาไชยยศเฝ้าถวายงบปีจ่ายเงินรับเงินจำนวนปีมะแมเบ็ญจศก ทรงเซ็นพระราชหัตถ์แล้วเสด็จขึ้น ด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวีทรงประชวรพระครรภ์

เวลาบ่าย ๔ โมง ๕๔ นาฑี กับ ๔๐ วินาฑี สมเด็จพระนางเจ้าประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรี

เวลายามเศษเสด็จประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระพลเมืองนครสวรรค์ขอที่ผูกพัทธสีมา กว้าง ๗ วา ยาว ๑๐ วา วัดกระโดงแดง บอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรี ๒ ฉะบับ ขอที่วัดบ้านกล้วยผูกพัทธสีมา ยาว ๖ วา ๒ ศอก กว้าง ๔ วา ๒ ศอก ฉะบับ ๑ วัดทองทั้งแท่ง กว้าง ๕ วา ยาว ๗ วา บอกพระยาสุจริตเมืองตากว่ามีตราขึ้นไปให้เงินค่าตอไม้

ส่วนหลวงซื้อม้านั้น ได้เอาเงินค่าตอปีมะเมียซื้อม้าตองซู่ได้ ๗ ม้า ราคา ๑๐๐๐ รูเปีย ส่งม้าลงมา บอกพระยาพิษณุโลกส่งส่วยเงินคน ๓๒ คนเก็บได้ ๒๐ + บอกพระยานุภาพไตรภพเมืองเสียมราฐว่า พระวิชิตสงครามผู้ช่วยป่วยชรา ขอเจ้าเมืองกลันบุรีมาช่วยราชการ และส่งผ้าม่วงมาถวาย ๑๐ ผืน แล้วพระยาศรีนำพระยาปลัดเมืองพระตะบองพระยาปลัดเมืองนครราชสีมาทูลลากลับไปเมือง

พระนรินทร์นำพระยาวิชิตภักดีเจ้าเมืองไชยา พระวิชิตภักดีศรีสุรสงครามปลัดเมืองตะกั่วป่า พระเสนานุวงศ์ภักดีเมืองคีรีรัฐนิคม นายเนียมมหาดเล็กบุตรพระยาเสนานุชิต พระพลเมืองกาญจนบุรี นายเนตรมหาดเล็ก เฝ้าถวายสิ่งของต่างๆ แล้วนำกราบถวายบังคมลา แต่พระพลนั้นยังไม่ได้ทูลลา แล้วนำจมื่นราชามาตย์ทูลลาไปเมืองนครเขื่อนขันธ์ จมื่นสมุหภิบาลไปเมืองปทุมธานี ชำระความผู้ร้ายลักโคกระบือแล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๕ ๗ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนางด้วยวันนี้เป็นวันประชุม สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ ๑ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ ๑ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ ๑

กรมหมื่นศิริธัช ๑ กรมหมื่นเทวะวงศ์ ๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๑ เจ้าพระยาพลเทพ ๑ เจ้าพระยามหินธร ๑ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน ๑ เฝ้าพร้อมกัน รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องความเรือแขกที่เจ้าภาษีจับจมและความมองคุณะ รับสั่งกับสมเด็จกรมหลวงพระองค์น้อย เรื่องเยอรมันชวนให้ไทยเข้าโปสตันยูนเนียน รับสั่งกับเจ้าพระยาพลเทพ เรื่องจะจัดการภาษีไม้ กรมหมื่นศิริธัช เจ้าพระยามหินธร เรื่องความที่เป็นกับพระยาประภา เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จไปประทับชิตติงรูมครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยรณรงค์เมืองสระบุรีขอที่ผูกพัทธสีมา ยาว ๙ วา กว้าง ๖ วา บอกพระยาวิเศษฤๅไชย เมืองฉเชิงเทราส่งเงินค่านาปีมะเมียครั้งนี้ ฐ๔๐ + ยังไม่เสร็จ บอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาส่งเงินค่านาเมืองลพบุรีจำนวนปีมะเมีย ๑๘๐ + ยังไม่เสร็จ

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาอภัยบริรักษ์เมืองพัทลุง ๓ ฉะบับๆ ๑ ส่งต้นไม้ทองเงินอย่างละ ๖ ต้นๆ ละ —|๑— กับเครื่องราชบรรณาการ จำนวนปีมะแมเบญจศก ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก ๖๐ + ยังไม่เสร็จ ฉะบับ ๑ ว่า พระครูอริยสังวรเจ้าคณะตายขอศิลาหน้าเพลิง

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยานนทบุรี ๓ ฉะบับ ๆ ๑ ว่าขอ

ที่ผูกพัทธสีมา ยาว ๑๓ วา กว้าง ๗ วา ฉะบับ ๑ ว่าอ้ายเปรม ฆ่านายปลื้มตาย ชำระรับเปนสัตย์ แต่ว่านายปลื้มฟื้นเอา ฉะบับ ๑ ว่าผู้ร้ายปล้นกระบือของนายอุ่นไป และฆ่านายอุ่นตายสืบยังไม่ได้ บอก พระยาราชพงษานุรักษ์ว่าผู้ร้ายยิงจีนเซง ๆ ระบุชื่อว่านายปลื้มนายเปล่งแล้วขาดใจตาย เกาะได้นายปลื้มนายเปล่งมาแล้ว บอกพระยาสยามปลัดเมืองนครชัยศรี ว่ามีผู้ร้ายปล้นเรือจีนในคลองเจดีย์บูชาสืบพะยานรางวัดได้ชื่อหลายคนแต่จับไม่ได้ ๆ แต่เจ้าสำนักที่รู้เห็นจะขอผู้ชำระ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศทอดพระเนตรของมาแต่นอกซึ่งพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ส่งเข้ามาแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๖ ฯ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกทรงราชการ เวลาเย็นเสด็จทรงสมโภช ๓ วัน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอที่ประสูติเวลาวานซืนนี้ เวลาค่ำไม่ได้ออกขุนนาง

วัน ๗ ฯ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตาล ภายใต้พระเสวตฉัตร ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท

ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าเบื้องบงกชมาศ เจ้าพนักงานประโคมแตรงอนแตรฝรั่ง ทหารก็ถวายคำนับเป่าแตรสรรเสริญบารมีแล้ว กรมมหาดไทย นำเจ้าสุริยวงศ์ แสนท้าว พระยาลาวเมืองนครลำปางเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วพระยาศรีอ่านศุภอักษรเจ้านครลำปางแต่งให้เจ้านายคุมต้นไม้ทองเงินสูง ๒ ศอกเศษ กับงาช้าง เครื่องราชบรรณาการจำนวนปีมะเส็งตรีศกลงมาทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงพระราชปฏิสันถาร ๓ ครั้งตามธรรมเนียมแล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำไม่ได้ออกขุนนาง ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๑ ๑๐ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกซิตติงรูม ทรงสั่งความชุ่มพนักงานในวัง มีผู้ร้ายวิ่งราวหีบหมากเงินเข้าไปในวังกรมขุนบดินทร ชุ่มเข้าไปตามทูลกรมขุนบดินทรฯ ยึดเอาตัวชุ่มขังตรางไว้นั้น ให้สมเด็จกรมพระเป็นอธิบดีพระยามหามนตรีเป็นตระลาการชำระเอาตัวผู้ร้ายและอื่น ๆ ให้ตลอดไป แล้วเสด็จประทับดรออิงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์นำมิสเตอร์ไปรสพ่อค้าไม้เมืองมรแมนเฝ้า ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วกราบถวายบังคมลาไป พระยาศรีสุนทรเฝ้าถวายเสภาอาบู เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระอุไทยพิพากษา หลวงอนุรักษ์ภูเบศร ๒ ฉบับๆ หนึ่งว่ากรมหมื่นพิชิตเสด็จขึ้นไปถึงนครสวรรค์ ผู้รักษาเมืองรับรองเรียบร้อยดี พักเกณฑ์เลกแล้วจะไป ฉบับ ๑ ว่าเกณฑ์เลกสมกรมการ ๓๐ เลกส่วย ๒๐ รวม ๕๐ คน บอกพระพลผู้รักษาเมืองนครสวรรค์ ๒ ฉบับ ว่าด้วยรับกรมหมื่นพิชิตที่ปากน้ำโพและนำเรือไปส่งถึงเมืองบรรพต ฉบับ ๑ ว่ากรมหมื่นพิชิตสั่งให้เซอรเวทางให้ทำสารบบความลักช้างลักกระบือและจำนวนชื่ออำเภอตำบลแขวงจำนวนบ้านนาคนในอำเภอนั้น ๆ บอกเมืองกำแพงเพ็ชร พระยารามณรงค์ว่ากรมหมื่นพิชิตไปถึงรับรองรักษาและจ่ายสะเบียงอาหารให้และทำพิธีถือน้ำที่นั่น เกณฑ์คนส่งขุนหมื่น ๑๑๕ ช้าง ๑๐ ม้า ๑๐

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรี ถวายพระราชกุศลผูกพัทธสีมาวัดประโทนทาราม ฉบับ ๑ ส่งเงินค่านาปี่มะเมียจัตวาศก ครั้งนี้ ๓๖ ๘|๓ รวมกับครั้งก่อนเป็น ๘๔ ๓|๓ เข้าเสีย เงินค่านาตก ฉบับ ๑ ว่านายเปี่ยมฟ้องจีนไส้ว่าจับจีนเล็กกับคนมีชื่อ ๑๒ คนไปและตีจีนเล็กตาย เอาตัวมาถามว่าตีชิงควายจับได้จึ่งเฆี่ยน ๕๐ จีนเล็กโกรธกินยาตาย

ทรงพระกรุณาโปรดให้รับชำระ บอกพระยานนท์ว่าอำแดงทับ อำแดงสดฟ้องว่า มีผู้ร้ายปล้นตีอำแดงสดบาดเจ็บหลายแห่ง สืบยังไม่ได้ความ เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

พระราชทานเพลิงศพพระยาเพ็ชรฎา

วัน ๒ ๑ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๓๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับชิตติงรูมพระองค์ดิศวรกุมารเฝ้าถวายเรื่องราวหม่อมเฉลิมช่างทำแผนที่ในทหารมหาดเล็กขอพระราชทานยืมเงินซื้อบ้านแล้วหักเงินเดือน กรมหมื่นนฤบาลนำหมื่นสำราญภูธรนำไม้บันเดาะมาถวายสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า ทรงเรื่องการเมืองไทร เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระนรินทรอ่านบอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ว่าด้วยจมื่นราชามาตย์เชิญท้องตราลงไปจับผู้ร้ายลักโคกระบือนั้น ได้พร้อมกับข้าหลวงสืบจับได้ตัวผู้ร้ายและผู้ฆ่าโคขายตามจำนวนที่กรมหมื่นภูส่งชื่อลงไปรวม ๑๙ คน ราชามาตย์คุมตัวขึ้นมา แล้วพระนรินทรนำราชามาตย์เฝ้าด้วย

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาระยองว่ามีผู้ร้ายยิงขุนอินทรอาญาบุตรปลัดตาย สืบได้ความว่าเป็นชู้กับมารดานายจรน้อง

ร่วมบิดากับขุนอินทรอาญา สงสัยว่านายจรจะยิง เอาตัวมาถาม รับว่าให้นายเนียมยิง ได้ตัวนายเนียมมาถามไม่รับ นายจรกลับคำซัดนายพริ้ง ได้นายพริ้งมาถามก็ไม่รับ ยังชำระอยู่ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศทรงพระราชหัดถ์อยู่จน ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๆ ๑๒ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก ๑๗ จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทองค์ตะวันออกทรงหนังสือราชการต่าง ๆ แล้วพระยาเทพนำพระยาฤทธิสงครามรามภักดี พระยาไทรบุรี ๑ พระยายุทธการโกศลอาพระยาไทร ๑ ตนกูพิศณุน้องพระยาไทร ๑ เข้าเฝ้าเปนไปรเวตทรงพระราชปฏิสันถารถึงราชการบ้านเมืองและทุกข์สุข แล้วกราบถวายบังคมลาไป กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าหลายเรื่อง เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลายามเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิทักษ์เทพธานีกรุงเก่า ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดบ้านศาลาลอย ยาว ๘ วากว้าง ๗ วา บอกพระยากำแพงสงครามเมืองนครราชสีมา ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งเงินแทนทองส่วยเมืองชัยภูมิเปนเงิน ๓๗ + ฉะบับ ๑ ขอหลวงสุนทรภักดีผู้ช่วยเปนพระภักดีชุมพลเจ้าเมืองชัยภูมิ แล้วนำหลวงสุนทรภักดีเฝ้าถวายขี้ผึ้งหาบ ๑

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาบริรักษ์ภูธรเมืองพังงาฉะบับ ๑ กรมการผู้ใหญ่ในเมืองพังงาไม่มี ขอพระพลหารสงครามเป็นพระปลัดเมืองพังงาแล้วนำพระพลหารเฝ้าถวายผ้าต่าง ๆ

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรี ๒ ฉะบับ ว่าด้วยผู้ร้ายตีชิงชาวเรือในคลองมหาสวัสดิ์ยังติดตามผู้ร้ายยังไม่ได้ตัวทั้ง ๒ ฉะบับ

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ทรงพระราชหัตถ์และรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๓ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖ เดือน ๑๗

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ด้วยวันนี้เป็นวันประชุม กรมหมื่นภูธเรศ กรมหมื่นราชศักดิ์ กรมหมื่นศิริธัช เจ้าพระยาภาณุวงษ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหินธร เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน รับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงษ์เรื่องกงสุลอังกฤษไม่รับเงิน ๑๕๐๐ เหรียญ เรื่องความซาอิดมหมัดเรือจม แล้วทรงเล่าเรื่องความกรมขุนบดินทร แล้วรับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงษ์เรื่องอาการเจ้าคุณกลางและเรื่องเมืองเขมรผู้ร้ายชุม และเรื่องพะม่าเชียงตุงลงมาเชียงใหม่ แล้วเสด็จขึ้นเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ

เวลายามเศษเสด็จออกขุนนางประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระนรินทร์อ่านบอกพระยารัตนเศรษฐีเมืองระนองส่งเครื่องยศพระยาดำรงสุจริตจางวางฉะบับ ๑ บอกพระจรูญราชโภคากรเมืองหลังสวนส่งเงินภาษีผลประโยชน์เมืองหลังสวนจำนวนปีมะแม ๑๕๕ + ฉะบับ ๑ ส่งเงินภาษีผลประโยชน์เมืองฉวีเมืองตโกจำนวนปีมะแมเบ็ญจศกเหมือนกัน เงิน ๑๕ ๑๗ + ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาปีมะแมจัตวาศกเมืองหลังสวนเมืองฉวี รวม ๕๐ ๑๕ + ๑ ๓ เสร็จแล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศทรงพระราชหัตถ์ในออฟฟิศจน ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๆ ๑๔ ๕ ค่ำ ๑๗ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

กลางวันไม่ได้เสด็จออก เวลาค่ำเดิมว่าจะเสด็จวังสมเด็จกรมพระแล้วไม่ทรงสบายไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชหัตถ์พระราชทานพรสมเด็จกรมพระและพระราชทานดินสอทองประดับเพ็ชรและลงยาเป็นพระบรมรูปสำหรับห้อยนาฬิกาและเงิน ๒๐ + ในการทำบุญวันประสูติ

วันนี้เวลาเช้าโมง ๑ พระองค์เจ้ากำพร้าบันเทิง สิ้นพระชนม์ ประชวรอหิวาตกโรคแต่เวลาคืนวานนี้ เชิญพระศพไปฝังวัดสระเกศ

วัน ๖ ฯ ๑๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับชิตติงรูม เจ้าพระยาสุรวงษ์เข้ามาเฝ้านำสิ่งของเครื่องยศและสิ่งของอื่นๆ เป็นอันมาก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปัตยุบันนี้ พระราชทานสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์เข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงรับไว้บ้าง พระราชทานเจ้าพระยาสุรวงษ์กลับไปบ้าง แล้วเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

วัน ๗ ฯ ๒๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับดรออิงรูม เจ้าพนักงานกรมท่ากรมวังนำมิสเตอร์นิวแมนไวซกงสุลอังกฤษเฝ้ากราบถวายบังคมลาไปเมืองอังกฤษ แล้วเสด็จประทับชิตติงรูม พระยานรรัตน์ ถวายหนังสือว่าด้วยเครื่องแต่งตัวทหารลาดตระเวนล้าน้ำชำรุด จะขอทำขึ้นใหม่เป็นอย่างๆ ตามลำดับยศ พระยาไชยยศเฝ้า สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์เฝ้า ถวายคำปรึกษาความฉะบับ ๑ พระยาศรีสุนทรถวายใบอนุญาตพัทธสีมา ๑๓ ฉะบับทรงเซ็นพระราชหัตถ์ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าทรงเรื่องอะไรต่างๆ เป็นอันมาก กรมหมื่นประจักษ์เฝ้าถวายรูปบานประตูเหล็กที่จะปิดอัฒจันท์พระที่นั่งจักรี พระยานนทบุรี จมื่นไชยาภรณ์ถวาย

ครอบคู่ ๑ ในครอบนั้นเปนเขาทองเขาเงินมีต้นไม้และนกจริง ๆ และประดับด้วยแหวนต่าง ๆ เปนอันมาก ถวายในการศพพระยาเพชรฎาบิดา แล้วพระเทพผลูนำนายเวทหลานนายนุชอาหารถวายตัวและถวายสิ่งของมีผ้าต่าง ๆ เปนอันมาก แล้วเสด็จขึ้น

เวลายามเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาวิชิตภักดีเมืองสวรรคโลกว่าราษฎรถือมีดพกขวานมักเกิดวิวาทกันชุกชุมห้ามไม่ให้ถือไม่ฟัง ขอให้มีตราห้ามขึ้นไปจะได้ทำโทษ โปรดให้ตอบแต่ให้ห้ามปรามกักขังอย่าให้ลงเอาเงินเอาทองและเฆี่ยนตี

บอกพระยาพิศณุโลกส่งเงินส่วยปีมะแมเบญจศก ๑๐ ┼ ๓ บอกพระยาประเสริฐสงครามเมืองวิเชียรบุรีส่งเงินแทนส่วยบ้านปีมะเมียจัตวาศก ๘ ┼ ๓ เปนบ้าน ๕๑ หาบ ๘ ชั่ง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาพิทักษทวยหาญเมืองประทุมว่าด้วยจมื่นสมุหพิมานเชิญตราขึ้นไปชำระผู้ร้ายลักกระบือฆ่ากระบือขายนั้นได้พร้อมกันสืบจับได้นายดิสคนหนึ่ง ถามรับเปนสัตย์ส่งตัวลงมา

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาพิชพิไสยสุนทรการเมืองตราษบอกส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก ๖ ┼ ๑๐๓ ๑ บอกพระยาราชพงษานุรักษว่านายอยู่ฆ่านายยิ้มตายมีสาเหตุกับนายกลิ่น ๆ หลบหนีไป เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๑ ๓ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก (๑๗) จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลายามเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนางพระที่นั่งจักรี พระนรินทร์อ่านบอกพระศรีธรรมบริรักษ์ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งเงินค่านาปีขาลสัมฤทธิศก ครั้งนี้ ๓ + ๘ เป็นสิ้นเสร็จ รวม ๔๕๓ ๖ | ๑ / ๑ | ๒ ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาจำนวนปีเถาะเอกศก ครั้งนี้ ๔๔ ๑๕ | ๓ / | ๒ เป็นเสร็จสิ้น รวม ๔๓๔ ๑๕ | ๓ / | ๒ ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก ครั้งนี้ ๗๕ ๕ | ๑ / ๑ | ๒ ยังไม่เสร็จ

บอกพระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรีขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพพระภักดีดินแดนปลัด

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรพระพลเมืองกาญจนบุรีเป็นพระยาประสิทธิสงครามพระยากาญจนบุรี ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จขึ้น

วัน ๒ ๔ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออก พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วพระองค์ดิศเฝ้า กรมหมื่นประจักษ์เฝ้า เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออกขุนนาง พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๓ ๆ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับซิตติงรูมพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วเสด็จออกมาประทับดรออิงรูม พระยาเทพประชุนนำพระยาสุรินทรบวรภักดีพระยาสายบุรี ๑ ตุวันนิลไบ ๑ ตุวันตำ ๑ นิโปสุ ๑ สามคนนี้น้องพระยาสาย เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายสิ่งของที่เปรสิเดนต์เมืองอเมริกาให้พระยาสาย คือ บีน ๑ บอก เหรียญทอง ๑ ในการที่พระยาสายช่วยคนอเมริกันเรือเสียนั้น พระยาสายว่าเป็นข้อขอบขัณฑสีมาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ควรรับของคนอื่น นอกจากของพระราชทาน และพระยาสายจัดสิ่งของตอบแทนเปรสิเดนต์เมืองอเมริกัน เข้ามาถวายทอดพระเนตร คือ กฤชฝักนากด้ามทอง ๑ หอกปลอกทองคู่ ๑ ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสิ่งของที่เปรสิเดนต์เมืองอเมริกาให้นั้นคืนไป แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิสสริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๓ ชื่อมัณฑนาภรณ์ดวง ๑ แล้วกราบถวายบังคมลาไป เสด็จประทับซิตติงรูมสมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์เฝ้าทรงอะไรต่าง ๆ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำไม่ได้ออกขุนนางพระองค์สวัสดิ์ กรมหมื่นศิริเข้าไปเฝ้าข้างในด้วย

เวลาค่ำสวดมนตร์ที่พระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ ๕ รูป พรุ่งนี้จะหล่อพระและเทวรูปพระอาทิตย์แทรก ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๔ ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖ (๖ ค่ำ ๑๗)

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกประตูพรหมโสภาเสด็จประทับ พระที่นั่ง อาภรณภิโมกข์ ทรงจุดเทียน นมัสการทรงศีลแล้วเสด็จลงมาประทับโรงหล่อหลังพระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ พอได้พระฤกษ์เช้า ๔ โมง ๖ นาฑี ทรงเททองคำหล่อพระถวายเนตร ๑ และเทวรูปพระอาทิตย์ ๑ ด้วยพระเคราะห์อาทิตย์แทรกรักษาพระชนมพรรษาตามมหาทักษา เสร็จแล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วทรงประเคนไทยทาน พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๔ โมงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์สำหรับราชตระกูลทรงเครื่องราชอิสสริยยศจักรีบรมราชวงศ์เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตาลภายใต้พระมหาเศวตฉัตรณท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมะโหระทึกตามธรรมเนียม ทหารถวายคำนับเป่าแตรสรรเสริญบารมีแล้ว เจ้าพนักงานกรมวังกรมพระกลาโหม

นำแขกเมืองมะลายูหลายเมือง คือ เมืองไทรบุรี ๕ พระยาฤทธิสงครามรามภักดี พระยาไทรบุรี ๑ พระยายุทธการโกศล ๑ ตนกูพิศนู้น้องพระยาไทร ๑ ตนกูอาเก ๑ ตนกูมนิปา ๑ เมืองปลิศ ๒ คือพระสุนทรรายาผู้ช่วย ๑ ติสรีอินดาราเกหวา ๑ เมืองสตูล ๒ พระยาอภัยนุราชชาติรายาภักดี พระยาสตูล ๑ ตนกูมหมัดบุตรพระยาสตูล ๑ เมืองสายบุรี ๓ พระยาสุรินทรสุนทรบวรภักดีพระยาสายบุรี ๑ ตุวันนิลไบ ๑ตุวันตำ ๑ เมืองระแงะ ๒ คือ พระยาภูผาภักดี พระยาระแงะ ๑ กาโตะอาสัน ๑ เมืองยิหริ่ง ๓ พระโยธานุประดิษฐ์ผู้ช่วย ๑ ตุวันเก น้องพระยายิหริ่ง ๑ เมืองยะลา ๒ คือ พระไพรีพ่ายฤทธิ์ผู้ช่วย ๑ บังอูลูสาอิก ๑ เมืองตานี ๒ ตุวันลมงน้องพระยาตานี ๑ โตะบันดารา ๑ เมืองราห์มัน ๒ ตุวันอิตำอา พระยาราห์มัน ๑ หวันบาไลหลานพระยาราห์มัน ๑ เมืองหนองจิก กรรมการ ๒ คน รวม ๒๕ นาย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วพระยาเทพประชุนทูลนำกราบถวายบังคมลากลับบ้านเมือง โปรดพระราชทานสัญญาบัตร ตนกูมหมัดบุตรพระยาสตูลเป็นพระพิไสยสิทธิสงครามผู้ช่วยเมืองสตูล ๑ นิลไบน้องพระยาสายเป็นพระรัตนมนตรี ๑ นิตำเป็นพระวิเศษวังษา ๑ ผู้ช่วยเมืองสายทั้ง ๒ คน และทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออก

วันนี้เชิญพระศพพระองค์เจ้ายุคุนธรเข้าเมรุวัดสุวรรณาราม

วัน ๕ ๗ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ เศษ เสด็จออกพระทวารทางชิตติงรูม ทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงพระศพพระบวรวงศ์พระองค์เจ้ายุคุนธร ที่วัดสุวรรณาราม พระราชทานผ้าไตร ๑๐ ไตร เงินทิ้งทาน ต้นกัลปพฤกษ์วันละ ๒ ต้น การมหรสพด้วยทั้ง ๒ วัน แล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระยาปริยัติธรรมธาดา และพระราชทานเงินช่วยอีก ๑๐|๑ ทรงพระราชดำริว่า ได้ถวายหนังสือมคธภาษามาแต่ก่อนด้วย แล้วเสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง สมเด็จกรมพระ สมเด็จหลวงจักรพรรดิพงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ เฝ้าประชุมจนบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่ได้ออก

วัน ๖ ๘ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออก เวลาบ่ายเจ้าพนักงานเชิญพระอัฐิสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑลโสภณภควดีขึ้นเสลี่ยงออกมาแต่ในพระบรมมหาราชวัง มีกลองชะนะแตรสังข์ประโคมแห่ไปพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เชิญขึ้นสถิตบนบุษบกสลักปิดทองมีชั้นแว่นฟ้ารองสองชั้น บุษบกนี้ตั้งมุขตะวันตก ตั้งเครื่องสูงและเครื่องประดับต่าง ๆ เป็นอันมาก มีแตรสังข์กลองชะนะประโคมตามเวลากว่าจะเลิกการ

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางใน ประทับมุขตะวันออก ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลแล้ว พระสงฆ์สวดสัตตปริตร เวลายามเศษสวดมนต์จบ เสด็จประทับมุขตะวันตกทรงทอดผ้าไตรอย่างดี ๒๐ ไตร กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระราชาคณะ ๒๐ สดับปกรณ์แล้วถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา แล้วทรงทอดผ้าขาวพับ ๑๐๐ พับ สดับปกรณ์แล้วเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้เจ้าพนักงานจัดน้ำและเครื่องแต่งโกศและชั้นแว่นฟ้าฉัตรเบญจากลองชะนะ ขึ้นไปวัดศาลาปูนกรุงเก่า ด้วยสมเด็จพระพุฒาจารย์พุก วัดศาลาปูนถึงมรณภาพแต่วัน ๔ ฯ ๖ ค่ำ

วัน ๗ ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับมุขตะวันออกทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลแล้ว ทรงประเคน พระสงฆ์ ๒๐ รูปรับพระราชทานฉัน ครั้นแล้วเสด็จประทับพระที่นั่งโธรนๆ นั้นตั้งหน้าที่พระที่นั่งเศวตฉัตร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททุกตำแหน่งพร้อมกัน พระยาศรีสุนทรอ่านประกาศว่าด้วยทรงพระราชดำริให้สถาปนาเลื่อนพระนามสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑลโสภณภควดี เป็น

เจ้าฟ้ากรมหลวงมีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัตรว่า สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑลโสภณภควดี กรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์ ครั้นอ่านประกาศจบแล้วเสด็จประทับมุขตะวันตกสรงน้ำหอมพระอัฐิสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑล กรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์ แล้วเสด็จทรงประเคนบริขารพระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉัน ๒๐ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา เสด็จประทับมุขตะวันตกทรงทอดผ้าฉลาก พระราชาคณะพระครูฐานาเปรียญอันดับ ๓๐๐ รูปสดับปกรณ์ เจ้านายพร้อมกันจัดสิ่งของฉลากองค์ละ ๒๐ ถวายในการนี้ด้วย

เวลา บ่ายโมงโปรดให้นิมนต์สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์กับฐานาขึ้นไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธ ฯ ขึ้นบนพระที่นั่งเศวตฉัตรถวายศีลแล้วถวายเทศนากัณฑ์ ๑ จบ แล้วทรงประเคนผ้าไตรบริขารตามธรรมเนียม แล้วโปรดให้เจ้านายทอดผ้าฉลากที่เจ้านายถวายพระสงฆ์ พระราชทานแล้ว เสด็จขึ้น เจ้าพนักงานเชิญพระอัฐิกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๔ ทุ่ม ๑๕ มินิต เจ้าทิพยเกษรประสูติพระเจ้าลูกเธอเป็นพระองค์ชาย

วัน ๑ ฯ ๑๐ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปลี่ยนเวลาเสด็จออก

ขุนนางและเลิกการประชุมวันโกนเสีย จะเสด็จออกขุนนางเวลากลางวัน ให้ท่านเสนาบดีเข้ามาเฝ้าตามแบบเดิม เมื่อมีอันใดจะได้ตกลงโดยง่าย

เวลาบ่าย ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม เสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนางพระที่นั่งจักรี เจ้านายข้าราชการเฝ้าพร้อมกันทุกตำแหน่ง

พระนรินทร์อ่านบอกพระเพ็ชรกำแหงสงครามเมืองชุมพรว่ามีผู้ร้ายปล้นเรือนหมื่นรองเมืองซ้าย ให้พระพลไปติดตามสืบจับได้บ้างหนีไปเมืองมลิวันบ้าง ได้มีหนังสือไปเมืองมลิวันขอให้ชำระส่ง และส่งตัวผู้ร้ายที่จับได้เข้ามา

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยานนทบุรีว่ามีผู้ร้ายขึ้นปล้นบ้านอำแดงใยและนายกลั่น อ้ายผู้ร้ายเอาน้ำมันปิโตรเลียมกับพริกป่นใส่กระบอกฉีดๆ ตาอำแดงใยลืมไม่ได้ เก็บทรัพย์สิ่งของแล้วหนีไป สืบจับยังไม่ได้

รับสั่งให้หลวงอนุชิตพิทักษ์อ่านศุภอักษรเมืองนครเชียงใหม่และบอกพระยาราชสัมภารากรเรื่องเชียงตุงรบกับอังวะเป็นข้อความพิสดารมาก ที่โปรดให้หลวงอนุชิตพิทักษ์อ่านนี้ เพราะไม่มีขุนนางในมหาดไทยที่เคยอ่านมาเลย เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้นประทับออฟพีศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่ ๑ เสด็จออกไปข้างนอก พระยาโชฎึกนำหลวงสวามิภักดิภูวนารถกราบถวาย

บังคมลาไปเมืองจีนแล้ว เสด็จขึ้น

กลางคืนเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกประทับซิดติงรูม พระยามหาอำมาตย์เฝ้า รับสั่งให้ไปตรวจเรื่องความมองซวยเบงกล่าวโทษพระยาราชเสนาขุนแผลงสท้าน แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า รับสั่งอะไรนิดหน่อยแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑๑ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออกแล้วเสด็จประทับทรงสับนาคเพลิง พระราชทานเพลิงศพพระอริยมุนีและพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระภักดีดินแดนปลัดเมืองราชบุรี ๑ แล้วเสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาสุจริตเมืองตากว่าด้วยทำพลับพลารับกรมหมื่นพิชิตที่บ้านสมเด็จ และว่ากรมหมื่นพิชิตไปถึงได้รับรองและจ่ายสะเบียงไพร่ และจัดไพร่ ๑๐๐ ช้าง ๑๐ ม้า ๑๐ ให้พระศักดาเรืองฤทธิ์ตามไปส่ง กำหนดจะยกจากเมืองตากวัน ๗ ๑๔ ๕ ค่ำ บอกพระยาวิเศษไชยชาญเมืองอ่างทอง ๔ ฉะบับๆ หนึ่งว่าแต่งยกกระบัตรพร้อมด้วยพระครูพุทธรักขิตสืบพะยานเรื่องทิมผู้ร้ายยิงบ้าเมียมิสเตอร์แอนดรูตาย มิสเตอร์แอนดรู ว่ามีสาเหตุเพราะไปจับปลาที่วัด พระได้มาห้ามนั้นสืบพะยานทางวัดก็ไม่ได้ความว่าพระยิง ฉะบับ ๑ ว่าพระวัดโพเอนมาร้อง

ว่าฝรั่งกับญวนไปตั้งจับปลาที่วัด ได้ให้กรมการไปดูก็เห็นว่าฝรั่งมาตั้งจับปลาอีก ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก ๑๑๐ ยังเก็บไม่เสร็จ ฉะบับ ๑ ว่าแสตมป์ค่านาไม่พอขอเบิกไปอีก แล้วพระยาศรีนำพระอภัยพิทักษ์เมืองเสียมราฐ ถวายบังคมลากลับบ้านเมือง

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาไชยาส่งส่วยทอง ๔ ฉะบับ เวลาบ่ายห้าโมงเศษเสด็จขึ้น

เวลายาค่ำเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี เสด็จลงทรงพระราชยานไปประทับมิวเซียมทอดพระเนตรสิ่งของที่จะส่งไปช่วยเอกษหิบิเชนเมืองลอนดอนเซาเคนซิงตันมิวเซียมแล้วเสด็จกลับมาประทับหอสมุดวชิรญาณจนทุ่มเศษเสด็จขึ้น

แล้วพระองค์สวัสดิ์กรมหมื่นศิริธัชสังกาศเข้าไปเฝ้าข้างในเวลา ๘ ทุ่ม ๓๐ นาที หม่อมเจ้าสายประสูติพระเจ้าลูกเธอเป็นพระองค์หญิง

วัน ๓ ๆ ๖ ๑๒ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูมแล้วเสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง เจ้านายข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาศรีอ่านบอกพระยาราชวรานุกูล ว่าด้วยไปถึงเมืองขอนแก่น ได้ให้ตระเตรียมสะเบียงอาหารไว้ และได้แต่งคนไปหนองคายบอกให้กรมการทำที่พักรับพระวิภาคภูวดล พระยาราชได้ทราบว่า พระวิภาคไปทางเมืองนครพนม เมืองมุกดาหาร พระยาราชจะยกไปเมืองหนองละหารต่อไป ฉะบับ ๑ ว่าไปถึงเมืองหนองคายหาท้าวพระยาเมืองหนองคายมาถามถึงช้างและสะเบียงปืนอาวุธมีพอใช้การ และได้แต่งให้พระพนมสารนรินทรนอกราชการไปสืบข่าวฮ่อ กลับมาถึงสืบได้ความว่า ฮ่อตั้งอยู่เมืองงาน ๒๐๐ เศษ และจะแต่งคนขึ้นไปสืบอีกได้ความว่าเลิกไปจากเมืองงานแล้ว ปรึกษากันว่าจะจัดกองทัพออกไปติดตาม ฉะบับ ๑ ว่าด้วยมีตราขึ้นไปว่าพระยาราชเบิดบอกเมืองนครพนมและว่าเก็บเอาช้างขึ้นไปเสียหมด และส่งตารางเงินเดือนพวกเซอรเวขึ้นไปให้จ่ายนั้น ข้อที่เบิดบอกนั้นเพราะได้ทราบว่าราชการทัพจึงได้เบิดเป็นความผิด แต่ช้างนั้นมีน้อยไม่พอราชการที่จะไปจึงได้เอาไป เพราะจะไปโดยเร็วจึงได้เอาไปไม่ได้คิดหาผลประโยชน์เลย เงินเดือนพวกเซอรเวนั้นเงินส่วยไม่พอ จึงบังคับให้พระยาประทุมเทวาจ่ายรองไปก่อน แล้วจึงจะยกหักเงินส่วยให้ และคิดว่าจะให้พระวิภาคภูวดลไปก่อนแล้วจึงจะยกทัพตามต่อภายหลัง โปรดให้ตอบไปว่าจัดการดีถูกต้องแล้ว

บอกพระยาประทุมเทวาเมืองหนองคาย บอกความคล้ายกับใบบอกพระยาราช

พระนรินทร์อ่านบอกพระสมบัติภิรมย์เมืองสงขลาว่าด้วยสืบจับผู้ร้ายได้มาก ถามรับบ้าง ยังชำระอยู่บ้าง โปรดให้ตอบไปให้ส่งผู้ร้ายที่รับเป็นสัตย์เข้ามา

แล้วโปรดพระราชทานสัญญาบัตรจมื่นมหาดเล็ก เป็นพระยาสรรพากร ๑ หลวงมหิทธิโยธี เป็นหลวงธรเณนทร์ ๑ นายแขจางวาง เป็นหลวงบรมนาฎนิตยภักดี รับราชการในสมเด็จพระนางเจ้า ๑ พระพลหารสงคราม เป็นพระเพ็ชรภักดีศรีพิไชยสงคราม ปลัดเมืองพังงา ๑ หลวงกำแหงฤทธิรงค์ เป็นพระพลสงคราม จางวางด่านเมืองกาญจนบุรี ๑ หลวงภูมเมือง เป็นหลวงพิทักษ์ศรีมาศ ยกกระบัตรเมืองกาญจนบุรี ๑ นายนุ้ยบุตรหลวงทิพสมบัติ เป็นหลวงอนุรักษ์ภักดี ผู้ช่วยเมืองกาญจนบุรี ๑ หลวงภักดีสุนทร เป็นพระภักดีชุมพล เจ้าเมืองไชยภูมิ ๑ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำ เสด็จลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติวัน ๗ ๘ฯ ๖ ค่ำ เวลาค่ำพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๔ ๑๓ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม แล้วเสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง เจ้านายข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาศรีอ่านบอกพระวิภาคภูวดล บอกข่าวระยะทางและว่าไปถึงเมืองหนองคายและว่าเกณฑ์พาหนะที่จะไปลำบากไม่ใคร่จะได้ พระยาศรีนำพระไชยบูรณ์ปลัดเมืองพิษณุโลกถวายบังคมลากลับไปบ้านเมือง

พระนรินทร์อ่านบอกพระยารัตนเศรษฐีเมืองระนอง ว่าด้วยแต่งกรมการเดินเก็บค่านาเมืองตรังจำนวนปีมะเสงตรีศก ได้เงินค่านาส่งเข้า ๒๘๔๐ เหรียญ ๔๓ เซ็นครึ่ง ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาเมืองตรังจำนวนปีมะเมียจัตวาศก ๒๕๘๓/๕๘ ฉะบับ ๑ ส่งเงินอากรค่าน้ำเมืองตรังจำนวนปีมะเมีย ๗๓๖/๒๐

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร หลวงศรีวรณรงค์เป็นหลวงเทเพนทร ๑ ขุนพิบูลย์สมบัติเป็นหลวงมหิทธิโยธี ๑ ขุนวิจารณหัตถกรรมเป็นหลวงศรีวรณรงค์ ๑ ขุนนราพิทักษ์เป็นหลวงอนุรักษ์ภักดี ๑ แล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จพระราชดำเนินพลับพลาท้องสนามหลวง ทรงประเคนผ้าไตรแบ่งเจ้าพระพุทธบาทและเปรียญรวม ๑๐ รูป พระสงฆ์ครองผ้าแล้วอาลักษณ์อ่านประกาศจบ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ โปรดให้พระยาอภัยรณฤทธิ์ขึ้นไปฟังสวดจบแล้ว พระราชทานน้ำพระมหาสังข์พระยาอภัยรณฤทธิ์ซึ่งเป็นพระพลเทพและเถ้าแก่ซึ่งจะเป็นเทพี ๔ คนแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๕ ฯ ๑๔ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าที่ทุ่งส้มป่อยทำการพิธีแรกนาอย่างเช่นเคยทำมาทุกปี พระสงฆ์ที่สวดมนต์ที่ท้องสนามเมื่อค่ำนั้น รับพระราชทานฉันที่พลับพลาท้องสนาม

อนึ่งการวิสาขบูชานั้น ทุกปีมาเคยเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทร์ทั้ง ๓ วัน วันนี้พระราชาคณะ ๒๐ รูปรับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งอมรินทร ไม่ได้เสด็จออก

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูมแล้วเสด็จมาประทับพระแท่นท้องออกขุนนาง เจ้านายข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่ง พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานี ขอหลวงบันเทาเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองอุทัย แล้วนำหลวงบันเทาเฝ้า บ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติเมื่อวัน ฯ ๑๑ ๖ ค่ำ

ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามมีเทศนาและเกณฑ์โคมตราพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการให้มาแขวนมาตั้งตามเคยอย่างเช่นมีทุกปี ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญไป

วัน ๖ ฯ ๑๕ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าที่พระที่นั่งอมรินทรเลี้ยงพระ ๒๐ รูปอย่างเช่นวานนี้ ไม่ได้เสด็จออก

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ เพราะเสด็จลงพระพุทธรัตนสถาน เสด็จทรงพระราชยานเสด็จมาประทับเกยหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดดอกไม้ แล้วเสด็จเข้ามาประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนรุ่ง และทรงนมัสการแล้ว เสด็จลงมาประทับหน้าพระอุโบสถทรงจุดเทียนที่นั่นอีก โปรดให้ราชบัณฑิตยอาลักษณ์และข้าราชการอื่น ๆ เดินเทียน แล้วโปรดให้เจ้านายจุดเทียนรายรอบพระอุโบสถ แล้วเสด็จประทับอยู่จนเดินเทียนแล้วเสด็จขึ้นไปประทับบนพระอุโบสถทรงธรรม พระเทพโมฬีถวายเทศนาปรฐมสมโพธิโดยสังเขปตอนได้ตรัสพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ยังไม่ทันจบเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๗ $\underset{\text{๑}}{\text{ๆ}}$ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เช้าเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทร และสดับปกรณ์กาลานุกาล ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้ทูลกระหม่อมชายพระองค์ใหญ่เสด็จออกทำบุญ

เวลา๔ทุ่มเศษเสด็จพระราชดำเนินวัดพระศรีรัตนศาสดารามทางประตูแถลงราชกิจเพราะเสด็จพระพุทธรัตนก่อน ทรงจุด

ดอกไม้เพลิงหน้าวัดพระแก้วแล้วเสด็จเข้ามาประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนรุ่งและทรงนมัสการแล้ว เสด็จมาประทับหน้าพระอุโบสถโปรดให้เดินเทียนรายอย่างวานนี้แล้ว เสด็จขึ้นประทับพระอุโบสถทรงธรรม พระศรีวิสุทธิวงศ์ถวายเทศนาปฐมสมโพธิตอบพระนิพพานโดยย่อ เทศน์จบ ๗ ทุ่มทรงประเคนไทยธรรมแล้วเสด็จกลับพระบรมหาราชวัง

วัน ๑ ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๒

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูมแล้วเสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาสุพรรณว่าด้วยป่วยเป็นไข้อาการมาก แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้ารับสั่งอยู่จน ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๓

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชย พระยาสุโขทัย ซึ่งขึ้นไปราชการทัพณเมืองหลวงพระบาง ๕ ฉะบับ กับศุภอักษรเจ้ามหินทรเทพนิภาธรนครหลวงพระบาง ๕ ฉะบับ เนื้อความต้องกัน ฉะบับที่ ๑ ว่าพระยาพิไชยพระยาสุโขทัยยกขึ้นไปถึงหลวงพระ

บางได้พร้อมกัน แต่งท้าวพระยาออกไปรักษาหน้าด่านปลายเขตต์แดนแล้ว ราชการทางเมืองพวนยังสงบอยู่ แต่พระยาเมืองซ้ายผู้ที่ขึ้นไปสืบราชการเมืองพวนมีหนังสือมาว่า ฮ่อมาตั้งอยู่เมืองซอนเมืองไลจะมาเอาเงินแก่ราษฎรๆ หลบหนีไปเปนอันมาก คิดจะให้ราชบุตรผู้ว่าที่ราชวงศ์ยกขึ้นไปห้ามปรามแต่โดยดี ขอให้พระยาพิไชยเปนทัพหนุน ทางทุ่งเชียงคำนั้นจะให้เจ้าอุปราชยกไป ให้พระยาสุโขทัยเปนทัพหนุนไปด้วย กำหนดจะยกไปวัน ๑๔ฯ ๓ ค่ำ ฉะบับที่ ๒ ว่าหลวงเมืองผู้ว่าที่ปลัดซ้ายเมืองพิชัยนำกรมการผู้ไปสืบราชการเมืองเชียงแสน ได้ความว่าเจ้าเมืองเชียงตุงกำลังรบกันอยู่ และว่าเจ้าฟ้าดอกจอก เมืองนาย แสนหวี เมืองจิก เมืองหนอง หนีมาอยู่เชียงตุงๆ ให้กำลังยกไปรบกับพะม่าอยู่ และว่าคนเมืองหมอกใหม่หนีมาอยู่เมืองเชียงแสนหลายร้อยครัว และว่าเจ้าฟ้า ๕ เมืองคือเมืองนาย หมอกใหม่ แสนหวีคนจากพะม่าได้ ฉะบับที่ ๓ ว่า หลวงเมืองผู้ว่าที่ปลัดซ้ายเมืองพิชัย นำผู้ไปสืบราชการเมืองหัวพันทั้งหกกลับมา ได้ความว่า คนในเมืองหัวพันทั้งหกนั้นแตกหนีฮ่อไป ๒๖ ยังมีคนอยู่ ๑๖ คนก็น้อย ฉะบับที่ ๔ เจ้านครหลวงพระบางให้พระยาพันลูกท้าวไปสืบราชการเมืองเชียงใหม่ ได้หนังสือตอบจากพระเจ้าเชียงใหม่ ว่าด้วยเมืองเชียงตุงรบกับพะม่า ได้เกณฑ์ท้าวพระยาขึ้นไปรักษาเขตต์แดนแล้ว ความคล้ายกับฉะบับที่ ๒

ฉะบับที่ ๕ ว่าดอกเตอร์โปเนอิดไปถึงหลวงพระบางจะขอไปรบฮ่อด้วย ได้ตอบว่าฮ่อยังสงบอยู่ ภายหลังพระยาอุตรการถือหนังสือกงสุลฝรั่งเศสไปให้ดอกเตอร์โปเนอิดๆ เปิดออกอ่านแล้วว่ากงสุลให้ขึ้นไปเกลี้ยกล่อมฮ่อธงเหลือง ขอคนนำทาง เจ้าหลวงพระบางไม่ยอมที่จะนำ เพราะฮ่อยังไม่เรียบร้อย ดอกเตอร์จะขอไปเชียงใหม่ให้นำส่งไป ได้เกณฑ์คนส่งไปแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรีว่า จีนว่างบ้านพะเนียงมาร้องว่าผู้ร้ายปล้น ได้แต่งกรมการออกไปสืบแล้ว

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วัน ๓ ฯ ๖/๔ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับซิตติงรูม พระยานรรัตนเฝ้าเรื่องทำตำหนักในวัง แล้วเสด็จมาประทับดรออิงรูม เจ้าพนักงานกรมท่ากรมวังนำซินยอกงเซียยอชกงสุลโปรตุเกศเฝ้ากราบถวายบังคมลากลับไปยุโรป ได้มอบการกงสุลไว้ที่กงสุลอังกฤษแล้วกราบถวายบังคมลาไป

เสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่าน

บอกพระยาพิษณุโลกาธิบดีเมืองพิษณุโลกว่า ณวัน ๘ ๆ ๕ ค่ำ ได้ปิดทองพระพุทธชินราช วัน ๑๓ ๆ ๕ ค่ำได้มีการสมโภช ขอถวายพระราชกุศล บอกพระยาอุตรการโกศลผู้รักษาเมืองพิชัย ส่งส่วยขี้ผึ้งเมืองพิชัยหนัก —|๗/๓๐ คือ ๗ หาบ ๓๐ ชั่ง ฉบับ ๑

พระราชทานสัญญาบัตรพระยามหาเทพเป็นพระยาอนุชิตชาญไชยจางวางพระตำรวจ ๑ พระพิเรนทรเทพ เป็นพระยามหาเทพ ๑ พระยาพิไชยสงคราม เป็นพระยาเพ็ชรปาณี ๑ พระราชวรินทร์เป็นพระยาเพ็ชรฎา ๑ หลวงรายาภักดีเมืองราห์มันเป็นพระณรงค์วังษา ผู้ช่วยเมืองราห์มัน ๑

แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟีศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ แล้วเสด็จไปประทับซิตติงรูม ทรงหนังสือราชการแล้วพระยาศรีสุนทรเฝ้าถวายพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่ได้มีการอะไร

สัญญาบัตรที่พระราชทานวันนี้ใช้อย่างใหม่เป็นกระดาษหนังสือขาว มีลายมงคล ๘ และใบชัยพฤกษ์ล้อมรอบ แต่ใบสัญญาบัตรขุนนางในกรุงนั้นเล็กไปกว่าแต่ก่อน ต้องประทับพระราชลัญจกรสยามโลกองค์น้อยแทนองค์ใหญ่ นอกนั้นคงเดิม

วัน ๔ ๆ๖ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

บ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยานนทบุรีว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเรือนนายฉายสืบเอาตัวยังไม่ได้ รับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องบาดหลวงฝรั่งเศสทำความชั่วต่าง ๆ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟพีศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์หน่อยหนึ่ง แล้วเสด็จไปประทับชิตติงรูมทรงหนังสือราชการต่าง ๆ พระยาภาสเฝ้ารับสั่งเรื่องที่นาคลองประเวศบุรีรมย์จะแบ่งพระราชทานพระเจ้าลูกเธอ แล้วพระยาอาหารเฝ้าถวายแหวนทับทิมทอดพระเนตร ทรงซื้อไว้ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๖ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับซิตติงรูม ทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้ายินดี และทรงหนังสือราชการ แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าทูลด้วยเรื่องกงสุลเยอรมันมาเฝ้าท่าน ๆ ได้ถามถึงห้าง สับเยกต์เยอรมันที่กรมหมื่นราชศักดิ์ทำสัญญายอมยกบ่อทองเมืองปราจีนให้ทำนั้น ว่าเป็นห้างจนและเป็นห้างเล็กด้วยและทูลอื่น ๆ อีก

เวลบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษ์เทพธานีปลัดกรุงเก่า บอกว่าได้ตั้งพิธีจรดพระนังคัลที่นาหลวงทุ่งหันตรา แล้วถวายพระราชกุศล ฉะบับ ๑ บอกพระอินทรแสนแสง

ปลัดเมืองกำแพงเพ็ชรว่า หลวงอนุรักษภูเบศรรับรับสั่งกรมหมื่นพิชิต มีหนังสือมาว่าให้ส่งเทวรูปใหญ่สำหรับเมืองกำแพงเพ็ชร และแผ่นศิลาจารึกลงมากรุงเทพฯนั้น ได้ส่งลงมาแล้ว

โปรดเกล้าฯให้ส่งเทวรูปนี้ไปที่วังพระองค์ประดิษฐ์ ด้วยพระเศียรและพระหัตถ์นั้นมิสเตอร์ราสตแมนต์ขึ้นไปลักตัดเอาลงมากงศุลเยอรมันลุแก่โทษมา จึงโปรดให้กรมหมื่นเทวะวงศ์ไปรับเอากลับมาเสีย ครั้งนี้จึงโปรดให้พระองค์ประดิษฐ์ซ่อมเสียอย่างเดิม

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาสมบัติภิรมย์ ที่สองเมืองสงขลาว่า พระยายะลามีหนังสือมาว่า เดิมคนอังกฤษชื่อมิสเตอร์ปีเซอกับตุวันอาลาอังกฤษมาทำแร่กลีนาที่แขวงเมืองยะลา เมืองราห์มัน ได้ให้หีบเพลงใบหนึ่ง โซ่เหล็กผูกช้างเส้นหนึ่ง แก่พระยายะลา แล้วเลหลังบ่อแร่และเครื่องมือให้มิสเตอร์วิลเลียมแคมรันทำได้ ๒ ปีแล้วเลิกไป ได้มอบของเหล่านั้นให้หลวงสุนทรสิทธิโลหะเมืองตานีเป็นสิทธิขาด ภายหลังตุวันอาเลาะคนเมืองยะลาพาบ้าบาอังกฤษมาหาพระยายะลา ว่ามิสเตอร์ปีเซอได้มอบเครื่องเหล็กสำหรับทำแร่ให้ตุวันแบะเลาะรักษาไว้ แขกในเมืองยะลาลักไปขอให้ชำระ กับหีบเพลงและโซ่เหล็กที่มิสเตอร์ปีเซอให้นั้นจะคิดเอาราคา๒๗๕เหรียญ พระยายะลาว่ามิสเตอร์ปีเซอตุวันอาเลาะอังกฤษให้ ถ้าจะเอาเงินให้ได้ขอให้มีผู้ให้

หนังสือมาก่อน เรื่องแขกลักเครื่องมือนั้นกาลนานนักแล้วจะบอกมาสงขลาก่อน บ้าบาอังกฤษว่ายังไม่ชำระก็ตาม แต่เงินค่าโซ่และหีบเพลงนั้นจะเอาให้ได้ ครั้นโต้ตอบไปก็ลุกขึ้นจะทุบตีและง้างนกจะยิงพระยายะลา ๆ จึงให้เงิน ๒๗๕ เหรียญไป แล้วไปขึ้นเรือนคนในเมืองยะลา เจ้าของไม่อยู่เงินหายไป ๔๐ เหรียญ แล้วไปแย่งชิงเอาฤชของไพร่บ้านพลเมือง และแทงเอาเจ้าของด้วย พระยาสมบัติภิรมย์ได้มีหนังสือไปให้หลวงทวีปสยามกิจสืบความแล้ว

โปรดให้ตอบไปว่า ต่อไปมาทำดังนี้อีกให้จับส่งมากรุงเทพฯ และให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ฟ้องกงสุลอังกฤษเสีย และต่อไปเราจะจับให้บอกด้วย เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ฯ๗๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูมแล้วเสด็จประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยากำแหงสงคราม เมืองนครราชสีมา ฉะบับ ๑ ว่าชำระคนซอดินปืนของหลวงในตึกเมืองนครราชสีมาได้แล้ว เร่งของกลางตามที่รับถูกต้องกับผู้ร้าย ได้เงินแทนดิน ส่งเงินลงมากรุงเทพ ฯ

พระนรินทร์อ่านบอกพระอนุรักษโยธา หลวงนราธิกรฤทธิ์ข้าหลวง ฉะบับ ๑ ว่าด้วยพร้อมกับหลวงทวีปสยามกิจที่เมืองปีนัง

จะชำระความจีนตันมาบุ๋นกับพระยาภูเก็ตได้วันหนึ่ง แล้วปรึกษาพร้อมกันว่าจะต้องไปตรวจชัณสูตรตึกเรือนเหมืองสวนให้สิ้นกระแสความก่อน พระอนุรักษ์หลวงนราธิกรฤทธิ์และโจทก์จำเลยจะไปเมืองภูเก็ตในวัน ๗ ฯ ๕ ค่ำ ถ้าไปถึงได้ชำระอีกแล้วจะบอกเข้ามาภายหลัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตอบว่าทำชอบแล้ว

โปรดพระราชทานสัญญาบัตรหลวงราชาภิรมย์ เป็นพระปริยัติธรรมธาดา ๑ หลวงอุดมจินดาเป็นพระเมธาธิบดี ๑ หลวงญาณภิรมย์เป็นหลวงราชาภิรมย์ ๑ หลวงธรรมาภิมณฑ์เป็นหลวงอุดมจินดา ๑ อาจารย์บุญเป็นหลวงญาณภิรมย์ ๑ อาจารย์ใยเป็นหลวงธรรมาภิมณฑ์ ๑ ขุนวิเศษเป็นหลวงราชบริมาณเจ้ากรมราชยาน ๑ หมื่นวิเศษเป็นขุนนราพิทักษ์ปลัดกรมไพร่หลวงมหาดเล็ก ๑ หลวงสิงหบุรีปลัดเป็นพระพิศาลสงครามเจ้าเมืองสิงห์ ๑ หลวงบันเทาเป็นหลวงเพ็ชรสงครามยกกระบัตรเมืองอุทัยธานี ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จกลับไปประทับชิดติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการแล้วพระยานรรัตนเฝ้าเรื่องทำตำหนักในวัง พระยาภาสทูลลาไปดูที่นาที่จะโปรดพระราชทานพระเจ้าลูกเธอ พระองค์สายเฝ้าทูลเรื่องหมอที่จะถวายโอสถหม่อมเจ้าอุบลรัตนนารีนาคซึ่งประชวรกาสะเป็นโลหิต กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าถวายหนังสือต่าง ๆ จนเวลาย่ำค่ำ

เสด็จขึ้น

วัน ๗ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลาบ่าย ๔ โมง

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ เสด็จพระราชดำเนินประพาสสวนสราญรมย์ พร้อมด้วยกระบวนข้างใน เสด็จประพาสอยู่จนเวลาย่ำค่ำเสด็จกลับทางเดิม

ค่ำวันนี้วัดพระศรีรัตนศาสดารามมีเดินเทียนและเทศนาธาตุวิภัช ด้วยวันนี้เป็นวันพุทธสรีรฌาปน หรือวันถวายพระเพลิงพระผู้มีพระภาคแห่งเรา ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญไป ด้วยฝนตกจึงเสด็จไม่ได้

วัน ๑ ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับซิตติงรูม เจ้าพระยาภาณุวงศ์เฝ้าครู่ ๑ เสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง

พระยาศรีอ่านนำท้าวไกรษรสุริยวงศ์ แสนท้าวเมืองมุกดาหารเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทแล้ว อ่านบอกพระจันทรสุริยวงศ์

เจ้าเมืองมุกดาหาร ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าแต่งคนขึ้นไปสืบราชการข่าวฮ่อสงบเรียบร้อย แต่ไม่ไว้ใจราชการได้เตรียมสะเบียงอาหารไว้รับรองราชการ และได้จัดดอกไม้ทองหนักต้นละ ๓—|— เงินหนักต้นละ ๓—|— จำนวนปีมะเส็งตรีศกคู่ ๑ จำนวนปีมะเมียจัตวาศกคู่ ๑ กับเครื่องราชบรรณาการอื่นๆ เป็นอันมากทั้ง ๒ จำนวน ให้ท้าวไกรษรสุริยวงษ์แสนท้าวคุมลงมาทูลเกล้าฯถวาย ฉบับ ๑ ว่าอุปฮาดราชวงศ์ถึงแก่กรรมขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงเผาศพ ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควร

พระนรินทร์ อ่านบอก หลวงปลัดเมืองประจวบคีรีขันธ์ส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก ๑๒ ๕|๓ ๑|๑

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสาครสงครามเมืองบางลมุงส่งเงินแทนส่วยไม้กะดานจำนวนปีมะโรงโทศก ๖ ๘|— เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จไปประทับซิตติงรูมทรงหนังสือราชการจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ฯ ๑๐ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูม เสด็จประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยรณรงค์เมืองสระบุรี ว่าด้วยจ่ายเข้าสารให้พวกกองทัพและ

ข้าหลวงที่ขึ้นไปราชการคราวหนึ่ง ๓๘๐๖ ถังราคาเงิน ๓๓ ๗|๓ ๒ คราวหนึ่ง ๑๘๖๑ ถัง ราคาเงิน ๑๗ ๓|๓ ขอเบิกเงินที่รองไป

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศทอดพระเนตรสิ่งของซึ่งจะตอบแทนเมืองเชียงตุง ด้วยเจ้าเมืองเชียงตุง แต่งให้คนเมืองเชียงตุงคุมม้าและสิ่งของต่าง ๆ มาที่เมืองเชียงใหม่ จะขอลงมาถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงสยาม พระเจ้าเชียงใหม่มีศุภอักษรลงมา จึงโปรดให้พระองค์ดิศจัดสิ่งของมีปืนต่าง ๆ และดาบบ้าง จะโปรดให้ส่งขึ้นไปพระราชทานเป็นการตอบแทนเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงเชียงแขง แล้วเสด็จไปประทับชิตติงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าทรงหนังสือราชการต่าง ๆ จนเวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น

ของที่เมืองเชียงตุงแต่งให้แก้วแสงคุมลงมาถวายนั้นคือ

อัสสยามมงคลม้าเลาหลวง	๒ ม้า
แก้วมหานิลทรายดำ	๒ ลูก
นาค (คือปืน)	๒ บอก
แหวนดวงคำแก้วก๊อ	ดวง ๑ (คือแหวนทับทิม)
แหวนดวงคำแก้วเลือน	๓ ดวง
ออมแก้วหวี	ลูก ๑ (เจ้าราชสัมพันธ์

เมืองเชียงใหม่แปลว่า ขวดหยก แต่ในใบบอกแปลว่า ขวดแก้ว)

ของที่จะพระราชทานตอบไปนั้น ปืนและดาบเปนอันมาก คือ

ปืนเฮนรีมาตินีปลายดาบคันชีพพร้อม	๑ บอก
ปัสตันปืนเฮนรีมาตินี	๕๐๐ นัด
ปืนเรมิงตันมีปัสตัน	๒๐๐ นัด
ปืนวินเชสเตอมีปัสตัน	๔๐๐ นัด
ปืนรีวอลเวอบรรจุ๖นัด ด้ามงาตัวกาไหล่	๒ บอก
ปัสตันสำหรับ	๒๐๐ นัด
กระบี่ฝักหนัง	๑ เล่ม
กระบี่ฝักทองเหลือง	๑ เล่ม

วัน ๓ ๑๑ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระอุภัยพิพากษา หลวงอนุรักษภูเบศร ว่าด้วยกรมหมื่นพิชิตเสด็จจากปากน้ำโพถึงเมืองกำแพงเพ็ชร พระยากำแพงเพ็ชรับรองจ่ายสะเบียงอาหารให้และได้ทรงทำพิธีถือน้ำ แล้วแต่งให้พระอุภัยพิพากษาไปเร่งช้างเมืองสวรรคโลกแล้วยกไปถึงเมืองตาก วัน ๑๒ฯ ๕ ค่ำ พระ

อุภัยกลับมาว่าพระยาสวรรคโลกบอกว่าท้องตราเกณฑ์ช้างไม่มีจึงได้เอาสำเนาตราอ่านให้ฟัง และบอกพระยาสวรรคโลกว่ากรมหมื่นพิชิตจะเสด็จยกไปเชียงใหม่ วัน ๖ ๆ ๕ ค่ำ ให้รีบเกณฑ์ช้างไปให้ทัน ครั้นถึงกำหนดก็ไม่มาตามนัด จึงได้แยกกันเป็น ๓ กอง เพราะจะไปพร้อมกันช้างไม่พอ ให้หลวงสิทธิสำแดงรณคุมสะเบียงอาหารไปกอง ๑ กองเสด็จกอง ๑ ให้พระอุภัยพิพากษาเป็นกองบรรทุกของต่าง ๆ รอช้างอยู่เมืองตากกอง ๑ และว่าวัน ๘ ๆ ๕ ค่ำ ได้ประชุมข้าราชการพร้อมกันแล้วได้ประทานเครื่องราชอิสสริยยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระยาสุจริตรักษานั้นแล้ว

บอกพระยาสุจริตว่าด้วยบอกเดิมว่ากรมหมื่นพิชิตจะเสด็จไปวัน ๖ ๆ ๕ ค่ำนั้น ช้างสวรรคโลกไม่มา วัน ๑๒ ๆ ๕ ค่ำ กรมหมื่นพิชิตเสด็จยกจากเมืองเชียงใหม่ และว่าด้วยกรมหมื่นพิชิตให้เซอรเวทางทำทางสายไว้ให้เป็นธุระดูแลด้วยกันกับพระยากำแพงเพ็ชร และว่าณวัน ๘ ๆ ๕ ค่ำ กรมหมื่นพิชิตได้ประทานเครื่องราชอิสสริยยศ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนั้นแล้ว

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาเพ็ชรกำแหงเมืองชุมพร ว่าเก็บเงินเลขส่วยดีบุกเมืองชุมพรได้ ๑๕ จำนวนเงิน ๓๓ ๖|๓ และปีมะโรง

โทศก มะเส็งตรีศก มะเมียจัตวาศก เรือไฟเดินมาก จ่ายราชการซื้อฟืนน้ำมันมะพร้าวเสีย ปีมะโรง ๒ ๒|๓ ·๒ มะเส็ง ๑ ๑๖|๑ |๑ มะเมีย ๕ ๔|๒ ๑| รวมเงิน ๙ ๓|๓ คงเหลือ ๒๔ ๓|— ให้กรมการคุมมาส่ง แล้วนำพระยาประสิทธิ์สงครามเมืองกาญจนบุรี ๑ พระเพชรภักดีศรีพิไชยสงครามปลัดเมืองพังงา ๑ หลวงสวัสดิบุรีรมย์ ผู้ช่วยเมืองสงขลา ๑ กราบถวายบังคมลาไปบ้านเมือง พระราชทานเครื่องยศถาดหมากคนโททองเสื้อผ้า พระยากาญจนบุรี พระปลัดเมืองพังงา

และพระราชทานสัญญาบัตรเจ้าหมื่นเสมอใจเป็นพระยาไชยสุรินทร์ ๑ พระยาอมรศาสตร์เป็นพระยาแพทย์พงษาวิสุทธาธิบดี จางวางหมอโรงพระโอสถ ๑ พระสิทธิสารเป็นพระยาอมรศาสตร์ประสิทธิ์ศิลป์ จางวางหมอศาลา ๑ พระสุขุมาลเป็นพระยาสุขุมาลบริหาร จางวางหมอกุมาร ๑ หลวงศรีวรรณกิจเป็นพระวรรณการโกศลสกลแพทยธรรม จางวางหมอวัณโรค ๑ หลวงมหาแพทย์ เป็นพระมหาแพทย์พิทยากรณ์ เจ้ากรมหมอฝีดาด ๑ หมื่นราชกุมารเป็นขุนกุมารประสิทธิ์ ปลัดกรมหมอกุมาร ๑ หมื่นรามนาวาเป็นขุนวิจารณ์หัตถกรรม ปลัดช่างไม้ในมหาดไทย ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศครู่ ๑ ทอดพระเนตรเครื่องแต่งตัวสำหรับผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสสริยยศจักรีบรมราชวงศ์ ซึ่งสั่งห้าง

แรมเซแล้วเสด็จมาประทับพระแท่นอีก พระราชทานสัญญาบัตร หลวงราโชเป็นพระสัมพาหบดี จางวางหมอนวด ๑ หลวงศรีศักดิ์ เป็นพระสิทธิสาร เจ้ากรมหมอโรงโอสถ ๑ ด้วยเมื่อเสด็จออก ขุนนางนั้นมาไม่ทันพระราชทานแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๔ ฯ ๑๒ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระทวาริมซิตติงรูม เสดจประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกอุปฮาด ราชวงศ์เมืองร้อยเอ็จว่า พระขัติยวงษาเจ้าเมืองถึงแก่กรรม ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพ

รับสั่งกับเจ้าพระยามหินทร์ว่าให้คิดทำริยิสเตอร์คือสำมะโนครัวคนในกรุงนอกกรุงอย่างเมืองต่างประเทศทั้งปวงให้คิด ถ้าขัดข้องอย่างไรให้ทูลถามกรมหมื่นเทวะวงศ์ เสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู่ ๑ เสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่มีอะไร

วัน ๕ ฯ ๑๓ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกพระทวาริมซิตติงรูม แล้วเสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดคลองประชาชมชื่น

กว้าง ๗ วา
ยาว ๑๐ วา
ฉะบับ ๑ บอกหม่อมเจ้าขาวพระสุริยภักดีข้าหลวงเมืองจันทบุรีว่าด้วยชำระความนายเกด กล่าวโทษกรมการว่าเป็นผู้ร้ายและสมคบนั้นก็ได้ตัวได้ความมากแล้ว และรายอื่นๆ ก็ชำระแล้ว เบาบางลงมาก จะขอกลับเข้ามากรุงเทพฯเสียคราวหนึ่ง แล้วนำพระสุริยภักดีเฝ้า โปรดให้กลับเข้ามาเถิด

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร พระสุริยภักดีเป็นพระพิเรนทรเทพเจ้ากรมตำรวจใหญ่ซ้าย ๑ ขุนองครักษาเป็นหลวงราโชวาทเจ้ากรมหมอนวด ๑ รับสั่งกับพระยาเจริญเรื่องความศาลต่างประเทศว่ากงสุลอังกฤษบอกว่าพระยาเจริญไม่ได้ไปศาลต่างประเทศเลย รับสั่งกำชับอย่าให้ทิ้งทอดนัก รับสั่งด้วยความคั่งค้างทุกโรงทุกศาล เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จไปประทับชิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการครู่ ๑ เสด็จขึ้น เวลาค่ำพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๖ ๆ ๑๔ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับชิตติงรูม พระยารัตนโกษาเฝ้าแล้วเสด็จทรงพระราชยานเสด็จไปประทับท่าราชวรดิษฐ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง เสดจพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จไปประทับท่าบ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์

เสด็จขึ้นไปประทับเรือนเจ้าคุณกลางเยี่ยมด้วยป่วยเป็นโรคชะรา และพระราชทานเงินในการทำบุญวันเกิดบรรจบรอบ ๖๗ พระราชทานปีละ ๒|— รวม ๑๔|๖—แล้วเจ้าคุณกลางถวายพระพุทธรูปนั่งสมาธิ ๑ ยืน ๑ เป็นพระทำด้วยแก้วเหลือง หรือประเยนที่เรียกกันมาตามภาษารามัญ หรือจะเป็นอำพันก็ไม่แน่ แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

วัน๗ ๑๕ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๑ ๑ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง แต่ไม่ได้ขึ้นพระแท่นเพราะขุนนางเลิกไปหมดด้วยเวลาเย็นมาก เสด็จประทับพระเก้าอี้ กรมหมื่นเทวะวงศ์ พระองค์สาย มิสเตอร์อาลบาสเตอ หมอกาวันเฝ้ารับสั่งอยู่จนค่ำ เสด็จขึ้น

วัน ๒ ๒ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม เสด็จ

มาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยากำแหงสงครามเมืองนครราชสีมา ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่งถวายพระราชกุศลทำบุญเผาศพพระยาบรมราชบรรหาร และส่งเครื่องยศพระยาบรมราชบรรหารลงมา ฉะบับ ๑ ว่ากำแพงเมืองป้อมเมืองนครราชสีมาชำรุดโปรดให้จ้างเหมาช่างซ่อมแซมนั้น เห็นว่าขุนหมื่นไพร่สมกำลังในเมืองและเมืองขึ้นมีพอใช้ ขอรับพระราชทานข้าหลวงที่พอเข้าใจขึ้นไปช่วยทำการ ฉะบับ ๑ ว่าหลวงศรีสิทธิสงครามผู้ช่วยตาย ที่ว่างมานาน ขอนายทั่งบุตรพระยาบรมราชบรรหารเป็นหลวงศรีสิทธิสงครามผู้ช่วยราชการ

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสมุทรบุรานุรักษ์เมืองสมุทรปราการ ว่าทหารปืนป้อมผีเสื้อสมุทรและชาวบ้านวิวาทกันตีกันตายได้เกาะตัวชาวบ้านและมีหมายไปขอทหารที่เป็นจำเลยมาชำระอยู่ยังไม่ได้ความ เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่ ๑ เสด็จไปประทับชิตติงรูม พระสงค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ พระยาศรีสุนทรถวายสัญญาบัตรทรงเซ็น พระยานรรัตน์เฝ้า แล้วเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่มีอะไร

วัน ๓ ๆ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม เสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยา

คฑาธร เมื่องพระตะบองส่งส่วยกระวาน เร่ว จำนวนปีมะแมเบญจศกกระวาน —|๓๘/๕๒ เงินแทนเร่ว ๔ หาบ ราคาหาบละ ๕|— รวมเงิน ๑+ ให้พระเสนานุชิตนายกองส่วยกระวานคุมเข้ามาส่งแล้วนำพระเสนานุชิตเฝ้าถวายผ้าม่วง แล้วนำหม่อมราชวงศ์แดงถวายบังคมลาไปตรวจทางโทรเลขเมื่องตากเมื่องกำแพงเพ็ชร แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงอำนาจสุรเสนีเป็นพระสุรินทรามาตย์ ๑ นายถนัดมหาดเล็กเป็นหลวงอำนาจสุรเสนี ๑ พระพลเมื่องเพ็ชรบุรีเป็นพระพิไชยชลสินธุเจ้าเมื่องประจวบคีรีขันธ์ ๑ หลวงภักดีสงครามเป็นพระพลสงคราม จางวางด่านเมื่องเพ็ชรบุรี ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับชิตดิงรูมทรงหนังสือราชการจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาวิเศษไชยชาญเมื่องอ่างทองส่งผู้ร้ายปล้นบ้านหลวงศรีเยาวภาสนอกราชการ แล้วพระนรินทร์นำจมื่นราชามาตย์ทูลลาไปเอาตัวผู้ร้ายลักกระบือเมื่องนครเขื่อนขันธ์ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จไปประทับชิตดิงรูมทรงหนังสือราชการ กรมหมื่นภูธเรศเฝ้าเรื่องความผู้ร้ายลักกระบือ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

วันนี้สวดมนต์ที่พระตำหนักสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี พรุ่งนี้จะสมโภชเดือนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

วัน ๕ ๆ ๕ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับซิตติงรูมพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออก พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ พระยาศรีสุนทรเฝ้าเรื่องพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จลงพระตำหนักสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี สมโภชสมเด็จพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติ ณวัน ๔ ๆ ๖ ๕ ค่ำ จะได้พระราชทานพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าวลัยอลงกรณ์ นรินทรเทพยกุมารี พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าไปสมโภชมาก

วัน ๖ ๆ ๖ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูม เสด็จมาประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยานุภาพไตรภพเมืองนครเสียมราฐ ว่าเดิมมีตราพระราชสีห์ไปว่าอ้ายแก้วผู้ร้ายฆ่าฝรั่งเศสตายที่เมืองสมบุกแล้วหนีไป กงสุลขอให้ช่วยสืบจึงโปรดเกล้าฯ ให้สืบสวนนั้น พระยานุภาพได้แต่งคน

ออกสืบและบนราษฎรในเมืองและเมืองขึ้นแล้ว ภายหลังพระยาศรีสยามเขตต์เจ้าเมืองสุตธานิคมมีหนังสือมาว่า พระยาเดโชเมืองพนมเปญ พระยากระพงสวายและพระยาเขมรอีก ๒–๓ คน ยกกำลังมาติดตามอ้ายแก้วผู้ร้ายอยู่ที่เมืองกระพงสวายแล้วจะยกมาเมืองสมบุก พระยานุภาพได้แต่งคนไปสืบแล้ว

ฉะบับ ๑ บอกพระยาสุรบดินทร์เมืองชัยนาท ว่าหลวงพิจารณากับราษฎรทำเรื่องราวร้องว่า ราษฎรมีชื่อกับผู้ร้ายซ่องสุมกันขึ้นที่เมืองนครสวรรค์และอื่นๆ หลายแห่ง เที่ยวลักและปล้นกระบือของราษฎร ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ขอให้ส่งตัวโจทก์และเรื่องราวมากรุงเทพฯ จะมาระบุชื่อผู้ร้ายที่กรุงเทพฯ จึ่งได้ส่งตัวโจทก์และเรื่องราวลงมา

พระนรินทร์อ่านบอกพระมหาสิงคิคุณเมืองกำเนิดนพคุณ ๓ ฉะบับๆ หนึ่งส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก เงิน (๑๐) ๑๑|๑ / ๑| เสร็จแล้ว ฉะบับ ๑ ส่งเงินแทนทองคำส่วยจำนวนปีมะเส็งเอกศก (๔) ๑๙| / |๑ ปีมะเมียโทศก (๒) ๑๒|๑ / |๑ รวม (๗) ๑๑| / ๑|๒ ฉะบับ ๑ ว่าผู้ร้าย ๒ คน มาแต่เมืองระนองกระทำร้ายราษฎร ได้แต่งกรมการไปจับผู้ร้ายพวกนั้นต่อสู้ฆ่าผู้จับตาย ๒ คน กรมการยิงผู้ร้ายตายทั้ง ๒ คน เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จไปประทับซิตติงรูม

กรมหมื่นเทวะวงศ์ พระองค์สาย เฝ้าเรื่องบื่นที่จะส่งมาใช้ที่บ้อม ปากน้ำเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษโปรดให้เชิญพระอัฐิสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตนและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพ็ชรรัตนขึ้นมา เชิญขึ้นบนม้าหมู่ในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ด้วยวันนี้เป็นดิถีที่สิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทุกปีเคยทรงบำเพ็ญพระราชกุศลที่พระตำหนัก ครั้งนี้พระนางเธอเสาวภาทรงประชวรเสด็จขึ้นมาอยู่บนพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ จึ่งโปรดให้ทำบนนี้ โปรดให้นิมนต์พระวัดราชประดิษฐวัดราชบพิธ ๑๐ รูปเข้าไปรับพระราชทานฉัน แล้วกลับไป เวลาเที่ยงโปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้าไปพระอมรโมฬีถวายเทศนากัณฑ์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี กัณฑ์ ๑ เวลาบ่ายไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

เวลาค่ำ โปรดให้นิมนต์พระที่รับพระราชทานฉันเมื่อเช้านี้ขึ้นไปสวดมนต์แล้ว พระธรรมวโรดมถวายเทศนากัณฑ์หลวงกัณฑ์ ๑ เวลา ๕ ทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๘ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้หล่อเทียนพรรษาที่โรงละครใหม่ริมพระพิมานรัฐยาเป็นการข้างในแทนหล่อที่พระที่นั่งทรงธรรม

เวลาค่ำพระยาศรีสุนทรเข้าไปเฝ้าข้างใน เรื่องพระนามพระเจ้าลูกเธอ

วัน ๒ ฯ ๕ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับซิตติงรูม พระยาศรีสุนทรเฝ้าเรื่องพระนามพระเจ้าลูกเธอแล้ว กรมหมื่นศรีธัชสังกาศเฝ้าเรื่องความจนเวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปเหมือนธรรมเนียมแต่ก่อนแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาสุนทรสงครามเมืองสุพรรณบุรีรายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมษน้ำมากกว่าราศีเมษปีมะแม บอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรี รายงานน้ำฝนตกเข้าพระอาทิตย์อยู่ราศีเมษน้ำน้อยกว่าราศีเมษปีมะแม

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาวิชิตภักดีเมืองไชยาส่งเงินค่านาปีมะเส็งตรีศกครั้งนี้ ๒๐ ๑๑|๓ ครั้งก่อน ๔๕ รวมเป็นเงิน ๖๕ ๑๑|๓ สิ้นเสร็จจำนวนแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์ว่านายคุ้มแทง

นายน้อยตาย สืบพะยานได้ความว่านายน้อยเมาสุราเข้าไปท้าทายจะแทงนายคุ้มในบ้านนายคุ้ม นายคุ้มจึงแทงเอา ส่งโจทก์จำเลยเข้ามา โปรดให้ลูกขุนปรึกษา บอกพระยาชลบุรานุรักษ์เมืองชลว่า เวลาค่ำจีนไปเกิดทะเลาะกับจีนถันแล้วพอดีกมีผู้ร้ายฟันจีนไปตาย จีนไปกับพวกจำได้ว่าจีนถันๆหนี ยังติดตามอยู่

รับสั่งกับเจ้าพระยาสุรวงษ์ว่า เจ้าพระยามหินทรร้องว่าไพร่หลวงจ่ายเดือนน้อยไปกว่าแต่ก่อน เพราะเจ้าหมู่ไม่เอาธุระทิ้งทอดเสีย ขอให้ท่านเสนาบดีคิดจัดการ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู่ ๑ เสด็จกลับไปประทับชิตติงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์พระองค์เจ้าสายเผ้าเรื่องจะสั่งปืนและป้อมปากน้ำ เกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกหล่อเทียนพรรษาที่พระที่นั่งอมรินทร

วัน ๓ ๑๐ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นห้องออกขุนนาง

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาอัษฎงคตทิศรักษาผู้ว่าราชการเมืองกระ ว่าพระยาจางวางเมืองมลิวันฝ่ายอังกฤษ มีหนังสือมาบอกว่าคนมีชื่อ ๕ คนในเมืองกระไปปล้นเรือนจีนที่เมืองมลิวัน ขอ

ให้จับไว้ให้มั่นคงจะได้ชำระต่อไป กรมการได้จับไว้ได้ ๓ คน แล้ว แต่อีก ๒ คนนั้น ไม่ใช่คนเมืองกระ และได้มีหนังสือบอกไปให้ส่งตัวโจทก์มาว่ากันที่เมืองกระ ก็ยังไม่เห็นส่งมา

พระราชทานสัญญาบัตรจมื่นสมุหพิมาน เป็นพระสุริยภักดี เจ้ากรมตำรวจสนมซ้าย ๑ ขุนราชสมบัติเป็นหลวงเทพาภรณ์ ๑ ขุนทิพสมบัติเป็นหลวงพิพิธภูษา ๑ หมื่นอลังกาภรณ์เป็นขุนราชสมบัติ ๑ หมื่นอภัยเป็นขุนทิพสมบัติ ๑ หมื่นมงคลเป็นหมื่นอลังกาภรณ์ ๑ นายทั่งบุตรพระยาบรมราชบรรหารเป็นพระศรีสิทธิสงครามผู้ช่วยเมืองนครราชสีมา ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จไปประทับที่ชิดติงรูม กรมหมื่นภูธเรศเฝ้าแล้วกรมหมื่นศิริธัชเฝ้าทรงเรื่องความต่าง ๆ แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าจนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น

แล้วเสด็จลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติณวัน ๗ ฯ ๖ ค่ำ ด้วยครบเดือนแล้ว พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าชายดิลกนพรัตน์

วัน ๔ ฯ ๑๑ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว ทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าวงษ์วิจิตรในกรมขุนบดินทร์ ๑ และพระราชทานหีบศิลาหน้า

เพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระขัติยวงศาเมืองร้อยเอ็ด ๑ อุปฮาดราชวงศ์เมืองมุกดาหาร ๒ แล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกหลวงพิษณุแสนข้าหลวงเมืองพิจิตรว่าด้วยพร้อมกันกับเจ้าเมืองกรมการชำระความผู้ร้ายทำเงินแดง ได้ตัวมาถามรับเป็นสัตย์ซัดเพื่อน ยังไปติดตามกันมาชำระอยู่ยังไม่แล้ว

บอกพระยาพิษณุโลกาธิบดี เมืองพิษณุโลก ส่งเงินแทนขี้ผึ้งส่วย ๒ หาบเป็นเงิน ๑๐|๓— บอกพระยาวิเศษฤๅไชยเมืองฉะเชิงเทราส่งเงินแทนน้ำมันยางเป็นเงิน ๑๐|๓—

แล้วนำพระพิศาลสงครามเมืองสิงหบุรี ๑ หลวงยกกระบัตรเมืองอุทัยธานี ๑ พระเสนานุชิต นายกองส่วยกะวานเมืองพระตะบอง ๑ ถวายบังคมลาไปบ้านเมือง พระราชทานเสื้อผ้าตามธรรมเนียม

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์ เมืองสมุทรสงคราม ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่ามีผู้ร้ายยิงจีนแซงตาย ผู้ตายจำหน้าได้ว่านายพึ่งนายเพงนายสุด ได้ตัวมาถามไม่รับ จะสืบพะยานโจทก์ติดใจขอให้ส่งเข้ามากรุงเทพฯ ฉบับ ๑ ว่ามีผู้ฟ้องว่านายจันตองซู่ นายมี นายต้น จีนรอด ฆ่านายช้างตาย ได้ตัวนายมีนายต้นจีนรอดมาถามไม่รับ ส่งตัวเข้ามา แต่นายจันตองซู่หนี โปรดให้ตามให้ได้

พระนรินทร์นำพระยาเทพประชุนทูลลาไปเมืองสงขลาว่าความเรื่องพระยายิริ่ง พระยาระแงะ กล่าวโทษเจ้าพระยาสงขลาว่าเก็บเอาเงินภาษีอากรในเมืองเสียหมด จึงโปรดให้ไปชำระ

เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศครู่ ๑ เสด็จออกไปประทับห้องออกขุนนาง พระราชทานผ้าสมปักแก่พระยาพระหลวงขุนกรมหมอที่พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนนั้น เพราะหมอที่เข้าวังนั้นยังต้องนุ่งอยู่ เสด็จไปประทับชิตติงรูม กรมหมื่นประจักษ์เฝ้าเรื่องสมปักไม่มีโปรดให้คิดทอขึ้นใหม่ พระองค์ดิศเฝ้าถวายปืนเป็นตัวอย่างที่จะสั่งต่อไป กรมภูธเรศเฝ้า แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า รับกับกรมหมื่นเทวะวงศ์เรื่องความเจ้าพระยามหินทรหาพระยาประภา กับพวกว่าแพะโลมภรรยาละครไป กรมหมื่นเทวะวงศ์ทูลเรื่องมิสเตอร์ชาเตากงสุลอังกฤษจะขอมาเฝ้าแล้วจะไปเที่ยว เวลายำค่ำเศษเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

๑๒

วัน ๕ ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาศรีสุนทรเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่และต่างกรมและเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยมาประชุมแก้พระราชบัญญัติสำหรับจัดการป่าไม้ขอนสัก ในเวลาบ่ายโมง ๑ วันนี้เป็นต้นไปกว่าจะแล้ว ท่านที่ถูกเชิญมาประชุมนั้นคือกรมหลวงวรศักดา ๑ สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ ๑ กรมขุนภูวนัย ๑

กรมขุนบดินทร์ ๑ กรมขุนเจริญ ๑ สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิ ๑ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ๑ กรมหมื่นอดิศร ๑ กรมหมื่นภูธเรศ ๑ กรมหมื่นประจักษ ๑ กรมหมื่นพรหม ๑ กรมหมื่นราชศักดิ์ ๑ กรมหมื่นศิริธัช ๑ กรมหมื่นเทวะวงศ์ ๑ เจ้าพระยาสุรวงษ์ ๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๑ เจ้าพระยาพลเทพ ๑ เจ้าพระยามหินทร ๑ เจ้าพระยาศรีพิพัฒ ๑ พระยามหาอำมาตย์ ๑ พระยาศรีสิงหเทพ ๑ พระยาเทพประชุน ๑ พระยาศรีสรราช ๑ พระนรินทร์ ๑ พระยาเจริญ ๑ พระยาโชฎึก ๑ พระยาพิพัฒ ๑ พระยาอภัยรณฤทธิ์ ๑ พระยาอนุชิต ๑ พระยามหาเทพ ๑ พระยามหามนตรี ๑ พระยาภาสกรวงศ์ ๑ พระยาประภากรวงศ์ ๑ พระยามนตรีสุริยวงศ์ ๑ พระยานรรัตน์ ๑ พระยาพิพิธโภคัย ๑ พระยารัตนโกษา ๑ พระยานานา ๑ พระยาเพ็ชรฎา ๑ พระยาเพ็ชรปาณี ๑ พระยาอินทราธิบดี ๑ พระมหาราชครูปโรหิต ๑ พระราชครูพิเชต ๑ พระเกษม ๑ เท่านี้ แต่ผู้ที่มาประชุมวันนี้ไม่ครบขาดบ้าง ประชุมจนเวลาบ่าย ๓ โมงเศษเลิก ประชุมที่ห้องออกขุนนาง

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบีดทองพระแล้วเสด็จขึ้นประทับพระแท่น

พระนรินทร์อ่านบอกพระขยันสงครามปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ว่าด้วยโปรดให้จมื่นราชามาตย์ลงไปจับผู้ร้ายนั้นได้พร้อมกันสืบจับได้ตัว ๑๐ คน มอบให้จมื่นราชามาตย์คุมขึ้นมา

แล้วนำหลวงวิชิตภักดีผู้ช่วยเมืองเพ็ชรบุรีทูลลาบวช

รับสั่งกับสมเดจกรมพระเรื่องประชุมแก้พระราชบัญญัติเรื่องจัดการป่าไม้ขอนสัก แล้วสมเด็จกรมพระถวายสีช้างเผือกเมืองนครจำปาศักดิ์

แล้วโปรดพระราชทานพานทองเหลี่ยม คนโททอง กะโถนทอง เป็นเครื่องยศแก่พระยาอนุชิตชาญไชย พระยามหามนตรี แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จขึ้น

เวลายํ่าค่ำ เสด็จลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติวัน ๒ ๑๑ ฯ ๖ ค่ำด้วยบรรจบครบเดือนหนึ่ง พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเขจรจำรัส แล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำกรมหมื่นศิริธัช พระองค์สวัสดิเข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๖ ๑๓ ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขัติยราชตระกูลทรงดวงเครื่องราชอิสสริยยศนพรัตนและมหาจักรี เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตาลภายใต้พระมหาเศวตฉัตรณท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงาน

ประโคมมะโหรทึกแตรฝรั่งแตรทหารตามขัติยราชประเพณี

ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว กรมมหาดไทยจึงนำเจ้าสุริยวงศ์ แสนท้าวพระยาลาวเมืองนครลำปางเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมลากลับบ้านเมือง พระยาศรีนำทูลลา ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วพระราชทานเงินเสื้อผ้าแก่เจ้านายที่เข้ามาเฝ้า และพระราชทานสิ่งของตอบแทนขึ้นไปพระราชทานเจ้านายเมืองนครลำปางแล้วเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกทางพระทวารริมห้องออกขุนนาง ประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าและพระองค์สวัสดิ์เฝ้า หมอกาวันมาเฝ้ารับสั่งด้วยทรงพระบาทและกะตุกด้วย ว่าพระวาโยเข้าเส้นหรืออย่างไร หมอถวายน้ำมันกรบูรทรง เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๔ ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูม เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปและหนังสือแล้วเสด็จขึ้นพระแท่น

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยานุภาพไตรภพว่าพระยาคาารธรมีหนังสือมาว่าผู้ร้ายปล้นบ้านเมืองโตนด อ้ายผู้ร้ายเป็นคนเมืองศรีโสภณเมืองพนมศกให้ช่วยสืบสาวให้ได้ ภายหลัง

มีตราพระราชสีห์ ออกไปให้พระยานุภาพไตรภพ สืบสาว และแต่งกรมการไปช่วยพระยาคทาธรชำระผู้ร้ายรายนี้ด้วยนั้น ได้แต่งกรมการออกติดตามจับผู้ร้ายแล้ว และแต่งกรมการผู้ใหญ่ไปช่วยพระยาคทาธรชำระณเมืองมงคลบุรีแล้ว ฉะบับ ๑ บอกพระโบราณปลัดกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมษ น้ำฝนมากกว่าราศีเมษปีมะแมเบญจศก ราศีพฤษภกึ่งราศีน้ำฝนน้อยกว่ากึ่งราศีปีมะแม น้ำท่ามากกว่าปีกลายนี้

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสมุทรบุรานุรักษ์เมืองสมุทรปราการ . ส่งเงินค่านาปีมะแมเบญจศก ๑๖๐ + ยังไม่เสร็จ ฉะบับ ๑ บอกพระยาราชพงษานุรักษ์เมืองสมุทรสงครามว่ามีผู้ร้ายยิงนายแก้วตาย โจทก์ฟ้องว่านายภู่ยิง นายภู่หนีได้แต่เจ้าสำนัก ๒ คน ว่าไม่รู้ว่านายภู่จะยิงหรือไม่ยิงไม่รู้ ส่งเจ้าสำนักเข้ามา ฉะบับ ๑ บอกพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรีว่านายมั่นฟ้องว่าอ้ายผู้ร้าย ๒ คนลักกระบือไปสำนักบ้านผู้มีชื่อ กรมการติดตามไม่ได้ได้แต่เจ้าสำนัก ๓ คน เสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู่ ๑ เสด็จไปประทับชิตติงรูมอีกประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้น เวลาค่ำพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๑ ฯ ๑๕ ๗ ค่ำ ปี วอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไรไม่ได้เสด็จออก

วัน ๒ฯ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเที่ยงโปรดให้พระยาศรีสุนทรเข้าไปเฝ้าข้างในด้วยจะโปรดเกล้าฯ ให้คิดพระนามเปลี่ยนพระนามพระองค์เจ้าเขจรจำรัสใหม่ ด้วยพระนามเดิมไม่โปรด

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูมแล้วเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้วเสด็จขึ้นพระแท่น

พระยาศรีอ่านบอกพระยาวิเศษฤๅไชยว่าด้วยมีตราออกไปว่าช้างพระยาจ่าแสนฝากพระยาวิเศษไว้ ๔ ช้าง พระยาพนมพินิตเมืองพนมศก ๓ ช้างนั้น พักทองภรรยาจ่าแสนถวาย ให้พระยาวิเศษไปรับช้างที่พระยาพนมพินิตมาเลี้ยงปรนปรือไว้นั้น เมื่อเดือน ๓ พระยาจ่าแสนมีหนังสือไปให้เอาช้างที่ฝากพระยาวิเศษไว้นั้นไปส่งให้หลวงสุริยามาตย์ที่เมืองสระบุรี ๒ ช้าง ยังอยู่ ๒ ช้าง และได้แต่งคนไปรับช้างที่พระยาพนมพินิตยังไม่กลับมา ฉะบับ ๑ บอกพระยากำแหงสงครามเมืองนครราชสีมาว่า พระภักดีศรีณรงคนรินทร์ เจ้าเมืองนางรองถึงแก่กรรม ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงเผาศพ

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาวิชิตภักดีเมืองไชยาส่งส่วยรักจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ๕๐๐ ทะนาน

รับสั่งกับพระชลธารด้วยเรื่องนายคลองต่างๆ ซึ่งพระชลธาร

ได้ตั้งแต่งดูแลนั้นเสื่อมทรามไป กราบทูลว่าหมดกำลัง รับสั่งด้วยคลองยับเยินตื้นเสียไปแทบทั้งนั้น ให้เอาพระราชบัญญัติเก่ามาถวาย จะโปรดให้จัดการใหม่

เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศพระวิสูตรสาครดิษฐเฝ้าทูลด้วยเรื่องค้างเงินกรมหมื่นราชศักดิ์และคนอื่นๆ อีกมาก เอาบัญชีมาถวาย ทูลว่าจะไปฟ้องที่กงสุลอังกฤษก็เป็นคนทำราชการ จึงมากราบทูล จะโปรดให้เร่งให้ แล้วเสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าแล้วกรมศิริธัชเฝ้าทรงหนังสือราชการและฎีกา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำกรมหมื่นศิริ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๓ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่น วันนี้ไม่มีราชการอะไร พระชลธารถวายพระราชบัญญัติสำหรับคลองทอดพระเนตรแล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟีศคครู่ ๑ กัปตันลอฟตัสเฝ้าถวายแผนที่เกาะหมากเกาะกระดายที่ไปเซอรเวกลับมา ทอดพระเนตรแล้วเสด็จกลับไปประทับซิตติงรูม กรมหมื่นศิริธัชเฝ้าทรงเรื่องความต่างๆ พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า แล้วเสด็จขึ้น เวลาค่ำพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๔ ฯ ๓ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูมแล้ว เสด็จมาประทับห้องออกขุนนางทรงบิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่น

พระนรินทร์อ่านบอกหลวงนราธิกรณฤทธิ์ข้าหลวงเมืองตะวันตกว่า พระยาสุรพลพิพิธมีหนังสือมาว่าได้แต่งให้หวันอาหวังออกลาดตระเวนสืบจับผู้ร้ายตามชายทะเลได้ความว่า อ้ายหนูผมยาวชาวเมืองพัทลุง เป็นหัวหน้าผู้ร้ายมาเที่ยวทำร้าย ครั้นหวันอาหวังออกไปลาดตระเวนจึงหลบหนีไปอยู่กาลาบังแขวงเมืองปะเหลียน หวันอาหวัง กรมการเมืองปะเหลียนชื่อหลวงภักดีผู้มาว่าการที่เหลมสต๊อขอตัวอ้ายหนูผมยาว ก็ไม่ได้ตัว แล้วมีผู้ร้ายมาปล้นในแขวงเมืองสตูลซึ่งต่อกันกับเมืองปะเหลียนอีก ๒ แห่ง จึงมีหนังสือมาให้หลวงนราธิกรณฤทธิ์ช่วย เพราะผู้ร้ายหลบหนีไปในแขวงเมืองปะเหลียน หลวงนราธิกรณฤทธิ์ได้แต่งให้หมื่นตรีพินาศ หมื่นรุดณรงค์ถือหนังสือไปถึงพระยาอภัยบริรักษ์เมืองพัทลุงให้แต่งกรมการเมืองพัทลุงเมืองปะเหลียนออกสืบจับด้วยแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสมุทรบุรานุรักษ์เมืองสมุทรปราการส่งเงินค่านาปีมะโรงโทศก เงิน ๒๖๓ ๑๔|๑ ๑| เป็นเสร็จสิ้นแล้ว

แล้วนำหลวงมนตรีนิกรโกษาถวายบังคมลาออกไปกำกับราชการเมืองนครชัยศรี แล้วเสด็จขึ้น

เสด็จประทับออฟฟีศครู่ ๑ เสด็จไปประทับชิดติงรูม พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า แล้วกรมหมื่นภูธเรศเฝ้าเรื่องขุดคลองและเรื่องอื่นๆ อีกมาก เวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๔

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิดติงรูมเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้ว ทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมกิมเหลียนเผาวัดบพิตรพิมุข ๑ พระยาพฤฒาธิบดีเผาวัดหงส์ ๑ หยาดน้องคุณหญิงพันเผาวัดประยูรวงศ์ ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาสุนทรสงครามเมืองสุพรรณ ส่งเงินค่านาปีมะเสงตรีศก เงิน ๔๐ + ยังชำระไม่เสร็จ และว่าเงินค่านาปีเถาะ ปีมะโรงโทศก ยังไม่มีผู้เก็บด้วยเสนาเข้ามาติดความอยู่ ขอเสนาออกไปเก็บ บอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาว่าด้วยนายพุกพ้องอ้ายกลิ่นอ้ายอ่อนกับเพื่อนว่า เป็นผู้ร้ายลักกระบือ ได้เกาะตัวมาชำระถามรับเป็นสัตย์ซัดคนเมืองพรหม ได้

มีสูตรนารายณ์ไปขอตัวที่พระพรหมเมืองพรหม ส่งตัวมาชำระบ้าง ยังหลบหนีบ้าง ยังติดตามอยู่

เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับชิตติงรูม กรมหมื่นประจักษ์เฝ้า พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้เมื่อออกขุนนางพระยาศรีนำพระสุริยภักดี หลวงนิกรจำนง ทูลลาไปชำระผู้ร้ายเมืองชัยนาทเมืองนครสวรรค์

วัน ๖ ฯ ๕ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวาริมชิตติงรูมเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรี ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ว่า หม่อมราชวงศ์แดงเชิญท้องตราพระราชสีห์ขึ้นไปขอเลกรักษาพระนารายณ์ราชวัง ๑๒ คนช่วยทำการโทรเลข พระยาพิสุทธิธรรมธาดาเห็นว่าเลกมีน้อยตัว ขอเก็บลูกหมู่สักขึ้นใหม่สำหรับจะได้ช่วยกันทำราชการผลัดเปลี่ยนกัน และว่าได้พร้อมกับหม่อมแดงทำราชการโทรเลขแล้ว ฉะบับ ๑ ว่ามีตราพระราชสีห์ส่งแบบสารกรมธรรม์หนังสือประทวนสัญญาขึ้นไปให้ใช้ตามพระราชบัญญัติ ภายหลังนายอากรค่าน้ำออกประทวนขายช่วงตัดตอน

ให้ราษฎร ไม่ได้มาทำสัญญาและประทวนตามพระราชบัญญัติ ราษฎรไม่ยอมเสียเกิดวิวาทกัน พระยาพิสุทธิธรรมธาดาไม่อาจจะรับชำระว่ากล่าวได้ (โปรดให้ตอบว่า เงินภาษีอากรอย่างนี้ไม่ต้องใช้) ฉะบับ ๑ บอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานีว่าจีนโปหลีบิดาฟ้องว่า อ้ายไหวอีรอดฆ่าจีนหลำบุตรตาย ได้ตัวอ้ายไหวอีรอดมาชำระรับเป็นสัตย์ว่าได้มัดรัดคอจีนหลำไว้กับต้นไม้แล้วคัดเอากำไลไป แต่อีรอดป่วยตายในตะราง ส่งอ้ายไหวลงมา (โปรดให้ลูกขุนวางบท)

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาอนุรักษ์โยธาข้าหลวงว่าได้ไปถึงเมืองภูเก็ตแล้ว พระยาภูเก็ตได้แต่งทนายจะสู้ความจีนตันมาบุ๋นแล้ว และได้ตรวจเหมืองแร่ตึกเรือนซึ่งวิวาทนั้นเสร็จสิ้นแล้ว ยังแต่จะสืบพะยานเท่านั้น ฉะบับ ๑ ว่าได้รับคำสั่งให้เร่งเงินภาษีอากรแล้ว ได้ให้หลวงนราธิกรณฤทธิ์มีหนังสือเตือนไปทุกเมืองแล้ว

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรี รายงานน้ำฝนต้นเข้า ว่าพระอาทิตย์สถิตราศีเมษฝนตกรองน้ำในปีวอกนี้ได้น้ำน้อยกว่าราศีเมษปีมะแม น้ำฝนราศีพฤษภนี้น้อยกว่าราศีพฤษภปีมะแม ราษฎรได้ลงมือทำนาบ้างแล้ว

เสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู่ ๑ เสด็จลงไปทอดพระเนตรบานประตูเหล็กซึ่งสั่งเข้ามาใหม่ สำหรับปิดตรงอัฒจันท์พระที่นั่ง

ข้างล่างทั้งสองข้าง แล้วเสด็จประทับในท้องพระโรงกลาง กรมวังสังฆการี นิมนต์พระสงฆ์ที่จะไปอยู่วัดเขมาภิรตาราม วัดกระวิศรารามเข้ามานั่งที่ เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรแด่พระครูเขมาภิมุขธรรม ๑ พระครูรามัญสมณคุต ๑ ทรงประเคนจีวรสะบงกราบพระแก่พระอันดับที่จะไปวัดเขมา ๒ รูป วัดกระวิศ ๔ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามานั่งที่ เสด็จทรงประเคนบริขารสำหรับขึ้นกุฎีแก่พระครูเขมาภิมุขธรรม ๑ พระครูรามัญสมณคุต ๑ โปรดให้เจ้านายประเคนบริขารพระสงฆ์อันดับต่อไป โปรดพระราชทานวัตถุกับบี้ยมูลค่าจตุปัจจัยแก่พระครูเขมาภิมุขธรรมไปซ่อมวัด ๒๐|๑ พระครูรามัญสมณคุตไปซ่อมวัด ๒ พระครูวัดเขมาถวายยถาพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระสุเมธาจารย์ถวาอติเรกถวายพระพรลา แล้วพระยานรรัตนถวายแผนที่ตัวอย่างตำหนักหม่อมเจ้าสายแล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำพระองค์สวัสดิเข้าไปเฝ้าข้างในทรงหนังสือราชการ

วัน ๗ฯ๖ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ และกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าเรื่องกงสุลอังกฤษจะโปรดให้เฝ้า รับสั่งด้วยเรื่องกงสุลอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นพระแท่น

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานี รายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์สถิตราศีเมษรองน้ำฝนได้มากกว่าน้ำฝนราศีเมษปีมะแมเบญจศก ราษฎรได้ลงมือทำนาบ้างแล้ว และว่าน้ำท่าราศีเมษมากกว่าปีกลาย ฉะบับ ๑ บอกหลวงภักดีณรงค์ว่าราชบุตรเมืองเกษตรพิไสยมีหนังสือมาว่า พระศรีเกษตราธิไชยเจ้าเมืองถึงแก่กรรมขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพ

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรี ว่าผู้ร้ายปล้นจีนเลี้ยง ได้แต่งกรมการออกสืบได้ตัวจีนแดงผู้ร้ายมาถามรับว่าขึ้นปล้นจริงซัดเพื่อนยังชำระต่อไป

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จไปประทับชิดติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ พระยานรรัตนเฝ้ารับสั่งเรื่องตำหนักในวัง พระองค์สายเฝ้าเรื่องทรงพระราชดำริที่จะทำเรือสเตแชนโทรเลขออกไปทอดที่น้ำเขียวแล้วจะพาดสายเคเบอเข้ามาที่ไลตเฮาส พระองค์สายเป็นผู้ทำเรือสเตแชนโทรเลข แล้วกรมหมื่นศิริธัชเฝ้าทรงเรื่องความต่าง ๆ เวลา ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่มีอะไร

วัน ๑ ๆ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
 ๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระพุทธรูปและปิดทองหนังสือพระไตรปิฎกตามเคยแล้ว

เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระอินทรประสิทธิ์ศรเมืองอินทรบุรี ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าได้จ่ายเข้าสารไพร่กองตามเสด็จกรมหมื่นพิชิตเสด็จขึ้นไปราชการนั้น ไม่รับพระราชทาน เป็นของกรมการเข้ากันทูลเกล้าฯ ถวาย อีกฉะบับ ๑ ว่ากรมหมื่นพิชิตรับสั่งให้ตรวจทางสายโทรเลขนั้นได้แต่งให้ปลัดกับกรมการออกตรวจทำทางแต่เมืองอินทร์ขึ้นไปถึงชัยนาทยังตรวจทางอยู่ แต่เมืองอินทร์ถึงเมืองลพบุรี ๙๒๕ เส้นได้ทำทางวางเสาบ้างแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาราชพงศานุรักษ์เมืองสมุทรสงคราม ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งถวายพระราชกุศลเผาศพพระยามหิศรราชสัมพันธ์ จางวางเมือง และว่าเครื่องยศของพระยามหิศรราชสัมพันธ์นั้นไฟไหม้ โต๊ะเงินและตลับภู่และมีดด้ามทองละลายเสีย ยังดีอยู่แต่พานทองคนโทและตลับเครื่องพานและกะโถนและตราทุติยจุลจอมเกล้า ได้ส่งเข้ามาทั้งของดีและเสียเสร็จแล้ว ฉะบับ ๑ ส่งเครื่องยศพระสินธุชลสงครามปลัดที่ถึงแก่กรรมแต่ก่อนเข้ามา

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์เรื่องความมรดกต่างๆ ครู่ ๑ เสด็จกลับไปประทับชิตติงรูม กรมหมื่นประจักษ์เฝ้าแล้วพาหลวงปฏิบัติราชประสงค์เฝ้า เอาของเข้ามาถวายทอดพระเนตร แล้วพระองค์ดิศเฝ้าเรื่องจะขอตั้งออฟฟิศ

เซอ แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าจนเวลาทุ่ม ๑ เสด็จขึ้น

เวลายามเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๒ ฯ ๘ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์ใหญ่ออกมาทรงรับฎีการ้องทุกข์ราษฎร

วัน ๓ ฯ ๘ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องซิตติงรูม พระยานรรัตนโกษาเฝ้าถวายของเครื่องทองซึ่งโปรดให้ทำ แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จประทับดรออิงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์และราชแอดเดอแกมป์ นำมิสเตอร์เออเนตเมซันสเตากงสุลเยเนอราลอังกฤษ ๑ มิสเตอร์เฟรนช์ในที่ว่าการกงสุล ๑ เข้าเฝ้าไปรเวตตามธรรมเนียมไม่มีราชการอะไร เป็นแต่ยังไม่เคยเฝ้าไปรเวตก็โปรดให้เฝ้าเท่านั้น เวลาบ่าย ๔ โมงเศษกราบถวายบังคมลาไป เสด็จประทับห้องซิตติงรูม พระยาไชยยศเฝ้าทูลว่าด้วยทองพระคลังข้างที่มีอยู่ ๖ แล้วโปรดให้ส่งข้างใน พระองค์สวัสดิ์เฝ้าอีกทรงหนังสือราชการ

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้วขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยานนทบุรีว่าด้วยผู้ร้ายยิงนายรื่นตาย มีสาเหตุกับนายเกตนายเทด ได้ตัวจำเลยมาถามไม่รับ สืบก็ไม่ได้จริง ฉะบับ ๑ บอกขุนสัจจาคีรียกกระบัตรเมืองประจันตคีรีเขตต์ว่าขุนพรพิทักษ์ผู้ว่าที่หลวงคีรีเนมีทวีปปลัดป่วยถึงแก่กรรม

เสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู่ ๑ เสด็จขึ้นข้างใน

อนึ่งเวลาก่อนกงสุลเฝ้านั้น พระศุภรัตถวายเทียนพรรษาเมืองทรงจบพระหัตถ์

เวลาค่ำไม่มีอะไร

วัน ๔ ๆ ๑๐ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูมแล้วเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระมหาราชครูมหิธร ๑ ขุนวิจิตรวรสาสน ๑ และพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระยาสังขบุรีศรีนครอัจจะเมืองสังขะ ๑ พระภักดีศรีณรงคนรินทร์เจ้าเมืองนางรอง ๑ พระศรีเกษตราธิไชยเมืองเกษตรพิสัย ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิษณุโลกาธิบดีเมืองพิษณุโลก ฉะบับ ๑ ส่งเงินแทนส่วยไม้ขอนสักแต่จำนวนปีระกาเบ็ญจศก จอฉศก กุนสัปตศก ชวดอัฐศก ฉลูนพศก ขาลสัมฤทธิ์ศก เป็นเงิน ๑๑ | ๑๘ คิดแทนไม้ ๒๔๐ ต้น

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกเมืองนนทบุรี ๒ ฉะบับๆ หนึ่งว่า นายวุ่นนายศุกนายภู่เลียงกระบืออยู่ที่คลองบางซื่อ ๓๐ กระบือ แล้วมีผู้ร้ายปล้นกระบือ ๓๐ ไปและยิงนายวุ่นตาย ได้สืบจับได้ตัว อ้ายนุ่มมาถามรับว่าตัวกับพวกไปปล้นจริง แต่ยิงนั้นอ้ายโตเครา เป็นคนยิงนายวุ่นตาย อ้ายโตเคราหลบหนียังสืบจับอยู่ ฉะบับ ๑ ว่านายแสงหมื่นพัฒน์จับอ้ายอยู่อ้ายสอนอ้ายเถื่อนอ้ายไทยไว้ ว่ามาเล่นโปเสีย ไม่มีเงินเสียแล้วเอาเงินเฟื้องสลึงติดดินทราย มาใช้ให้ เห็นพิรุธจึงจับไว้ กรมการเอาตัวมาถามว่าได้ไปขุด สึ่มาที่วัดคงคารามแขวงเมืองนนท์ ได้เงินเฟื้องเงินสลึงแหวนทอง แหวนเงินแหวนนากรูปพรรณต่าง ๆ จึงได้มาแบ่งปันกัน เล่นโป เสีย ไม่มีเงินใช้ จึงเอาของเหล่านี้ใช้ หมื่นพัฒน์จึงจับไว้

เสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับซิตติงรูม สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์เฝ้าถวายหนังสือเรื่องจะมีไปเมือง เบอร์ลินฉะบับ ๑ กรมหมื่นศิริธัช พระองค์สวัสดิ์เฝ้า ทรงสั่งฎีกาจน เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ยาม เจ้าคุณกลาง (ปุก) น้องสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งป่วยโรคชะรามานานแล้วถึงแก่อสัญญกรรม

วัน ๕ ๑๑ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานเสด็จไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จลงท่าราชวรดิษฐ์ทรงเรือพระที่นั่งกราบขจรกรุงพร้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จไปประทับท่าบ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เสด็จไปประทับเรือนเจ้าคุณกลาง แล้วพระราชทานน้ำรดศพเจ้าคุณกลาง ขณะนั้นประโคมแตรฝรั่งแตรงอนกลองชะนะด้วย เจ้าพนักงานแต่งศพเสร็จแล้วยกลงโกศ เสด็จมาประทับหอนั่งสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เจ้าพนักงานยกโกศมาตั้งบนแว่นฟ้า ๒ ชั้น พระราชทานโกศไม้สิบสองประกับมีเครื่องสูงล้อมและประโคมตามธรรมเนียมเช่นเคยมา แล้วทรงทอดผ้าไตร ๒๐ แล้วเสด็จกลับมาทรงเรือพระที่นั่งกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๖ ๑๒ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูม เสดจประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระและทรงสับนาคเพลิงพระ

ราชทานเพลิงศพพระธรรมเจดีย์ (เนียม) วัดกัลยาณมิตร ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาสุรบดินทร์เมืองชัยนาท ว่าด้วยกรมหมื่นพิชิตรับสั่งให้จัดการทำทางโทรเลขในแขวงเมืองชัยนาท พระยาชัยนาทได้แต่งให้พระไชยบริรักษ์กรมการออกทำทางโทรเลขแล้ว ทางโทรเลขในเขตต์เมืองชัยนาท ๕๘๐ เส้น ทางเป็นป่าบ้างทุ่งบ้าง ได้เกณฑ์คนไปตัดเสาโทรเลขกลับมาแจ้งความว่าป่าซึ่งจะไปตัดเสานั้นน้ำแห้งไม่มีกิน ขอรอไว้พอให้ฝนตกน้ำในห้วยมีบ้างจึงจะตัดได้ และว่าหม่อมแดงมีหนังสือไปให้เตรียมกำลังและสะเบียงอาหาร พระยาชัยนาทได้เตรียมสะเบียงอาหารและปลูกทำเนียบเกณฑ์ไพร่กำลังไว้คอยท่าแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรี ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่งถวายพระราชกุศลเผาศพพระพฤฒาธิคุณจางวางเมืองแกลงและส่งเครื่องยศคืนด้วย ฉะบับ ๑ ส่งเครื่องยศพระพิพิธภักดีจางวางส่วยเมืองจันทบุรีคืน ฉะบับ๑ส่งตัวหลวงวิชิตภักดีผู้ช่วยเข้ามาตามท้องตราบัวแก้วที่มีไป ฉะบับ ๑ บอกหม่อมเจ้าขาวพระพิเรนทรเทพ ว่าได้รวบรวมผู้ร้ายและตัวจำนำได้ ๔๗ คน ได้มอบให้พระเทพสงครามปลัดส่งเข้าภายหลัง และว่าพระขลุงไม่ส่งคนคน ๑ และว่าหลวงภักดีบริรักษ์ผู้ช่วยเมืองระยองสมคบผู้ร้ายและมีพิรุธในฐานพิจารณาอีกหลายข้อได้ให้ส่งเข้ามาชำระ

ในกรุงเทพฯ และหม่อมเจ้าขาวกลับมาถึงเข้ามาเฝ้าด้วย

พระนรินทร์นำพระเสนหามนตรีผู้ช่วยเมืองนครศรีธรรมราช ๑ พระพิชัยชลสินธุเมืองประจวบคีรีขันธ์ ๑ พระพลสงครามจางวางด่านเมืองเพ็ชรบุรี ๑ ถวายบังคมลากลับไปรักษาบ้านเมือง พระราชทานเสื้อผ้าทั้ง ๓ คน พระเสนหามนตรีได้รับพระราชทานโต๊ะทองกาทอง ๑ พระพิชัยชลสินธุ์ ถาดหมากคนโทกาไหล่ ๑ พระพลสงคราม ถาดหมากคนโทเงิน ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นภูธเรศ มิสเตออาลบาสเตอ เฝ้าถวายแผนที่สำเพ็งซึ่งจะโปรดให้ทำถนนผ่ามาแต่ถนนเจริญกรุง ไปออกถนนวัดเกาะ ได้เสด็จประทับอยู่นานกว่าทุกวันแล้วเสด็จไปประทับห้องชิตติงรูมพระองค์เจ้าดิศวรกุมารเฝ้าถวายบินของห้างนากันส่งมาถวายกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าด้วย เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

ค่ำไม่มีราชการอะไร

วัน ๗ ๑๓ ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารชิตติงรูม เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระพุทธรูป แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษเทพธานีปลัดกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นเข้าเมื่อพระอาทิตย์สถิตราศีพฤษภ

น้ำฝนมากกว่าราศีพฤษภปีมะแมเบญจศก น้ำท่าน้อยกว่าปีกลาย ฉะบับ ๑ บอกพระยาพิชัยรณรงค์เมืองสระบุรีรายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์สถิตราศีเมษปีวอกนี้น้ำฝนเท่าราศีเมษปีมะแมเบญจศก ราษฎรได้ลงมือทำนามากแล้ว

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับชิตติงรูม พระนายไวยเฝ้าถวายแผนที่สระปทุมวัน แล้วกรมหมื่นศิริธัช พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงเรื่องความต่าง ๆ บ่าย ๕ โมงเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๆ ๗ ค่ำ ๑๔ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๒ ๆ ๘ ค่ำ ๑ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาวิเศษไชยชาญเมืองอ่างทองรายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์อยู่ราศีพฤษภ รองน้ำฝนได้น้อยกว่าราศีพฤษภปีมะแมเบญจศก น้ำท่าก็น้อยกว่าราศีพฤษภปีมะแมเบญจศก ต้นเข้าในนาสูง ๖–๗ นิ้ว

แล้วนำหลวงวิชิตเสนี บุตรพระยามหาอำมาตย์ นักดิด บุตรนักองค์วัดถาถวายบังคมลาอุปสมบท

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาเทพประชุนว่าไปถึงปากน้ำเมืองชุมพร วัน ๑๔ ฯ ๗ ค่ำ ได้ไปหาตัวพระยาชุมพรให้มารับเงิน ๑๗|๑|๒ ที่มีบอกกล่าวโทษพระมหาสงคราม พระเสนีนฤเบศว่าเรียกเงินค่าตั๋วตายแต่อำเภอน้องท้องตรานั้นให้รับไปคืนให้อำเภอ พระยาชุมพรไม่อยู่จึงมอบให้กรมการไป แล้วพระยาเทพออกเรือไปถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระศิริธรรมบริรักษ์ พระภักดีดำรงฤทธิ์ได้รับรอง พัก ๒ วันจึงไป ไปถึงเมืองสงขลาพระยาสมบัติภิรมย์มาหาว่าเจ้าพระยาวิเชียรถึงอสัญญกรรม วัน ๑๒ ฯ ๗ ค่ำ ได้มีบอกมาแล้วและว่าเงินไม่มีเลย พระยาเทพได้บอกว่าเงินภาษีอากรยังเกี่ยวค้างมาก ให้ทำบัญชีสิ่งของไว้แล้วจะมีบอกเข้ามาและคิดว่าจะเอาคนถือบัญชีมาชำระ ฉะบับ ๑ บอกพระยาสมบัติภิรมย์ที่ ๒ หลวงเพ็ชรคิรีศรีราชสงครามปลัด หลวงอินทรเดชราชภักดียกกระบัตร หลวงอนันตสมบัติผู้ช่วย มีเข้ามาว่าเจ้าพระยาวิเชียรคีรีป่วยเป็นโรคชราสติฟั่นเฟือนมาช้านานแต่ไม่ซูบผอม ครั้นวัน ๕ ฯ ๗ ค่ำ เป็นไข้จับรับประทานไม่ได้ อุจจาระเป็นโลหิตปนเสมหะวันละ ๘-๑๐ ครั้ง วัน ๑๒ ฯ ๗ ค่ำ เจ้าพระยา

วิเชียรคิรีเมืองสงขลาถึงแก่อสัญญกรรม ได้ยกศพลงหีบไว้ (จะโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศออกไปเมื่อเวลาทำศพ ให้ทูลสมเด็จกรมพระทรงเตรียมการไว้)

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จออกไปประทับซิตติงรูม พระยานรรัตนเฝ้าแล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้ารับสั่งเรื่องอะไรต่าง ๆ แล้วกรมหมื่นศิริธัชเฝ้ารับสั่งเรื่องความเจ้าพระยามหินทรแล้ว พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น พระยาภาสเฝ้าที่พระทวารถวายหนังสือเรื่องโรงภาษีฉะบับ ๑ วันนี้ค่ำไม่มีราชการอะไร

เวลาเย็นเจ้าขาวเอาสัตว์ป่าต่าง ๆ มาถวายทูลกระหม่อมฟ้าชายพระองค์ใหญ่ มีกะต่ายและหมีเม่นเป็นต้น

วัน ๓ ฯ ๒ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูม เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่น

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทรจางวาง พระยาอมรินทรฦๅไชยเจ้าเมืองราชบุรีว่า ที่พระครูธรรมเสนาเจ้าคณะว่างอยู่ ขอพระสมุห์จันเป็นพระครูธรรมเสนาเจ้าคณะเมืองราชบุรีต่อไป

แล้วรับสั่งกับพระยามหาอมาตย์ ว่าได้รับเตเลคราฟมาแต่

พระยาอัษฎงค์กงสุลสยามเมืองสิงคโปร์ว่า ฝรั่งเศสรวมเอาแผ่นดินเมืองเขมรทั้งหมดเป็นอาณาเขตต์ฝรั่งเศสสิ้นแล้ว แต่วันที่๒๐ เดือนยุนตรงกับวัน ๖ ฯ ๑๒ ๗ ค่ำ ๑๒๔๖ แต่องค์นโรดมนั้นให้เงินเดือนกิน ให้ทูลสมเด็จกรมพระให้มีตราบังคับหลวงภักดีณรงค์ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ให้ตรวจตรารักษาเขตต์แดนเมืองลาวซึ่งเป็นพระราชอาณาเขตต์ให้มั่นคงกว่าแต่ก่อนด้วย และให้มีตราถามพระยาคทาธรด้วย

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร นายอ๊อดลุตเตอแนนต์เป็นหลวงศิลปสารสราวุธลุตเตอแนนต์ทหารมหาดเล็ก ๑ นายอุกฤกษฐเป็นหลวงฤทธิจักรกำจรคอรเนตทหารม้า ๑ นายแปลกเป็นขุนประมาณสถลมารค กรมทำแผนที่และเซอรเว ขึ้นกรมทหารมหาดเล็ก ๑ ขุนชาญสรกลเป็นมัศเคตรีอินสตรักเตอร์ครูหัดทหาร ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟีศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการครู่หนึ่ง แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๔ ฯ ๓ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระทวารริมซิตติงรูมเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าสนธยาในกรมหลวงวร

ศักดาพิศาลแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิไชยรณรงค์เมืองสระบุรี ส่งความว่าอ้ายเถียรเกิดทะเลาะกับอำแดงบุนเมียฉวยดาบฟันอำแดงบุนหลายแห่ง แล้วฟันนายน้อยซึ่งอยู่ในที่นั้นตาย แต่อำแดงบุนไม่ตาย

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรี ๓ ฉะบับ ๆ ๑ ส่งคนที่เปนผู้ร้ายและตัวจำนำรวม ๔๔ คน ที่ข้าหลวงมอบไว้ส่งเข้ามา ฉะบับ ๑ จีนโหฟ้องว่าจีนพวกโรงสุราเปนผู้ร้ายขึ้นปล้นเรือนจีนโห ๆ จำหน้าได้ จึงได้ไปร้องกับขุนเทพอากร ๆ กลับท้าทายหยาบช้าต่าง ๆ ขอให้เรียกจีนมีชื่อ ๑๔-๑๕ คนพวกโรงสุรามาชำระ กรมการหมายเกาะ ขุนเทพอากรไม่ส่ง แล้วนายกลั่นมาประทับกล่าวโทษจีนพวกนี้อีก ขุนเทพอากรกลับหนีเข้ามากรุงเทพฯ เสีย โจทก์ก็เตือน ครั้นจะไปจับกุมก็เกรงความผิด ฉะบับ ๑ ขุนวิจิตรฟ้องว่าขุนเทพอากรจับตัวไปจำตรวนเฆี่ยนตีเร่งเอาเงิน ครั้นไม่เสียก็ตีเอา ขอให้ชำระขุนเทพไม่อยู่ไม่อาจจะทำอย่างไรได้ (รับสั่งว่าให้ทูลสมเดจกรมพระขอเร่งเอาตัวให้ได้)

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนหลวงราชเศรษฐีเปนพระราชเศรษฐี เปนผู้ดูแลการในศาลกรมท่าขวา ๑ เลื่อนหลวง

สุวรรณภักดีเป็นพระสุวรรณภักดี ผู้ดูแลการในพระคลังทอง ๑ นาย คิดเป็นขุนวิเศษภักดี ผู้ช่วยการคลังทอง ๑ นายสุนทรพิมพการ นายเวรเป็นขุนวิจารณวรรณมาลา ปลัดกรมอักษรพิมพการ ๑ นาย โวหารนิพนธ์นายเวรเป็นขุนประสิทธิ์อักษรสาสน ผู้ช่วยโรงอักษรพิมพการ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้นไปประทับชิดติงรูม พระองค์เจ้าจิตรเจริญเฝ้าเรื่องพระฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้ารับสั่งด้วยเรื่องขุนนางจีนเข้ามาสืบเรื่องการที่ฝรั่งเศสว่าไทยจะช่วยรบจีน แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลาค่ำพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๑ ทุ่ม จึ่งกลับออกมา

วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๗

๔
วัน ๕ฯ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่ายวันนี้เดิมกำหนดว่าจะเสด็จออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถวายของพระนายสนองราชบรรหาร ด้วยทรงพระกรุณาโปรดให้อุปสมบทที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงพระราชดำริว่าพระยาราชประสิทธิ์ซึ่งเป็นบิดานายสนองก็ได้อุปสมบทในวัดพระศรีรัตนศาสดารามเหมือนกัน ภายหลังฝนตกเสด็จไม่ได้ โปรดให้พระนายสนองเข้ามารับของถวายในพระที่นั่ง

เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบึดทองพระแล้วขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาสุรินทรฦๅไชย เมืองเพ็ชรบุรีว่าด้วยอำแดงเอี่ยมฟ้องว่าตัวปล่อยโคของตัวไปกินหญ้า นายน่วมนายรอดอำแดงหรุ่นอำแดงตุ่น พากันไล่โคไป นายทองคำผัวจึงเดินออกไป นายน่วมตีนายทองคำล้มลงแล้วกลุ้มรุมกันตีจนขาดใจตาย เกาะได้ตัวมาชำระรับว่าตีนายน่วม อีก ๓ คนไม่รับ ส่งโจทก์จำเลยเข้ามา

แล้วรับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องขุนนางจีนซึ่งเข้ามากรุงเทพฯ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ทูลว่า ได้ไปหาแล้ว ว่าไม่มีธุระอันใดมาถึงสิงคโปร์ก็เลยเข้ามาเยี่ยมเท่านั้น และการอื่นๆ ก็ว่าแจ้งอยู่ในหนังสือที่แม่ทัพ เมืองจีนมีมาถึง พระยาอัษฎางค์ นั้นแล้ว แต่ในหนังสือนั้นมีความว่า จีนวิตกว่าไทยจะเข้ากับฝรั่งเศส จึงได้แต่งให้ขุนนางคนนี้ชื่อ เต้กวานเอง หรือแต่กั๊วเอง หรือไทยง่วนเอง (นั้นจะเป็นชื่อใดไม่แน่ เป็นคำแปลหลายอย่าง) คนนี้เข้ามาในเมืองสิงคโปร์ สืบการที่พระยาอัษฎางค์และขอให้นำให้ได้เข้ามาสืบการในกรุงเทพฯ ด้วย มีหนังสือพระยาอัษฎางค์นำมาด้วย

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้เปลี่ยนพระนามพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเขจรจำรัสเสียใหม่ด้วยพระนามเดิมนั้นไม่โปรด โปรดให้คิดใหม่ว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองคเจ้านภาจรจำรัสศรี มีเวียนเทียนสมโภชเหมือนสมโภชสามวัน เสด็จลงเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ แต่เจ้านายไม่ได้เข้าไป

แล้วเสด็จออกประทับซิตติงรูม ทรงโปรดให้นิมนต์พระนายสนองขึ้นไปบนดรออิงรูม สมเด็จพระพุทธกับฐานานำมาด้วย แล้วทรงประเคนผ้าไตรบริขารพระนายสนองราชบรรหาร สมเด็จพระพุทธถวายอดิเรกแล้วถวายพระพรลาไป พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายบังคมลาทรงผนวชแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๕ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระและทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระยาจินดารังสรรค์ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรี รายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์อยู่ราศีพฤษภ รองน้ำฝนได้มากกว่าน้ำราศีพฤษภปีมะแม น้ำอาบโคมีมาแล้ว น้ำท่าราศีพฤษภปีนี้ก็น้อยกว่าปีกลาย ฉะบับ ๑ บอกพระยาพิชัยสุนทรเมืองอุทัยธานี รายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์สถิตราศีพฤษภรองน้ำ

ฝนได้น้อยกว่าราศีพฤษภปีกลายนี้ ราษฎรทำนาบ้างแล้ว

พระนรินทร์อ่านบอกพระศรีธรรมบริรักษ์ปลัด พระภักดีดำรงฤทธิ์ผู้ช่วยราชการ เมืองนครศรีธรรมราช ว่าพระยาเทพประชุนไปถึงได้นำค่าเช่าที่โรงสีไฟ ๑๗๓ + ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้นำไปพระราชทานแล้ว พระยาเทพพักอยู่ ๒ วันไปจากเมืองแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกเมืองชลบุรี รายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์อยู่ราศีเมษ น้ำมากกว่าราศีเมษปีมะแม ราศีพฤษภรองน้ำได้น้อยกว่าราศีพฤษภปีมะแม ราษฎรทำนาบ้างแล้ว

ทรงพระกรุณาโปรดให้พระยามหาอมาตย์อ่านหนังสือซึ่งขุนนางแม่ทัพสำหรับเมืองจีนมีถึงพระยาอัษฎางค์นำขุนนางจีนที่มาสืบการนั้นแล้ว เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่งเสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์ดิศเฝ้าถวายหนังสือพระวิภาคภูวดลมีลงมาว่า ได้ข่าวว่าฮ่อยกมาตีเมืองยูซึ่งอยู่ใกล้กันกับเมืองนครหลวงพระบาง แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าทรงเรื่องที่จะมีหนังสือตอบพระยาอัษฎางค์เรื่องขุนนางจีนเข้ามา และอื่นๆ อีกมาก แล้วพระองค์ศรีเสาวภางค์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนย่ำค่ำเศษ เสด็จขึ้นข้างใน

วันนี้ทรงพระกรุณาโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ทรงเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระเจ้าลูกเธอมาประชุมเสวยที่พระที่นั่งมูลสถานบรมอาศน์ ด้วยวันนี้เป็นวันประสูติ

ของพระองค์ท่าน

เวลาค่ำสมเด็จกรมพระถวายคำเตเลคราฟพระยาคทาธรมีมาว่า เกาวนาเมืองไซ่ง่อนขึ้นมาจัดการตั้งด่านทำภาษีว่าความเมืองพนมเปีญและเมืองขึ้น องค์นโรดมไม่ยอม จึงให้เรือรบไปรับทหารเมืองไซ่ง่อนมาไว้ ๓๐๐ นโรดมจึงยอม ได้มีบอกมาโดยละเอียดแล้ว (โปรดให้สมเด็จกรมพระตอบไป)

วัน ๗๖๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ ทรงเครื่องใหญ่ที่พระเฉลียงพระที่นั่งอมรพิมานมณี โปรดให้พระองค์ศรีเสาวภางค์เข้าไปเฝ้าทรงหนังสือราชการแลไดอรี จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เกือบ ๕ โมง ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทำขวัญนาคนายเสนองานประภาศ เสด็จออกประทับพระที่นั่งโธรนหลวงญาณภิรมย์อ่านคำเชิญขวัญ แล้วพระครูพิธีให้แว่นเวียนเทียนโดยทักขิณาวัฏถ้วนเบญจวาร โดยคติโบราณบัญญัติสืบมาแล้วพระครูพราหมณ์จุลเจิมตามธรรมเนียม แต่บายศรีนั้นเป็นบายศรีตอง ๒ สำรับ แล้วมีพระบรมราชโองการให้หานายเสนอเข้าไปหน้าพระที่นั่ง พระราชทานน้ำพระมหาสังข์อุตตราวัฏตามธรรมเนียม แล้วเสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระเรื่องเมือง

เขมร และเรื่องพระวิภาคภูวดลลงมาว่าฮ่อตีเมืองยู เมืองขึ้นเมืองนครหลวงพระบางและอื่น ๆ จนเวลายามเศษ เสด็จขึ้น

การที่โปรดให้นายเสนอทำขวัญที่พระที่นั่งอมรินทร และอุปสมบทในวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น เพราะทรงกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าไตรบริขารเป็นของหลวงทั้งนั้น จึงโปรดให้เป็นการหลวงตลอดไป ด้วยทรงพระราชดำริว่าบิดาก็ถึงแก่กรรม จึงโปรดให้เป็นนาคหลวง

วันนี้เวลา ๔ ทุ่มโปรดให้มีเทศน์มหาเวสสันตรชาดกข้างในที่พระที่นั่งบรมราชสถิตมโหฬาร คนที่ถวายเทศน์นั้นคือ พระองค์จามรีและหม่อมเจ้าท้าวนางเถ้าแก่พนักงานทั้งนั้น ทรงพระกรุณาโปรดให้หัดขึ้น การที่เทศน์นั้นตกแต่งธรรมาสน์และต้นไม้โคมไฟ และมีประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ เหมือนที่มีตามธรรมเนียมข้างหน้าที่พระสงฆ์ถวายเหมือนกัน พระราชทานเงินบูชากัณฑ์ ๆ ละ ๕|— ผ้านุ่งห่มทำอย่างไตรและมีขนมต่าง ๆ ด้วย วันนี้มี ๓ กัณฑ์เพราะเมื่อขึ้นเทศน์นั้น ๔ ทุ่ม จบยังเป็นสว่างแล้ว

วัน ๑ ฯ ๗ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปและปิดทองหนังสือแล้ว ทรงสับนาค

เพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าพิน หม่อมเจ้าเมือง หม่อมเจ้าถนอม ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระปลัดเมืองสังขะส่งส่วยเร่ว ส่งเงินแทนเร่ว ๔๐ หาบ คิดราคาหาบละ ๕|— เบ็นเงิน ๑๐+ ฉะบับ ๑ บอกพระยาวิเศษฦๅไชยเมืองฉะเชิงเทราว่า เดิมอ้ายแสงผู้ร้ายฆ่าคนตาย พระยาวิเศษส่งเข้ามาแล้ว ภายหลังหมื่นยงพลพ่ายทะลวงฟันมีหนังสือไปว่าอ้ายแสงหนี พระยาวิเศษทราบหนังสือว่าอ้ายแสงหนีแล้วจึงได้แต่งกรมการออกสืบจับ ได้ตัวจึงเอาตัวจำโซ่คอ เอาตัวลงเรือจะเอามาส่ง อ้ายแสงโดดน้ำจมหายไป ภายหลังศพลอยขึ้นมาจึงได้ให้เอาไปฝังเสีย

เสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับดรออิงรูม พระธรรมวโรดมกับพระราชาคณะฐานาอีก ๓ รูปนำพระนายเสนองานประภาศ ซึ่งอุปสมบทที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเข้ามานั่งที่เสด็จทรงประเคนบริขารแล้วถวายอดิเรกถวายพระพรลา สังฆการีนำพระสุเมธาจารย์ นำพระบุพระมะ เจ้าอธิการวัดบางพูดในกับพระสงฆ์รามัญอีกองค์ ๑ เข้ามาเฝ้า พระราชาคณะที่นำพระนายเสนอจะกลับไป รับสั่งให้พระธรรมวโรดมอยู่ก่อน แต่พระราชาคณะอีก ๒-๓ องค์กับพระนายเสนอนั้นกลับไป พระสงฆ์รามัญมาเฝ้าเบ็นผู้ถือของๆสังฆปาโมกข์วัดสังฆเบิ่ง ฝากมาถวาย

ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ของนั้นคือ พระพุทธรูปเพ็ชร สององค์ พระทักขิณยาฑองค์หนึ่ง เพ็ชรเม็ดหนึ่ง เหล็กก้อนหนึ่ง พระธาตุ ๓๐ องค์ บรรจุในกล่องประทับตรามาด้วย พระสุเมธาจารย์ถวายหนังสือของท่านสังฆปาโมกข์ วัดสังฆเบิ่งมีมาถึงพระสุเมธาจารย์ กล่าวโทษมหาเย็นว่าที่ประหนึ่งว่าจะเป็นอุตตริมนุษยธรรมปาราชิก และกล่าวโทษมหาจูว่าเป็นผู้สมคบมหาเย็นด้วย แล้วทรงถวายไตรพระสงฆ์รามัญ ๒ รูปองค์ละไตร แล้วพระธรรมวโรดมถวายอดิเรก เสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเศษข้างในมีเทศน์มหาชาติอีก

วัน ๒ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าโปรดให้พระเจ้าลูกเธอออกไปปฏิบัติพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทรรับพระราชทานฉัน ๒๐ รูป มีสมเด็จพระวันรัตเป็นประธาน

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร เสด็จประทับตรัสกับสมเด็จพระวันรัตครู่หนึ่งเสด็จทรงประเคนไตรแพรกับแผ่นสัญญาบัตรให้พระมหาฐานจาโร (เดช) ๕ ประโยคเป็นพระอริยมุนีพระราชาคณะ มีนิตยภัตรเดือนละ ๔|- ไปอยู่วัดเทพศิรินทราวาส แล้วพระราชทานตาลปัตรแฉกหักทองขวางและพัดรองและบริขารอื่น ๆ เป็นเครื่องยศเป็นอันมาก ๑ ขณะนั้นพระสงฆ์

ทั้งปวงสวดชัยมงคลพร้อมกัน แล้วพระราชทานผ้าไตรสลับแพรกับแผ่นสัญญาบัตร ให้พระปลัดนามเป็นพระครูกัลยาณคุณ นิตยภัตรเดือนละ ๑|๒ คงอยู่วัดเทพศิรินทร์ พระราชทานตาลปัตรพุดตาลหักทองขวางและพัดรองและบริขารอื่น ๆ เป็นเครื่องยศเป็นอันมาก ๑ แล้วพระราชทานผ้าไตรกับแผ่นสัญญาบัตรพระปลัดจันวัดพระยาไมเป็นพระครูธรรมเสนาเจ้าคณะรองเมืองราชบุรี พระราชทานตาลปัตรพุดตาลอัตลัดและพัดรองบริขารพอสมควรเป็นเครื่องยศ ๑ พระราชทานผ้าไตรกับแผ่นสัญญาบัตรเจ้าอธิการมีวัดโพเป็นพระครูสุวรรณรังษีเจ้าคณะใหญ่เมืองกาญจนดิษฐ พระราชทานตาลปัตรพุดตาล แผ่ลวดเป็นเครื่องยศมีบริขารเล็กน้อย แล้วเสด็จมาประทับพระที่นั่งโธรน ทรงปิดทองพระพุทธรูปและพระธรรม

สังฆการีนำพระคุณวงศ์เฝ้าถวายหนังสือพระมหาสิงค์ซึ่งไปนมัสการพระมหาธาตุเมืองรางงูนกลับมา แต่อาพาธไป จึงให้พระคุณวงศ์นำสิ่งของและหนังสือมาถวาย ของนั้นคือพระพุทธรูปแก้วขาวองค์ ๑ หนังสือวินัยเป็นอักษรรามัญเขียนด้วยน้ำรักลงในงาช้างคัมภีร์ ๑ รูปพระมหาธาตุเมืองหงสาวดี ๑ เมืองรางงูน ๑ เมืองปรอน ๑ สายปะคำปะเยน ๑ รับสั่งด้วยเรื่องสังฆปาโมกข์วัดสงฆเบิ่งกล่าวโทษพระมหาสิงค์ว่าคบกับพระมหาเย็นซึ่งพระสงฆ์เหล่านั้นขับไล่เสีย ให้มหาสิงค์ (จู) แก้เป็นคำอธิบายมาถวาย แล้ว

เสด็จมาประทับพระที่นั่งโธรน พระสงฆ์ถวายยถาสัพพีอดิเรก ถวายพระพรลากลับไป เสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๔ โมงข้างในมีเทศน์มหาเวสันตรชาดกผู้หญิงเทศน์อีก

วัน ๓ ๙ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกห้องดรออิงรูม พระองค์ดิศวรกุมารนำมิสเตอร์หลุยลอนอเวนส์ซึ่งถือหนังสือพระวิภาคลงมาแต่เมืองหลวงพระบางนั้นเข้ามาเฝ้า รับสั่งถามถึงการเมืองลาวแล้วเสด็จเข้าไปประทับซิตติงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าจนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้โปรดให้สมโภชพระองค์เจ้าจิตรเจริญที่ห้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เป็นครั้งแรกที่ได้มีสมโภชพระองค์เจ้าทรงผนวชที่พระที่นั่งนี้

เจ้าพนักงานจัดการตั้งบายศรีแก้วทองเงิน และตั้งผ้าไตรบาตรบริขารและของถวายพระสงฆ์พร้อมตามเคยอย่างเช่นพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เวลาค่ำพระองค์เจ้าซึ่งจะทรงผนวชในเวลาพรุ่งนี้ คือพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญทรงผนวชพระ ๑ พระองค์เจ้ากัลยาณประวัติ พระองค์เจ้าสุทัศนนิภาธร ทรงผนวชสามเณร ๒ เสด็จขึ้นมาประทับที่ห้องพระโรง

กลาง คอยเสด็จพระราชดำเนินออก

เวลา ๒ ทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขัติยตระกูล ทรงสร้อยและดวงเครื่องราชอิสสริยศจักรีบรมราชวงศ์และดวงสตาจุลจอมเกล้า เสด็จออกประทับพระที่นั่งโธรนฌท้องพระโรงกลาง พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าเป็นอันมาก โปรดให้พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภช โดยทักขิณาวัฏถ้วนเบญจวาร ตามจารีตประเพณีใช้เนื่องกันมา แล้วมีพระบรมราชโองการให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญและพระองค์เจ้าทั้ง ๒ ซึ่งเป็นพระโอรสกรมพระราชวังบวร เข้าไปหน้าพระที่นั่ง แล้วทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏและทรงเจิมพระราชทานแล้วเสด็จขึ้น

เจ้านายทรงฉลองพระองค์ขัติยตระกูลขาวบ้างดำบ้าง ข้าราชการสวมเสื้อยศดำ แต่เครื่องราชอิสสริยศนั้นบางพระองค์บางท่านก็ติดบ้างไม่ได้ติดบ้าง

วัน ๔ ๑๐ ๙ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับพลับพลาเปลื้องเครื่องหน้ามิวเซียม

พระองค์เจ้าซึ่งจะทรงผนวชทรงเสลี่ยงไปขึ้นเกยซึ่งปลูกไว้หน้ามิวเซียมทั้ง ๓ องค์ พระราชทานเงินทิ้งทานพระองค์เจ้าจิตร

เจริญ ๑๐|— พระองค์เจ้ากัลยาณประวัติ พระองค์เจ้าสุทัศน นิภาธร ในพระราชวังบวร ๒ องค์ ๆ ละ ๗|— ครั้นถึงกาน แล้วเสด็จไปประทับในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามทรง นมัสการ โปรดให้พระองค์เจ้าที่จะทรงผนวชขึ้นไปบนพระอุโบสถ แล้วไปจุดเทียนบูชาพระแล้วกลับมานั่งที่ แล้วพระองค์เจ้าจิตร เจริญเข้าไปขอบรรพชา แต่กรมพระปวเรศซึ่งจะเป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วออกมาทรงผ้า แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีล แล้ว พระองค์เจ้ากัลยาณประวัติเข้าไปขอบรรพชา แล้วออกมาทรงผ้า พระเทพโมฬีถวายศีล แล้วพระองค์เจ้าสุทัศนนิภาธรเข้าขอ บรรพชา พระศรีวิสุทธิวงศ์ถวายศีล เสร็จสามเณรบรรพชา แล้วทั้ง ๓ องค์ แล้วพระองค์เจ้าจิตรเจริญเข้าไปทรงขอนิสสัย ขออุปสมบทแก่พระอุปัชฌาย์ แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นกรรมวาจาสวดญัตติจตุตถกรรม อุปสมบทพระองค์เจ้า จิตรเจริญเป็นภิกษุ แล้วกรมพระปวเรศบอกอนุศาสนกถาเสร็จแล้ว โปรดให้พระองค์เจ้าพระจิตรเจริญและเณรทั้ง ๒ ถวายไตรแด่พระ ราชาคณะฐานาเปรียญคณะปรกซึ่งให้อุปสมบทกรรม ๓๐ รูป แล้ว โปรดให้พระองค์เจ้าพระจิตรเจริญเข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรงประเคน ไตรแพรและสรรพบริขาร ซึ่งควรแด่สมณะอุปโภคเป็นอันมากแล้ว แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรบริขารพอสมควร แด่พระองค์เจ้า เณรทั้งสอง แล้วโปรดให้เข้าไปรับผ้าข้างในที่ฉากแล้วกลับมา

รับผ้าข้างหน้า ทั้ง ๓ พระองค์ พระสงฆ์ถวายยถาสัพพีติเรก ถวายพระพรลา เสด็จกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

เวลาเย็นวันนี้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์จะได้เชิญเสด็จพระองค์เจ้าพระจิตรเจริญทรงรถเสด็จไป ณวัดบวรนิเวศวิหาร

เวลา ๒ ทุ่มโปรดให้สมโภชหม่อมเจ้าซึ่งจะผนวชเวลาพรุ่งนี้ คือ หม่อมเจ้าแสงเมฆในกรมขุนบดินทร์ ๑ ผนวชภิกษุ หม่อมเจ้าประวัติวงศ์ หม่อมเจ้าตุ้ม ในกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ๒ ผนวชสามเณร หม่อมนเรนทราชาในกรมหมื่นนฤบาล ๑ หม่อมราชวงศ์ไพฑูรย์ในหม่อมเจ้าบงกช ๑ รวม ๒ ผนวชภิกษุ รวม ๖ สมโภชที่พระที่นั่งอมรินทร ไม่ได้เสด็จออก ด้วยเวลา ๒ ทุ่ม พระองค์เจ้าสวัสดิ์เข้าเฝ้าข้างในจน ๔ ทุ่มเศษ

วัน ๕ ฯ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ วันนี้แห่พระอริยมุนี ๑ หม่อมเจ้าพระเล็ก ๑ พระอันดับ ๑๑ รวม ๑๓ รูปไปจากวัดโสมนัสวิหารไปอยู่วัดเทพศิรินทราวาส โดยกระบวนเรือ มีเรือพระพุทธรูปลำหนึ่ง เรือโขนม่านทองพระราชาคณะลำ ๑ เรือโขนม่านลายพระอันดับลำ ๑ เรือดั้งพิณพาทย์ลำ ๑ กลองแขกลำ ๑ ที่วัดเทพศิรินทร์มีเลี้ยงพระสวดมนต์ด้วย

เวลาเช้า ๕ โมงโปรดให้หม่อมเจ้าที่จะทรงผนวชทรงเสลี่ยงไปขึ้นเกยที่หน้ามิวเซียม พระราชทานเงินให้ทิ้งทานองค์ละ ๕ ตำลึง แล้วเข้าไปในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เข้าในพระอุโบสถขอบรรพชาอุปสมบทแต่สมเด็จพระวันรัตซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์และคณะปรกสงฆ์ ไม่ได้เสด็จออกในเวลาบวชด้วย โปรดให้บวชเสียก่อน

บ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงนมัสการแล้ว ทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรบริขารพอสมควรแต่หม่อมเจ้าพระแสงเมฆ ๑ พระหม่อมนเรนทราชา ๑ หม่อมราชวงศ์พระไพฑูรย์ ๑ หม่อมเจ้าเณรประวัติวงศ์ ๑ หม่อมเจ้าเณรตุ้ม ๑ แล้วโปรดให้ไปรับผ้าข้างในข้างหน้าเสร็จแล้วพระสงฆ์ถวายยถาสัพพีอดิเรกถวายพระพรลา เสด็จกลับประทับห้องหน้าท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพขรัวยายก้อนแก้วในพระองค์นารี ๑ เจ้าจอมพัน ๑ เผาวัดคฤหบดีทั้ง ๒ ศพแล้ว ทรงทอดพระเนตรแผนที่โรงภาษีเบ็ดเสร็จครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม เสด็จ

ประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกหลวงสัจพรรณคีรีเจ้าเมืองพระพุทธบาทว่าด้วยมีตราพระราชสีห์ขึ้นไปให้เร่งเงินสินไหมพินัยรายความอ้ายปลื้ม ขุนรักษาบุรี อ้ายจีนยี่ผู้ฆ่าจีนสับเยกต์ฮอลันดาส่งลงมานั้น ได้เร่งเงินรายนี้แก่บุตรภรรยาอ้ายผู้ร้ายได้แล้วและโปรดให้ปรับหลวงสัจพรรณคีรีด้วยนั้น ส่งลงมาทั้งสินไหมพินัยค่าปรับด้วยแล้ว

พระนรินทร์อ่านบอกพระอนุรักษโยธาข้าหลวงว่าด้วยมีตราพระคชสีห์และให้เรือพิทยัมรณยุทธ์ออกไปเปลี่ยนเรือมุรธาวสิทธิ์สวัสดิ์กลับเข้ามาตามท้องตราแล้ว พระนรินทร์นำหลวงทรงสุรเดชหลวงไกรกรีธา เป็นข้าหลวงกราบถวายบังคมลาออกไปชำระผู้ร้ายและรายความพระยาเพชรบุรีซึ่งนายถาทำฎีกากล่าวโทษว่าสมคบผู้ร้าย

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จกลับไปประทับซิตติงรูมครู่ ๑ เสด็จขึ้น

ครั้นวันนี้เป็นวันประสูติของกรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ เวลาเช้าเชิญพระอัฐิออกตั้งที่พระพุทธนิเวศน์ เจ้าพระอรุณกับพระสงฆ์วัดเทพศิรินทร์ รวม ๑๐ รูปรับพระราชทานฉัน ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าชายพระองค์ใหญ่

เสด็จไปทรงปฏิบัติพระสงฆ์ เวลาค่ำพระสงฆ์ที่ฉันสวดมนต์ แล้วพระอริยมุนีถวายเทศนากัณฑ์ ๑ ไม่ได้เสด็จออกเหมือนกัน ทูลกระหม่อมชายพระองค์ใหญ่เสด็จไปทรงทำบุญ

วัน ๗ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูป แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระไชยราชรักษาปลัดเมืองสุพรรณบุรีราย งานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์อยู่ราศีพฤษภฝนตกรองน้ำได้ น้อยกว่าราศีพฤษภปีมะแมเบญจศก น้ำท่าก็น้อยกว่าปีมะแมเบญจศก ราษฎรได้ไถบ้างแล้วแต่ยังไม่ได้หว่าน ฉะบับ ๑ บอก พระพิทักษเทพธานีปลัดกรุงเก่าว่า ได้รับธูปเทียนดอกไม้เพลิง ของที่โปรดให้ขึ้นไปบูชาวัดพนัญเชิง พระเจดีย์วัดพระศรีสรรเพ็ชญ์ วัดสุวรรณดาราราม นั้นได้เอาไปบูชาที่นั้นๆ แล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ส่งเงินค่านา จำนวนปีมะแมเบญจศก ส่งคราวนี้ ๕๐ ยังไม่เสร็จ

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิดติงรูม พระยาภาสกรวงศ์ เฝ้าถวายแผนที่โรงภาษีเบ็ดเสร็จร้อยชักสาม ซึ่งจะซ่อมใหม่ แล้วพระองค์สายเฝ้าถวายรับสั่งด้วยเรื่องอาลีพระ

พิเทศสันตรพานิชจะกลับไปอยู่เมืองแขก ได้รับปี้นหลวงไปขาย เงินยังคงค้าง และอาลีได้ส่งลูกปี้สตันไว้เกี่ยวค้างอย่างไรให้คิดเสีย เวลาเกือบย่ำค่ำ เสด็จขึ้น

เวลาค่ำมีสวดมนต์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระสงฆ์ราชาคณะพระครูฐานา ๒๐ รูปสวดมนต์ฉลองเทียนพรรษา ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้พระเจ้าลูกเธอไปจุดเทียน

วัน ๑ ๑๔ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระราชาคณะพระครูที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้ ๒๐ รูป กับพระอริยมุนีหม่อมเจ้าพระเล็กพระอันดับ ๑๓ รูปซึ่งไปวัดเทพศิรินทร์ รับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งอมรินทร ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้กรมขุนเจริญทรงเจิมเทียนพรรษา และให้พระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉันถวายอนุโมทนาแล้วเลิก แต่พระสงฆ์วัดเทพศิรินทร์ที่จะรับของเครื่องบริขารขึ้นกุฎีนั้น ให้มาคอยรับที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี โปรดให้นิมนต์พระอริยมุนีกับพระสงฆ์รวม ๑๓ รูปเข้าไปนั่งที่ แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรพระอริยมุนี แล้วทรงประเคนผ้าไตรหม่อมเจ้าพระเล็ก แล้วทรงประเคนจีวรสะบงกราบพระพระอันดับ ๑๑ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามา

นั่งที่ เสด็จทรงประเคนบริขารภัณฑ์สมณบริโภคเป็นอันมากแก่พระอริยมุนี ๑ หม่อมเจ้าพระเล็ก ๑ โปรดให้เจ้านายประเคนบริขารพอสมควรแก่พระสงฆ์อันดับ ๑๑ รูป และพระราชทานวัตถุจตุปัจจัยเป็นมูลค่าราคา ๓ ตำลึง แก่พระอริยมุนีไปสำหรับหาของฉันพระสงฆ์ แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอดิเรกถวายพระพรลากลับไป เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน จนเวลา ๕ ทุ่มเศษ

วัน ๒ ฯ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกทรงบาตร เวลาเช้า ๕ โมง โปรดให้พระสงฆ์ กรมพระ กรมหมื่น พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๐ รูป รับพระราชทานฉันที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก่อน ยังไม่ได้เสด็จออก ครั้นเวลาเที่ยงแล้ว เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ และจุดเทียนพรรษาทรงถวายพุ่ม ต้นไม้ทองเงินเครื่องสักการเป็นอันมาก แล้วเสด็จมาทรงประเคนพุ่มแด่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๐ รูปที่รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแล้ว เสด็จมาประทับพระราชทานเทียน

ชะนวนพระบรมวงศานุวงศ์ ให้ไปจุดเทียนพรรษาทุกพระอาราม หลวงแล้ว พระองค์เจ้าพระพระองค์เณร หม่อมเจ้าพระเณร หม่อมราชวงศ์พระ และพระราชาคณะในกรุงหัวเมืองใกล้เคียง ที่เหลือจากรับพระราชทานฉัน และพระครูเจ้าวัดเมืองปทุมเมือง นนท์เมืองนครเขื่อนขันธ์ขึ้นมานั่งที่ เสด็จทรงประเคนพุ่มเหมือน กัน แต่พระครูเจ้าวัดฐานาเปรียญในกรุงนั้นรับที่พระระเบียง โปรดให้เจ้านายไปถวาย แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันนี้เวลาเย็นโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า มหาวชิรุณหิศ เสด็จไปทรงจุดเทียนพรรษาวัดพระเชตุพน สมเด็จ พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เสด็จไปทรงจุดเทียนพรรษา วัดราชประดิษฐ วัดราชบพิธ เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

วัน ๓ ๆ ๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑

เวลาเช้าโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ใหญ่ เสด็จออกไปปฏิบัติพระสงฆ์ราชาคณะพระครูฐานา สำหรับกาลา นุกาล คือพระวัดที่อนุโลมในพระอัฏฐิ รับพระราชทานฉันที่พระ ที่นั่งอมรินทร เจ้าพนักงานกรมภูษามาลาเชิญพระบรมอัฏฐิพระ อัฏฐิซึ่งเคยเชิญออกมาสดับปกรณ์นั้น เชิญขึ้นสถิตบนพระที่นั่ง เศวตฉัตรและโต๊ะจีนตามเคย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงทอดผ้าสะบงสดับปกรณ์และ

ถวายพุ่มเครื่องสักการต่าง ๆ ตามกาลสมัยซึ่งเคยทรงบำเพ็ญมาทุก ๆ ปี แล้วสดับปกรณ์รายร้อยอีก ๕๐๐ แล้วเชิญพระอัฏฐิกลับไม่ได้เสด็จออก

เวลาบ่ายโปรดให้กรมขุนเจริญผล เสด็จไปเปลื้องเครื่องพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต ซึ่งทรงเครื่องอย่างคิมหันตฤดูนั้นออก แล้วประดับอลังกาภรณ์เครื่องประดับอย่างวัสสันตฤดูแล้วเวียนเทียนถ้วนตติยวาร พระครูพราหมณ์จุลเจิมตามธรรมเนียมซึ่งเคยมา

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับชิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๔ ๆ๒ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เย็นวันนี้เดิมกำหนดว่าจะเสด็จวัดบวรนิเวศ พอฝนตกเสียจึงโปรดให้เลื่อนไปพรุ่งนี้

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระจำนงราชเดชเมืองมหาสารคาม ๒ ฉะบับ ฉะบับหนึ่งว่าพระวิภาคภูวดลข้าหลวงกองเซอรเวไปถึงได้จ่ายสะเบียงอาหารให้และจัดคน ๒๐๐ กับช้างม้าจะให้ไปส่งข้าหลวง กำหนดพระวิภาคจะออกจากเมืองมหาสารคาม ณ วัน

๕ ฯ ๔ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก ฉะบับหนึ่งว่าพระยาราชสั่งให้เก็บ
๓
เงินส่วยเร่วค้างส่งไปให้จ่ายราชการกองทัพ ได้ส่งเงินแทนเร่วส่วยเมืองมหาสารคาม ๖๐ คิดเป็นราคาเร่วหาบละ ๕| เป็นเร่ว ๒๔๐ หาบ เมืองกุมภวาปี ๓ คิดแทนเร่ว ๑๒ หาบ จำนวนปีมะเมียทั้ง ๒ เมือง

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร์จางวาง พระยาอมรินทรฤาไชยเจ้าเมืองราชบุรีความอำแดงคงและพวกอีก ๔ คน โจทก์กล่าวโทษอ้ายคล้ำแปลกกับพวกอีก ๕ คนเข้ามา

เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศครู่ ๑ เสด็จไปประทับชิตติงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าทรงเรื่องการเมืองลาวตะวันออกและอื่น ๆ แล้วสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์เฝ้าเรื่องการโทรเลขครบปีแล้วทำริโปตการมาถวายแล้วจะลงพิมพ์ รับสั่งอยู่จนย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น

เวลายามเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๔ ทุ่ม กลับออกมา

วัน ๕ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๓

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกพระทวารท้องพระโรงกลาง เสด็จมาประทับห้องออฟฟีศครู่ ๑ เสด็จลงไปทรงรถพระที่นั่งที่หน้า

อัฐมจันท์เสด็จพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จไปประทับสวนสราญรมย์ เสด็จลงประพาสพรรณบุบผาในพระราชอุทยานและน้ำพุซึ่งทำขึ้นใหม่ แล้วเสด็จไปทรงนมัสการและถวายพุ่มต้นนิโครธ แล้วเสด็จประพาสต่อไปครู่ ๑ เสด็จทรงรถพระที่นั่งเสด็จไปตามถนนประทับวัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงนมัสการแล้วถวายพุ่มและเครื่องสักการพระพุทธรูป แล้วเสด็จมาประทับตรัสกับกรมพระปวเรศครู่หนึ่ง ทรงประเคนพุ่มและสักการต่างๆ แด่กรมพระปวเรศและเจ้าพระ ฐานาเปรียญบ้าง แล้วโปรดให้เจ้านายถวายพุ่มแก่พระสงฆ์อื่นๆ ต่อไป พระสงฆ์ถวายอติเรก โปรดให้พระราชทานเทียนให้พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ไปบูชาและถวายพุ่มเครื่องสักการที่พระสถูปวิหารพระศาสดา พระพุทธไสยาสน์ พระศรีมหาโพธิ์ แล้วเสด็จไปประทับตำหนักพระองค์เจ้าพระจิตรเจริญ ซึ่งประทับอยู่ที่โรงพิมพ์เก่าริมตำหนักกรมพระปวเรศ ทรงพระราชปฏิสันถารถึงการที่ทรงบรรพชาโดยควรแล้วทรงประเคนพุ่มเครื่องสักการแล้วเสด็จกลับทรงรถพระที่นั่ง เสด็จไปประทับวัดราชบพิธ เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงนมัสการและทรงถวายพุ่มเครื่องสักการต่างๆ ที่พระพุทธรูป แล้วประทับตรัสกับเจ้าพระอรุณครู่หนึ่ง ทรงประเคนพุ่มเครื่องสักการต่าง ๆ ที่หม่อมเจ้าพระอรุณเจ้าพระภุชงค์ ฐานาเปรียญบ้าง แล้วโปรดให้เจ้านายถวายต่อไป แล้วพระราชทานหนังสือคำประกาศ

พระราชทานที่อุปจารสีมาในที่ซึ่งสร้างพระเจดีย์ ๔ องค์หลังวัดราชบพิธ เจ้าพระอรุณรับไปอ่านจนจบพระสงฆ์รับอนุโมทนาสาธุ แล้วถวายอนุโมทนาวิหารทานคาถาและอติเรก เสด็จกลับทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดราชประดิษฐ เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงนมัสการและถวายพุ่มเครื่องสักการพระพุทธรูป แล้วประทับตรัสกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ครู่หนึ่ง ทรงถวายพุ่มเครื่องสักการตามธรรมเนียมแด่สมเด็จพระพุทธโฆษาและฐานาเปรียญแล้ว โปรดให้เจ้านายถวายต่อไป พระสงฆ์ถวายอติเรกแล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จประทับชิตติงรูม กรมหมื่นประจักษ์ กรมหมื่นศิริธัช กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าจนยามหนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ๔ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วประทับพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระสุริยภักดี หลวงนิกรจำนง ข้าหลวง พระยาสุรบดินทรเมืองชัยนาท ว่าด้วยข้าหลวงไปถึง ได้พร้อมเกาะผู้ต้องหามาชำระ ได้ตัวผู้รับซื้อโคกระบือผู้ร้ายมาชำระบ้าง แล้วให้การซัดถึงคนเมืองอุทัยเมืองนครสวรรค์ ข้าหลวงจะกราบถวายบังคมลาไปจับคนต้องซัดที่เมืองอุทัยธานี เมืองนครสวรรค์

แล้วจะตั้งชำระอยู่ที่เมืองอุทัยธานีด้วย ฉะบับ ๑ บอกพระยาพิษณุโลกาธิบดีส่งเงินส่วยจำนวนปีมะแมตรีศก ✝ ฉะบับ ๑ บอกพระไชยราชรักษาปลัดเมืองสุพรรณขอทั่วสุงคามสีมาวัด ยาว ๗ วา ๒ ศอก กว้าง ๔ วา ๒ ศอก

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาวิชิตภักดีเมืองไชยา ส่งส่วยรักปีมะเมียจัตวาศก ๗๔๐ ทะนาน กับรักเก่าค้าง ๑๐ ทะนาน

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระอินทรายาเมืองพนัสนิคม ส่งเงินแทนส่วยน้ำมันยาง จำนวนปีมะเส็งตรีศก ไพร่ ๑๕ คน

๑

คนละ ๑|๒ เงิน ๒|๒ มะเมียจัตวาศก ไพร่ ๑๖ คนๆ ละ ๑|๒

๑ ๒

เงิน ๔| รวม ๖|๒ ฉะบับ ๑ บอกหลวงมนตรีนิกรโกษาข้าหลวงพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรีว่า นายเขียนกับผู้มีชื่อ ๖ คนให้จีนคำพ้องว่า จีนอั้งหมอหลงจู๊เตาสุรากับพวก ๑๓–๑๔ คน และทหาร ๖ คนถืออาวุธพากันเข้าล้อมเรือนนายเขียน ว่าจับสุราเถื่อนแทงฟันยิงเจ้าของบ้านมีบาดแผล และจับเอานายซาหนูสุกหนูเปี่ยมไป แล้วเฆี่ยนนายซา ๒๐ และนายทิมบุตรนายซาก็ยิงอยู่ได้ ๑๙ วันก็ตาย ขอให้เรียกมาชำระ กรมการหมายเกาะขุนเทพนายอากรขัดเสีย ไม่ส่งหลงจู๊และผู้ต้องหามาชำระ เป็น

การขัดข้องอยู่ รับสั่งให้ทูลสมเด็จกรมพระอธิบดีคลังขอเอาตัวให้ได้

พระราชทานสัญญาบัตรหลวงศรีวิไชยรองปลัดเมืองจันทบุรี เป็นพระแกลงแกล้วกล้าเมืองแกลง แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ครู่หนึ่งเสด็จไปประทับดรออิงรูม พระองค์ดิศวรกุมารเฝ้านำพวกทำแผนที่ถวายแผนที่สวนมะลิซึ่งกรมแผนที่ได้ทำ พระราชทานเงิน ๑๐ + ให้แจกกันแล้วเสด็จประทับซิตติงรูมพระองค์ดิศเฝ้าอีก รับสั่งเรื่องทำแผนที่ แล้วพระองค์สายเฝ้ารับสั่งด้วยการที่จะเสด็จบางปะอิน กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าทรงเรื่องอะไรต่าง ๆ พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลายามหนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๗ ฯ๕ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับซิตติงรูม พระองค์ไชยาเฝ้าถวายตัวอย่างฐานพระพุทธรูปฉลองพระองค์และทูลว่าทองเนื้อ ๖/๒} ในคลังทองมีอยู่ ๕ + ขอทำฐานพระฉลองพระองค์ โปรดพระราชทานแล้วเสด็จมาประทับดรออิงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์และราชเอดเดอแกมป์นำมิสเตอร์โกฮล ๑ มิสเตอร์แฮเลด ๑ เป็นคนสับเยกต์อังกฤษกำปนีรถไฟที่อินเดีย ขอเข้ามาดูทางเมืองตากและเมืองเชียงใหม่ ซึ่งจะขอทำรถไฟต่อกับอินเดียเข้ามาในแผ่นดินสยามนั้น เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรง

พระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วกราบถวายบังคมลาไป เสด็จมาประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาวิเศษฤๅไชยเมืองฉะเชิงเทรา รายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์สถิตราศีเมษ ฝนตกรองน้ำได้น้อยกว่าราศีเมษปีมะแมเบญจศก ราศีพฤษภปีนี้ รองน้ำฝนได้น้อยกว่าราศีพฤษภปีมะแมเบญจศก ราษฎรไถนาบ้างแล้ว ฉะบับ ๑ บอกพระพรหมประสาทศิลป์เมืองพรหมบุรี รายงานน้ำฝนต้นเข้า ราศีเมษรองน้ำได้น้อยกว่าราศีเมษปีมะแม ราศีพฤษภปีนี้น้ำก็น้อยกว่าราศีพฤษภปีมะแม น้ำอาบโคหลากมาบ้าง ราษฎรทำนาบ้างแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาพิพิธพิไสยสุนทรการเมืองตราด ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่ง ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดท่าเลื่อน กว้าง๕วา ยาว ๑๐ วา ฉะบับ ๑ ส่งเงินแทนรงส่วย จำนวนปีเถาะเอกศก $\overset{๒}{๗|๑}$ มะโรงโทศก $\overset{๒}{๕|๒}$ รวมกองหนึ่ง $\overset{๔}{๑๒|๓}$ อีกกองหนึ่งส่วยรง พริกไทย กะดาน เสื่อคล้า ส่งเงินแทนจำนวนปีกุนสัปตศก $\overset{๑}{๔|๓}$ ชวดอัฐศก $\overset{๑}{๔|๓}$ ฉลูนพศก $\overset{๑}{๔|๓}$ ขาล

สัมฤทธิศก ๑ ๙|๓ เถาะเอกศก ๑ ๘| มะโรงโทศก ๑ ๘|— มะเส็งตรีศก ๒ ๑๒|๒ มะเมียจัตวา ๒ ๙|— รวม ๘ จำนวน ๑๓ ๑๖|๒ อีกกองหนึ่งส่วยพริกไทย แต่จำนวนปีกุนสัปตศกถึงมะเมียจัตวาศก ๘ จำนวนเงิน ๑๙|— ส่วยกะดานแต่จำนวนปีกุนสัปตศกถึงมะเมียจัตวาศก ๘ จำนวนเงิน ๑ ๑๘|๒ ส่วยเสื่อคล้า แต่จำนวนกุนสัปตศกถึงมะเมียจัตวาศก ๘ จำนวนเงิน ๑๔|— รวมเงินทั้งหมดเสร็จ ๒๑ ๙|๒ ส่งเข้ามา ฉะบับ ๑ ส่งเงินอากรผลไม้ ๔ อย่างจำนวนปีจอฉศก ๒ ๑๐|— ๑ ๑ ๔๐๐ กุนสัปตศก ๒ ๑๐|๒ ๑ ๑ ชวดอัฐศก ๒ ๑๑|๒ ๑ ฉลูนพศก ๔ ๓|๓ ๓ ๔๐๐ ขาลสัมฤทธิศก ๔ ๕|๓ ๓ เถาะเอกศก ๔ ๗|— ๔๐๐ มะโรงโทศก ๔ ๕|๒ ๒ รวม ๗ จำนวนเป็นเงิน ๒๔ ๑๕|๑ ๑ ๔๐๐

ขอหักค่าเรือลาดตระเวนทะเล ๑๙ ๑๗|๓ ๑ คงส่งเงิน ๔ ๑๗|๒ ๔๐๐

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงร่างประกาศว่าด้วยการถวายหนังสือราชการและส่งสั่งไปตอบไปปีหนึ่งมาก ๆ ห้ามอย่าให้ดักถวายในเมื่อจะเสด็จบางปะอินและเมื่อเสด็จกลับใหม่ ๆ เลย ถ้ามีราชการเมื่อใดให้ถวายเมื่อนั้น อย่าให้กดไว้เมื่อจวนจะเสด็จ หรือเสด็จถึงใหม่ ๆ เลย ถึงเมื่อเสด็จอยู่บางปะอินถ้ามีราชการก็ให้ถวายไป แต่ให้ส่งที่กรมหมื่นประจักษ์ จะได้ไม่ลำบากแก่ผู้เจ้าของ ให้ตีพิมพ์หมายประกาศนี้แจก เสด็จขึ้น ๒ ทุ่ม

เวลา ๔ ทุ่มเศษรับสั่งให้หาพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในร่างประกาศห้ามมิให้คนนอกวังเข้าไปยืมของข้างในมาแต่งตัว และมีประกาศห้ามข้างในอีกฉะบับ ๑ ต่างหาก เวลา ๒ ทุ่มเศษกลับออกมา

วัน ๑ ๖ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าโมงครึ่งเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับท่าราชวรดิษฐ เสด็จประทับบนพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย พระราชทานสัญญาบัตร นายอำ พระยามหามนตรี นอกราชการเป็นพระยาพิไชยสงคราม เจ้ากรมอาสารองซ้าย ๑ พระศรีธรรมสาส์นเป็นพระยาวิชยาธิบดีศรีรณรงคฦๅไชย ผู้สำเร็จราชการเมืองจันทบุรี ๑ แล้วเสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเวสาตรี เสด็จ

จากท่าราชวรดิษฐ เกือบ ๒ โมงเช้า เสด็จถึงเกร็ด เวลาเช้า ๓ โมง แล่นต่อไป เวลาเที่ยงเศษถึงบางไทร เรือพระที่นั่งเวสาตรีติดตื้น เสด็จลงทรงเรือสตรูลำใหม่ เสด็จไปถึงเกาะบางปะอิน เรือพระที่นั่งประทับท่าฉนวนเสด็จขึ้นพระราชวัง โปรดให้มหาดเล็กเอาเทียนไปบูชาศาลเทวรูปปราสาททองแล้วเสดจขึ้นทางพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออก

วัน ๒ ฯ ๗ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เดิมว่าจะเสด็จวัดนิเวศน์แล้วเลิกไม่เสด็จ ทรงพระราชหัตถ์และทรงหนังสือราชการอยู่จนทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ฯ ๘ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินวัดนิเวศนธรรมประวัติ จะทรงประเคน แต่เจ้าพนักงานประเคนเสียก่อนแล้ว พระสงฆ์ราชาคณะฐานารับพระราชทานฉันในพระอุโบสถ ๑๐ รูป และที่การเปรียญและที่ศาลาอื่นๆอีก เสด็จถึงประทับท่าวัดนิเวศน์เสด็จพระราชดำเนินเข้าพระอุโบสถ ทรงนมัสการและทรงถวายพุ่มต้นไม้เครื่องสักการต่าง ๆ บูชาพระพุทธรูปและรูปพระอริยสาวกเป็นอันมาก พอพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วเสด็จทรงประเคนพุ่ม

พระราชาคณะฐานาเปรียญในกรุงเก่า ซึ่งรับพระราชทานฉันในพระอุโบสถ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแล้วกลับไป สังฆการีนำพระฐานาเปรียญวัดนิเวศนธรรมประวัติ วัดเสนาสน์ วัดศาลาปูน วัดขุนญวน วัดบรมวงศ์ วัดพนัญเชิง วัดวรนายก และพระอันดับวัดนิเวศน์เข้ามารับพุ่มและเทียนร้อยแล้ว เสด็จออกจากพระอุโบสถเสด็จนมัสการและถวายพุ่ม พระคันธารราษฎร์ พระมหาโพธิ พระนาคปรกศิลา พระเจดีย์ การเปรียญ แล้วทอดพระเนตรวัด และทรงแจกเงินอุบาสกอุบาสิกา แล้วเสด็จกลับพระราชวัง

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี และพระนางเธอและเจ้านายข้าราชการฝ่ายในเสด็จวัดนิเวศนธรรมประวัติ ถวายพุ่มพระสงฆ์แล้วเสด็จกลับพระราชวัง

วัน ๔ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เจ้านายข้าราชการเฝ้าบ้าง รับสั่งอยู่ครู่หนึ่ง โปรดให้นิมนต์พระเทศน์ขึ้นไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการ พระอมราภิรักขิตถวายเทศนาสัมมาทิฏฐิสูตรตามธรรมเนียมเทศน์เวรซึ่งเคยมีภายในพรรษาทุกปีมา ครั้นเทศนาจบแล้ว พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์เฝ้าทรงหนังสือ

ราชการจนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๐

เวลาทุ่มเศษ เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เจ้านายข้าราชการเฝ้า พระยามหามนตรีนำหลวงรามสิทธิศรยกกระบัตรเมืองลพบุรีเฝ้าถวายของ แล้วเสด็จประทับที่ทรงธรรม โปรดให้นิมนต์พระเทศน์ขึ้นไป ทรงจุดเทียนนมัสการ พระอมราภิรักขิตถวายเทศนาสัมมาทิฏฐิสูตรจบแล้ว กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้ารับสั่งด้วยการเมืองลาวตะวันออกแล้ว พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๑

เวลายามเศษ เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เจ้านายข้าราชการเฝ้า รับสั่งกับเจ้านายและขุนนางนิดหน่อย เสด็จประทับพระเก้าอี้ยาว โปรดให้นิมนต์พระเทศน์ขึ้นไป ทรงจุดเทียนทรงธรรม พระอมราภิรักขิตถวายเทศนาสัมมาทิฏฐิสูตรจบแล้ว พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์เฝ้า ทรงพระหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ และกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ และทรงหนังสืออื่น ๆ แล้วเสด็จประทับที่บนอัฒจันท์ตรัสกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเกือบ ๕ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วัน ๗ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๒

เวลาเช้า สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี และเจ้านายฝ่ายในและข้างใน เสด็จไปประพาสวัดพุทไธสวรรย์ และคลองตะเคียน แล้วกลับพระราชวังบางปะอิน

เวลายามเศษ เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมานประทับหน้าอัฒจันท์ เจ้านายขุนนางเฝ้า พระยาอนุรักษ์นำพระยาพิทักษ์ทวยหาญเมืองปทุมธานีถวายหม้อกรัน จีนฮะ ขุนพิพัฒน์มัทยากรนายอากรเตาสุราถวายผ้าพื้นพัดขนนก รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่งเสด็จประทับพระเก้าอี้ยาว โปรดให้นิมนต์พระเทศน์ขึ้นไป ทรงจุดเทียนทรงธรรม พระอมราภิรักขิตถวายเทศนาสัมมาทิฏฐิสูตรจบแล้ว เสด็จมาประทับตรัสกับกรมหมื่นเทวะวงศ์และเจ้านายจนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๑ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๓

เวลาเช้า ๓ โมง ปล่อยเรือพระประเทียบกลับลงมาก่อน เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาศพิมาน สมเด็จกรมพระมาคอยเฝ้าอยู่ที่นั่น ประทับตรัสครู่หนึ่งเสด็จทรงพระราชยานไปประทับศาลเทวรูปพระเจ้าปราสาททอง ทรงจุดเทียนบูชาตามเคย สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี และพระนางเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เสด็จมาประทับคอยอยู่ในเรือสตรู

ทรงบูชาแล้วเสด็จกลับมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระอื่นครู่หนึ่ง เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งสตรู เสด็จจากพระราชวังบางปะอิน เวลาเช้า ๕ โมงครึ่ง เวลาเที่ยงเศษถึงบางไทร เสด็จขึ้นเรือพระที่นั่งเวสาตรี แล่นต่อมาเวลาบ่าย ๑ โมงถึงเกาะใหญ่น้ำลงแห้งขอด เรือพระที่นั่งเวสาตรีติดมาไม่ได้ จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษจึงแล่นลงมาได้ จน ๒ ทุ่มเศษถึงท่าราชวรดิษฐ เรือพระที่นั่งประทับที่ เสด็จขึ้นประทับตรัสกับเจ้านายข้าราชการ ซึ่งมาคอยรับเสด็จครู่หนึ่งเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เสด็จประทับที่พระทวารเหล็กซึ่งทำใหม่ตรงอัฒจันท์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ด้วยเพิ่งทำแล้วยังไม่ได้เปิดเลย กรมหมื่นประจักษ์ถวายลูกกุญแจทรงไขเป็นครั้งแรก ขณะนั้นพราหมณ์เป่าสังข์ดีบัณเฑาะว์ประโคมพิณพาทย์ด้วย แล้วพระครูพราหมณ์รดน้ำสังข์ด้วย เสด็จประทับที่หน้าท้องพระโรงกลาง รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่ ๑ เสด็จขึ้น

วัน ๒ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๔

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม เสด็จมาประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ พระองค์ประดิษฐวรการเข้ามาเฝ้าด้วยกลับมาจากสระเกศไชโยด้วย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นไปกำกับปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปใหญ่ที่สระเกศไชโย

รับสั่งถามถึงการที่ซ่อมแซม แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาสุรินทรฦๅไชย เมืองเพ็ชรบุรี ฉะบับ ๑ ว่า กำนันมาแจ้งความว่าอ้ายนิ่นพี่ตีนายเคียนน้องชายตาย ได้ตัวมาถามให้การสารภาพว่าเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดากัน เกิดทะเลาะวิวาทต่างคนต่างตีกัน แต่บาดแผลนายเคียนสำคัญจึงตาย ส่งตัวอ้ายนิ่นกับคำให้การเข้ามา

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาราชพงศานุรักษ์ เมืองสมุทรสงคราม ๕ ฉะบับ ฉะบับ ๑ ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดเพ็ชรน้อย กว้าง ๑๖ วา ยาว ๑๘ วา ฉะบับ ๑ รายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์สถิตราศีเมษ รองน้ำได้น้อยกว่าราศีเมษปีมะแมเบญจศก ราศีพฤษภรองน้ำได้มากว่าราศีพฤษภปีมะแมเบญจศก น้ำท่ามีมาบ้างต้นเข้าในนาสูงคืบ ๑ ฉะบับ ๑ ว่าอำแดงนุ่มฟ้องว่านายชื่นเป็นผู้ร้ายเข้ามาในสวน และฟันนายอาดผัวอำแดงนุ่มตาย ได้ตัวมาถามนายชื่นไม่รับ ฉะบับ ๑ ว่าอำแดงคล้ำเมียนายโต๊ะผู้ตาย ฟ้องว่าอ้ายมีนายวันกลุ้มรุมกันแทงฟันนายโต๊ะตาย ได้ตัวมาถามไม่รับ ฉะบับ ๑ นายรอดฟ้องว่านายเอี่ยมไปสวนมีผู้ร้ายฟันตาย คนตายระบุว่าอ้ายหมา มาถามรับเป็นสัตย์ แต่ว่านายเอี่ยมฟันก่อนจึงได้ฟัน ไม่แกล้ง ได้ส่งตัวมา

โปรดเกล้าฯ ให้พระยามหาอมาตย์อ่านใบบอกพระยาคทาธรเมืองพระตะบอง ทูลสมเด็จกรมพระว่าด้วยฝรั่งเศสขึ้นมาจัดการ

เมืองพนมเปิญและเมืองขึ้นและทำแก่องค์นโรดมเจ้านายเมืองเขมร แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิดติงรูมพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๓ ฯ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก กลางวันรับสั่งให้หาพระยาพิไชยชาญฤทธิ์เข้าไปเฝ้า โปรดเกล้าฯ ให้กลึงงาพระเศวตวรวรรณเป็นลูกประคำถวาย

เวลาค่ำเกือบยาม เสด็จออกพระทวารริมออฟฟิศ ประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง รับสั่งให้หากรมหมื่นเทวะวงศ์ออกไปเฝ้า แล้วพระยาภาสกรวงศ์เฝ้าจนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ฯ ๑ ๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระอุภัยพิพากษา หลวงอนุรักษภูเบศร ข้าหลวงที่ตามเสด็จกรมหมื่นพิชิตว่าเสด็จไปถึงเมืองเถิน วัน ฯ ๒ ๖ ค่ำ พระสถลบุรินทร์เจ้าเมืองท้าวเพยรับรองแข็งแรงพักอยู่ ๓ วัน ไปจากเมืองเถิน ฯ ๕ ๖ ค่ำ เดินทางไปถึงนครลำปางวัน ฯ ๑๐ ๖ ค่ำ

เป็นวันเสด็จเข้าเมือง เจ้าพรหมาพิพงศธาดา เจ้านายท้าวพระยาเมืองนครเชียงใหม่บ้าง ลำพูนบ้าง ลำปางบ้าง ทั้งหมดออกมารับเสด็จแต่นอกเมือง เจ้านายรับรองแข็งแรง กำหนดจะไปจากเมืองเชียงใหม่ วัน ฯ๖ ๖ ค่ำ อีกฉบับหนึ่งว่าด้วยได้รับตราพระราชสีห์สลักหลังถึงพระยาราชสัมภารากร พระอุภัยพิพากษา ๒ คน ไม่อาจฉีกเพราะไม่พร้อมกัน ได้นำทูลกรมหมื่นพิชิตรับสั่งให้ฉีกได้ความว่าให้ชำระเรื่องความป่าไม้เมืองลองให้แล้วนั้น ได้เรียกเจ้านครลำปางและมองป๊อกคู่ความกันออกมาเฝ้ากรมหมื่นพิชิตได้ทรงไกล่เกลี่ยให้แล้วกัน

อนึ่งพระพรหมบริรักษ์ซึ่งไปราชการเมืองลำปางกลับลงมาถึงเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรี ฉบับ ๑ ส่งเงินแทนรงส่วย เก็บคนละ ๑|๗ เลกส่วย
๑ ๑ ๑
จำนวนปีระกาเบญจศก ๑๐|๒ จอฉศก ๕| กุนเบญจศก ๒|
ชวดอัฐศก ฉสูนพศก ขาลสัมฤทธิศก เถาะเอกศก ๔ จำนวน
๔ ๘
เงิน ๔| รวม ๗ จำนวน เงิน ๖| ส่งเข้ามา ฉบับ ๑ บอกหลวงมนตรีนิกรโกษา พระยาสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรีรายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์สถิตราศีเมถุนรองน้ำฝนได้น้อย

กว่าปีกลายนี้ เข้าในนาลัด ใบ/กอ } ต้นเข้าสูงศอกเศษน้ำท่าน้อย ฉะบับหนึ่งบอกพระยานนทบุรีรายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์สถิตราศีเมษรองน้ำน้อยกว่าปีกลาย ราศีพฤษภราศีเมถุนก็รองน้ำได้น้อยกว่าปีกลาย น้ำท่าก็น้อยกว่าปีกลาย

พระราชทานสัญญาบัตรหลวงวิสูตรโกษาเป็นหลวงพิพิธภักดี ๑ นายช่วงมหาดเล็กเป็นหลวงศรีเยาวภาศ ๑ นายเทศมหาดเล็กเป็นหลวงยศรักษา ๑ กรมพระกลาโหมทั้ง ๓ คน เสด็จขึ้นประทับออฟพิศครู่ ๑ เสด็จไปประทับชิตติงรูมพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงพระราชหัตถ์และหนังสือราชการจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น พระยาภาสเฝ้าตรงพระทวารถวายกะเป๋าหนังสำหรับใส่หนังสือแล้วเสด็จขึ้น

เวลายามเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๔ ทุ่ม กลับออกมา

วัน ๕ ฯ ๒/๑๔ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานจัดการรับมิสเตอร์วอนเกรงกิงสุลเยอรมันเข้าเฝ้า มีกาดออเนอรับ ๒๐๐ คน แตรวง ๑ บนพระที่นั่งมีตำรวจทหารมหารเล็กสวมเสื้อเต็มยศคอยเฝ้าตามตำแหน่ง

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง

ฉลองพระองค์เครื่องยศทหารทรงเครื่องราชอิสสริยยศสร้อยจักรี บรมราชวงศ์ เสด็จออกประทับดรออิงรูมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงาน กรมวัง กรมท่านำมิสเตอวอนเกรงกีงสุลเยอรมัน ๑ ลุตเตอแนนต์ซินซินเลอ วิเกรตารีกงสุลคนใหม่ ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท กงสุลเยอรมันถวายพระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าเอมเปอเรอเยอรมันตอบโทรเลขซึ่งทรงเจริญพร ในวันประสูติของพระเจ้าเอมเปอเรอ ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วถวายบังคมลาไป เสด็จขึ้นเปลื้องฉลองพระองค์

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบีดทองพระแล้วขึ้นพระแท่นออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกหลวงไชยสงครามปลัดเมืองอ่างทอง รายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมถุนน้ำน้อยกว่าปีมะแมเบญจศก ราษฎรทำนาเข้าไม่สู้งาม เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับซิตติงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน ๔ ทุ่มเศษกลับออกมา

วัน ๖ ๓/๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบีดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิชัยรณรงค์เมืองสระบุรีรายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมถุน น้ำฝนน้อยกว่าปีมะแมเบญจศก น้ำท่าน้อยต้นเข้าในนาไม่งาม

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรี ว่าด้วยกำนันมาแจ้งความว่าทุ่นเหล็กและโซ่มีสมอติดมาด้วยคลื่นซัดไปติดอยู่บางกไชแขวงเมืองจันทบุรี ได้รักษาไว้และแต่งคนออกสืบแล้ว รับสั่งให้สืบเสียให้แน่ แล้วให้พระวิสูตรสาครดิษฐไปวางเสีย ฉะบับ ๑ บอกพระยาสมุทสาครานุรักษ์

๓

เมืองสมุทรสาครส่งเงินปีจีนปีมะแมเบญจศกครั้งนี้ ๑๗|— รวม

๑๓๓

เสร็จเงินที่ส่งแล้วเป็นเงิน ๗|— จีนที่ผูกปีในปีมะแมนี้มากกว่าปีเถาะเอกศก ๔๓๕ คน แล้วนำพระยาพิพิธพิไสยสุนทรการเมืองตราดเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายผ้าพื้นต่างสีมากแล้วนำพระแกลงแกล้วกล้าเมืองแกลงกราบถวายบังคมลาไปรักษาบ้านเมือง ทรงพระราชปฏิสันถารพระยาตราดและโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมรูปทรงเครื่องต้นพระยาตราดองค์ ๑ ทรงพระราชดำริว่าได้เสด็จไปประพาสบ้านเมืองและได้เสด็จประทับที่บ้านพระยาตราดหลายหนแล้ว

เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า

จนเวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๕ ทุ่มเศษ

วัน ๗ ๆ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูม เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพนมพินิตเมืองพนมศกฉะบับ ๑ ว่าได้แต่งคนออกสืบจับผู้ร้ายรายปล้นเมืองโตนด ได้ตัวอ้ายหลง อ้ายสัน ผู้ร้ายมาถามรับเป็นสัตย์ซัดอ้ายสาย ๆ หนีไปอยู่กับออกยามนตรีเสนาเมืองพนมเปิญทักพงสวาย กรมการที่ไปตามขอตัวไม่ให้ ได้แต่อีถนอมเมียอ้ายสายมาถามรับส่งของกลางมาก ได้ส่งตัวอ้ายหลง อ้ายสัน อีถนอมเข้ามา ฉะบับ ๑ บอกพระยานุภาพไตรภพเมืองนครเสียมราฐ ว่าพระยาคทาธรมีหนังสือมาให้ส่งผู้มีชื่อหลายคนไป ได้ให้เจ้าเมืองกลันทบุรีไปกำกับด่านและสืบจับผู้ร้าย ได้ตัวอ้ายจันผู้ร้ายซัดเพื่อนหลายคน ได้เอาตัวส่งให้พระยาคทาธรณีเมืองมงคลบุรีแล้ว ฉะบับ ๑ บอกหลวงวิเศษภักดีผู้ช่วยเมืองศรีโสภณ ว่าด้วยแต่งกรมการออกสืบจับผู้ร้ายรายปล้นเมืองโตนดได้อ้ายเพ็ชรมาถาม รับ ได้ส่งไปให้พระยาคทาธรตามท้องตราพระราชสีห์แล้ว และว่าพระยาคทาธรมี

หนังสือ มาให้ส่งเมียพระสำอางเมืองศรีโสภณไป ว่าเป็นผู้รับของผู้ร้าย ได้ส่งตัวไปแล้ว

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาอภัยบริรักษ์เมืองพัทลุงว่าที่หลวงราญอริราบผู้ช่วยว่างอยู่ขอนายเนตรมหาดเล็กเป็นหลวงผู้ช่วย แต่ขอเปลี่ยนชื่อหลวงราญอริราบเป็นหลวงภักราพิพิธ

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยานนทบุรีส่งเงินค่านาจำนวนปมะเมียจัตวาศก ๑๕ ครั้งนี้ —๕๐— ยังเก็บไม่เสร็จ

รับสั่งกับเจ้าพระยาสุรวงศ์ด้วยเรื่องจะทำป้อมที่แหลมฟ้าผ่าเมืองสมุทรปราการ และได้โปรดเกล้า ฯ ให้ส่งปืนใหญ่ ๔๐ บอกเศษและคิดที่จะจัดทหารรักษาและให้มีกันโบต ๔ ลำรักษาด้วยแล้วเสด็จประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จออกไปประทับที่พระทวารพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ถวายลูกประคำงาพระเศวตวรวรรณที่โปรดเกล้าฯให้กลึง แล้วเสด็จไปประทับซิตติงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าแล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลาค่ำ ๒ ทุ่มพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๔ ทุ่มเศษ

วัน ๕ ๑๑๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้า

ก้อนในกรมหมื่นศรีสุเทพแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยารามรณเรงค์เมืองกำแพงเพ็ชรว่า ด้วยป่าไม้ในแขวงเมืองกำแพงเพ็ชรแห่งหนึ่ง เดิมมองแซคอพ่อขอทำแล้วตายไป มองเซะเกลูกรับทำต่อมาไม่มีสัญญา แล้วคืนให้พระยากำแพงเพ็ชรๆ ได้ให้หลวงชำนาญสิงขรกับกะเหรี่ยงทำป่ารายนี้ต่อไป หลวงชำนาญสิงขรกับกะเหรี่ยงจะขอเสียค่าตอต้นละ ๔ รูเปีย แต่ยังไม่มีสัญญา ขอข้อพระราชบัญญัติสัญญาป่าไม้ขึ้นไปไว้เป็นแบบ และว่าไม้กระยาเลยไม้เสาหลักแพที่ราษฎรตัดฟันชักลากไว้ก็มากไม่ได้เรียกค่าตอจะขอเรียกค่าตอไม้เหล่านี้ต้นละ ๒-๓ รูเปีย ได้ทูลกรมหมื่นพิชิตๆ ให้ออกตรวจไม้ ได้ตรวจแล้ว ในจำนวนป่วอกนี้ราษฎรได้ตัดฟันลงไว้ ๕๐๐๐ เศษ ราษฎรไม่ยอมว่าให้มีตราราชสีห์ก่อนจึงจะยอม รายหนึ่งป่าไม้คลองเขิน มองออทำมาแต่พระยากำแพงเพ็ชรคนเก่าไม่มีสัญญา เป็นแต่เสียค่าตอ ครั้งนี้จะให้ทำสัญญาไม่ยอม ขอให้มีตราพระราชสีห์ขึ้นไปก่อน รับสั่งว่าไม้กระยาเลยนั้นที่ล่วงมาแล้วอย่าให้เก็บเลย ให้เก็บแต่ที่ต่อไปเถิด แต่รายมองออนี้ต้องทำสัญญา

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาอมรินทรฦๅไชยเมืองราชบุรีบอกผู้ร้ายปล้น ๒ ราย เจ้าของจำหน้าได้ ๆ เกาะมาชำระแล้ว

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิดติงรูมพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการต่าง ๆ แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์

เฝ้ารับสั่งเรื่องความที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศแล้วกรมหมื่นศิริเฝ้าทรงเรื่องความ พระอินทรเทพ กับจีนสับเยกต์อังกฤษจนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๆ ๖ ๙ ค่ำ ปีวอก ฉศกจุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาสุรินทรภักดีเมืองสุรินทร์ ส่งเงินแทนเร่วส่วยจำนวนปีมะเมียจัตวาศก เงินแทนเร่วส่วยเมือง

๕๕ ๖ ๑๕
สุรินทร์ ๑๗|๒ เมืองขึ้น ๗|๓ กองนอก ๑๙|๑ คิดเป็นเร่ว ๒๖๓ หาบ ๘๕ ชั่ง ฉะบับ ๑ ถวายพระราชกุศลเผาศพพระสุรภินทนิคมานุรักษ์ เจ้าเมืองสุรภินทนิคม และว่าที่พระสุรภินทนิคมานุรักษ์ว่างอยู่ ขอหลวงภักดีนุรักษ์ผู้ช่วยเป็นพระสุรภินทนิคมานุรักษ์เจ้าเมืองสุรภินทนิคมต่อไป แล้วพระยาศรีนำหลวงภักดีนุรักษ์เฝ้าถวายขี้ผึ้งหาบหนึ่ง

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรีฉะบับ ๑ รายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์ยกราศีเมษ พฤษภ รองน้ำฝนได้มากกว่าปีกลาย ราศีเมถุนน้ำน้อยกว่าปีกลายเข้าในนางามดี

แล้วรับสั่งกับพระยามหาอมาตย์เรื่องความในมหาดไทยครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิตติงรูมกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนย่ำค่ำเสด็จขึ้น เวลาค่ำพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๓ ๆ๑ ๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับชิตติงรูม กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเฝ้ารับสั่งด้วยการเมืองเขมรที่ฝรั่งเศสเข้าจัดการ และรับสั่งเรื่องฮ่อและเรื่องเมืองลาวต่าง ๆ แล้วรับสั่งด้วยจะจัดการทำป้อมที่แหลมฟ้าผ่าเมืองสมุทรปราการ และจะสั่งปืนและเรือกันโบตไว้สำหรับพระนคร ทรงพระราชดำริที่จะเก็บคนส่วยเมืองจันทบุรีเข้ามาเป็นทหารรักษาการณ์ที่ป้อมและเรือเหล่านี้ และเรื่องอื่นๆ รับสั่งอยู่จนเวลาบ่าย ๕ โมง ทูลลากลับไป

เสด็จไปประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระสุริยภักดี หลวงนิกรจำนงข้าหลวง พระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานี ว่าด้วยชำระผู้ร้ายปล้นลักโคกระบือได้ตัวแล้วมาก และหลวงพิจารณาโจทก์กึ่งยังระบุชื่อต่อไปอีก ยังเอามาชำระอยู่ และว่าพระยาอุทัยธานีได้จ่ายสะเบียงให้ข้าหลวงเสมอ

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกหลวงมนตรีนิกรโกษาข้าหลวงพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรี ว่าจีนจ่ายจับอ้ายเชียงผู้ร้ายมาส่งว่า เวลากลางคืนมีอ้ายผู้ร้าย ๔ คนเข้าไปตัดคอกลักกระบือจีนจ่าย ๆ กับชาวบ้านต่อสู้อ้ายผู้ร้าย ๆ หนีไปได้บ้างจับได้แต่อ้ายเชียงคน ๑ ครั้นรุ่งเช้าจึงเห็นศพอ้ายผู้ร้ายถูกแทงตายอยู่ริมคอกอีกคน ๑ หนีไปได้ ๒ คน แล้วพระยาพิพัฒนำพระยาวิชยาธิบดีศรีณรงคฦๅไชยผู้สำเร็จราชการเมืองจันทบุรีกราบถวายบังคมลาออกไปรักษาราชการเมือง พระราชทานเสื้อผ้าแล้วเจ้าพนักงานนำถาดหมาก คนโททอง เครื่องยศมาตั้งสำหรับพระราชทาน รับสั่งว่าเร่อร่าไปให้จัดโต๊ะทอง กาทอง พระราชทานแล้ว เสด็จขึ้น

เสด็จประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิตติงรูม พระองค์ดิศถวายหนังสือพระวิภาคภูวดลข้าหลวงซึ่งไปเซอรเว ขอกลับลงมาว่าไข้ป่าชุกชุมนัก โปรดเกล้าฯ ให้กลับลงมา เสด็จขึ้นเวลาย่ำค่ำเศษ

เวลายามครึ่งกรมหมื่นศิริธัชพระองค์สวัสดิเข้าไปเฝ้าข้างในทรงหนังสือราชการจนเวลา ๕ ทุ่มเศษกลับออกมา

อนึ่งเมื่อเวลาเช้าวันนี้รุ่งแล้ว ๔๔ นาฑี พระเจ้าลูกเธอประสูติเปนพระกุมาร เปนที่ ๓ ของเจ้าจอมมารดาพระองค์อาภากรเกียรติวงศ์

วัน ๔ ๆ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าก่อนโมง เสด็จออกประตูแถลงราชกิจ แล้วเสด็จออกประตูเทวาพิทักษ์ เสด็จประพาสสวนสราญรมย์พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี และพระนางเธอ และเจ้าจอมข้างใน จนเวลาเช้า ๓ โมง เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลากลางวันและเวลาค่ำไม่มีราชการอะไร เป็นวันพระ

วัน ๕ ๆ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ และหนังสือไตรปิฎก แล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระยาสุภาลังการ ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นห้องออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยสุนทร เมืองอุทัยธานี ว่าด้วยจัดให้พระพลสงครามคุมไพร่ไปรักษาด่านตำบล ๑ หลวงวิชิตคุมไพร่รักษาด่านตำบล ๑ หลวงอินกำนนคุมไพร่รักษาด่านตำบล ๑ รวมโปลิสซึ่งออกไปรักษาหน้าด่านปลายแดน ๓ ตำบลรักษามาครบปี ๑ แล้วไม่มีโจรผู้ร้ายอะไร ราษฎรอยู่กินเรียบร้อยดี แต่เงินค่าตอที่จะจ่ายเงินเดือนโปลิสไม่มี ด้วยไม้ในป่าไม่ตกจะโปรดเกล้า ฯ ประการใด (รับสั่งให้สมเด็จกรมพระคิด)

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรี ส่ง

เงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก ครั้งนี้เงิน ๔๐ + รวมกับเก่า ๒ ครั้ง เป็นเงิน ๑๔๐ + ยังไม่เสร็จ

แล้วพระราชทานโต๊ะทอง กาทอง พระยาวิชยาธิบดีศรีณรงคฦๅไชยเมืองจันทบุรี แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงภักดีภูธรเมืองตราด เป็นพระวรบาทภักดีศรีสงครามปลัดเมืองตราด ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ครู่ ๑ เสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการครู่ ๑ เสด็จขึ้น

เสด็จลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติ ณวัน ๓ ฯ ๗ ๙ ค่ำ แล้วสด็จขึ้น

เวลายามเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าทรงหนังสือราชการข้างในจน ๔ ทุ่มเศษ

วัน ๖ ฯ ๑๐ ๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาโบราณ พระพิทักษ์กรมการกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์ยกราศีเมถุนน้ำฝนน้อยกว่าราศีเมถุนปีมะแมเบญจศก น้ำท่าก็น้อย เข้ากล้ายังลงดำไม่ได้ พระยาพิสุทธิธรรมธาดาบอกมา ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งรายงาน

น้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์ยกขึ้นขึ้นราศีเมถุน น้ำน้อยกว่าราศีเมถุน ปีมะแมเบญจศก น้ำอาบโคมีมาครั้งหนึ่งน้ำท่าน้อยกว่าปีกลาย

ฉะบับ ๑ ว่า พระครูรามัญสมณคุตขึ้นไปถึงได้จัดการรับรองไปอยู่วัดกระวิศราราม วัน ๔ ฯ ๘ ค่ำ ได้สวดมนต์วัน ๕ ฯ ๘ ค่ำ เลี้ยงพระแล้วขึ้นกุฎีเสร็จแล้วขอถวายพระราชกุศล

พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร จางวางพระยาอมรินทรฤๅไชยผู้สำเร็จราชการเมืองราชบุรี ว่าด้วยเมื่อปีเถาะเอกศกได้โปรดเกล้าฯให้ผูกปี้เงินค่าแรงค่าฎีกายังค้างหมื่นศาสนาคริสตรักษ์อยู่ ๓๑ ๑๔|๒ ๑|๑ หมื่นศาสนาตาย มีตราโปรดเกล้าฯให้เอาบุตรภรรยามาเร่งๆ ได้เงิน ๑๐ |๒ ได้ให้กรมการคุมมาส่ง เงินยังค้างอีก ๒๑ ๑๔|๒ ๑|๑ ถ้าเร่งได้อีกจึงจะส่งเข้ามา ฉะบับ ๑ ว่าพระภักดีดินแดนปลัดถึงแก่กรรมเผาศพเสร็จแล้ว ได้ให้กรมการคุมตราตติยจุลจอมเกล้าและโต๊ะทองเครื่องยศพระภักดีดินแดนเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ขอพระพรหมภักดียกกระบัตร น้องพระยาภักดีนฤบดินทรเป็นพระภักดีดินแดนปลัด ๑ หลวงบรรเทาทุกขราษฎร์เป็นพระพรหมภักดียกกระบัตร ๑ พระนรินทร์นำพระพรหมภักดียกกระบัตร หลวงบรรเทาทุกขราษฎร์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

รับสั่งกับพระยาเจริญเรื่องความพระอินทรเทพว่าด้วยจีนเอีย เชียงเป็นสับเยกต์ไทยรับจ้างต่อพระอินทรเทพเงินค้างกัน จีน เอียเชียงเป็นลูกหนี้จีนตันชุนเสียงสับเยกต์อังกฤษเท่านั้นไม่ควร ความเรื่องนี้จะให้จีนตันชุนเสียงเข้าว่าแทนได้ เพราะไม่ได้เกี่ยว ข้องอะไรกับพระอินทรเทพ ถ้าจะร้องฟ้องด้วยยืมเงินก็ควรจะฟ้อง จีนเอียเชียง ๆ จะฟ้องพระอินทรเทพก็ได้ให้เป็นไทยต่อไทยจึงจะ ถูก ถ้าต่อไปอย่าให้เป็นอย่างนี้อีก แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิดตึงรูม พระ องค์สวัสดิ์ เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๔ ทุ่มเศษกลับออกมา

วัน ๗ ฯ ๑๑ ๕ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพ อ่านบอกพระสรรคบุรานุรักษ์เมืองสรรค บุรี รายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์ยกราศีพฤษภ ฝนตกน้อย กว่าราศีพฤษภปีมะแมเบญจศก เข้าในนาบริบูรณดี ฉะบับ ๑ บอก หลวงสัจพรรณคีรีกรมกรมการพระพุทธบาทส่งเงินค่านาปีมะแม เบญจศกครั้งนี้ ๖๐ + ยังไม่เสร็จ

พระนรินทร์อ่านบอก พระยากาญจนดิษฐบดีเมืองกาญจนดิษฐว่า เงินภาษีผลประโยชน์ในเมืองท่าขึ้น ในปีวอกนี้ขอประมูลถวายใหม่ ๑๘ + เดิม ๗๒ + รวม ๙๐ + ครั้งนี้ได้ให้กรมการคุมเงิน ๓๐ + เข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อน

รับสั่งกับพระยามหาอมาตย์เรื่องราชการเมืองหลวงพระบางน้อยหนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับซิตติงรูม เจ้าพระยามหินทรเฝ้ารับสั่งเรื่องจะจัดเลกส่วยเป็นทหาร แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ จนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกทรงเครื่องใหญ่ที่พระที่นั่งบรมราชสถิตมโหฬารห้องเขียว กรมหมื่นศรีธัชพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในเวลานั้นด้วย

วัน ๑ ฯ ๑๒ ๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาราชวงศานุรักษ์ ๒ ฉบับ ฉบับหนึ่งว่าอำแดงนุ่มภรรยานายอาดผู้ตายฟ้องว่า นายอาดผัวออกไปเฝ้าสวนมีผู้ร้ายฟันนายอาด จำหน้าได้ร้องบอกกล่าวว่านายจุ้ยฟัน นายอาดทนบาดเจ็บไม่ได้ ตายในคืนวันนั้น ได้ตัวนายจุ้ยมาถามไม่รับ สืบพยานสมส่งตัวนายจุ้ยและคำหาคำ

ให้การเข้ามา ฉบับ ๑ จีนจุยหลงจู๊ภาษีฝิ่นมาทำคำอายัดฟ้องว่า ให้จีนตงกับจีนมีชื่อไปเที่ยวตรวจยา ฝิ่นนายเมืองบังอาจเข้าฟันจีนตง จีนตงตายในคืนวันนั้น ขอให้ชำระ กรมการจะเอาตัวนายเมืองกับภรรยาหลบหนีไป สืบจับยังไม่ได้ ฉบับ ๑ บอกพระยานนทบุรีว่าด้วยมีผู้ร้ายขึ้นปล้นเรือนอำแดงรอด กรมการไปเที่ยวสืบจับยังไม่ได้ข่าว

รับสั่งให้พระอินทรเดช ออกไปเปลี่ยนหลวงทรงสุรเดช หลวงไกรกรีธาข้าหลวงซึ่งออกไปชำระผู้ร้าย ณเมืองเพ็ชรบุรี ด้วยพระเพ็ชรบุรีกล่าวโทษและขอให้เปลี่ยนข้าหลวง เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

เสด็จประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิดติงรูมพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าถวายแผนที่เมืองไลเมืองแถงซึ่งสมัครเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และขอขึ้นแก่เมืองนครหลวงพระบาง รับสั่งอยู่จนเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๔ ทุ่มเศษกลับออกมา

วัน ๒ ฯ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาวิเศษฦๅไชยเมืองฉะเชิงเทรา ว่าด้วยมีตราโปรดเกล้าฯ ให้ไปรับช้าง พลาย ๑ พัง ๒ ของพระยาจ่าแสน ซึ่งฝากพระยาพนมศกไว้นั้นได้แต่งกรมการไปรับ พระยาพนมศกว่าช้าง ๓ ช้างนั้นล้มเสียแล้วแต่พระยาจ่าแสนยังมีชีวิตอยู่ ฉะบับ ๑ บอกพระยาพนมพินิตเมืองพนมศกว่า มีตราพระราชสีห์ออกไปถึงว่าช้าง พลาย ๑ พัง ๒ ของพระยาจ่าแสนฝากไว้บัดนี้พี่น้องภรรยาพระยาจ่าแสนถวายให้มอบให้พระยาวิเศษฦๅไชยนั้น ช้าง ๓ ช้างนี้ล้มเสียแต่พระยาจ่าแสนยังไม่ตาย ได้ให้ผู้ช่วยเอางาขนายและใบหูหางมาให้พระยาจ่าแสนแล้ว ฉะบับ ๑ บอกพระไชยราชรักษาปลัดเมืองสุพรรณบุรีรายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมถุน รองน้ำได้ ๑๙ นิ้ว ๘ ทสางค์ มากกว่าปีกลาย ๓ นิ้ว ๘ ทสางค์ น้ำท่าน้อยกว่าปีกลาย ราษฎรทำนาบ้างแล้ว

พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกพระยาอมรินทรฦๅไชยเมืองราชบุรี ว่าอำแดงคล้ำมาตราสินว่ามีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๒๐ คน ขึ้นปล้นเรือนอำแดงคล้ำเอาทรัพย์ไปได้ รายหนึ่งมีอ้ายผู้ร้ายย่องเบายิงนายโตเจ้าของเรือนตาย ความทั้งสองเรื่องนี้ยังสืบสวนอยู่

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกหลวงมนตรีนิกรโกษาข้าหลวงพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรี ว่าได้เอาตัวอ้ายเลียงผู้ร้ายลักกระบือจีนจ้ายออกถามรับเปนสัตย์ซัดอ้ายจีนยัง อ้ายเดชอ้ายแพว่ามาด้วยกัน แต่อ้ายแพนั้นชาวบ้านแทงตายที่คอกกระบือจีนจ้าย ได้สืบจับได้ตัวอ้ายจีนยังอ้ายเดชมาถามรับเปนสัตย์ส่งตัวอ้ายผู้ร้าย ๓ คนเข้ามา

ประทับอยู่ครู่หนึ่งเสด็จขึ้น ประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับชิตติงรูม พระองค์สายเฝ้าครู่หนึ่ง พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการแล้ว กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าทรงเรือง นายห้างพ้องกล่าวโทษกรมหมื่นราชศักดิว่าเปนหนี้ เวลายำค่ำเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๔ ทุ่มเศษ

๑๔

วัน ๓ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เพราะไม่ทรงสบาย เวลา ๒ ทุ่มเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๕ ทุ่มกลับออกมา

๑๕

วัน ๔ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้วันพระไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เวลาบ่ายจัดการที่พระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ และโรงหล่อตั้งที่หลังพระที่นั่งอาภรณภิ

โมกข์ริมโรงปั่น ด้วยเวลาพรุ่งนี้จะได้หล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา เวลาเย็นโปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายไปจุดเทียนพระสงฆ์ ๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์ที่พระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ตามเคย

วัน ๕ ฯ ๑ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับพระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว เสด็จลงไปประทับโรงหล่อหลังพระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ พอได้พระฤกษ์ เช้า ๓ โมง ๕๔ นาฑี ทรงเทเงินหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์พร้อมกัน แล้วเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ ทรงประเคนพระสงฆ์ ๕ รูปรับพระราชทานฉัน แล้วทรงประเคนไทยธรรมบริขาร พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแล้ว เสด็จขึ้น เป็นเสร็จการหล่อพระพุทธรูปพระชันษา

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระทวารริมชิตติงรูมเสด็จประทับห้องออกขุนนางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงปิดทองพระพุทธรูป และหนังสือพระไตรปิฎก แล้ว เสด็จขึ้น พระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอก พระยาอุตรการโกศลผู้รักษาเมืองพิชัยบอกส่งต้นหนังสือท้าวพระยาเมืองน่านบอกราชการมายังเมือง พิชัย

๒ ฉะบับลงมา ในหนังสือของเมืองน่านแปลได้ความว่า หนังสือพระยาหลวงจ่าแสนราชาไชย พระยาหลวงอมาตย ท้าวพระยาเหนือสนามเมือง น่านถึง พระพิไชยชุมพล มหาดเมืองพิไชย เมื่อเดือน ๗ นายน้อยสาม นายแสงคนเมืองเชียงตุงพาบุตรภรรยา ๕คนหนีมาอยู่เมืองน่าน ให้การว่าเมื่อจะหนีมานั้นได้ไปหาพระยาแปดเมืองเชียงตุงลาว่าจะมาไหว้พระบาทเมืองเชียงแสน พระยาแปดจะเอาเงินค่าไปทัพเมืองอังวะคนละ ๖๐ แถบ ได้เสียแล้วจึงมาได้ยินท้าวพระยาพูดกันว่าเจ้าอังวะตาย ตะแคงวุนแมงดีขุนนางผู้ใหญ่รักษาเมืองอยู่ เจ้าเมืองนายเมืองลอกจอกเมืองจิตร เมืองหนอง เมืองงอย มาอยู่เมืองเชียงตุงๆ เกณฑ์ไพร่พลไปรบกับพะม่าๆ เมืองอังวะมีหนังสือมาถึงเมืองเชียงตุงให้ส่ง เมืองเชียงตุงไม่ส่งว่าถ้าสู้ไม่ได้ก็จะมาพึ่งเมืองใต้ และว่าราชวงศ์เมืองเถินซึ่งไปรักษาเมืองเชียงแสนบอกมาว่า สบได้ว่าอินทวงศ์บัญญายินยอมพะม่า ๕๐ คนยกมาอยู่เมืองตูมแล้วว่าจะมาเมืองเชียง ตุง/แสน เมืองฝาง ก็ได้แต่งคนไปสืบที่เมืองตวนเมืองห่าง ได้ความอย่างเดียว แต่ข่าวต่อไปว่าจะเอากำลังเติมมาอีก ๓๐๐๐ คน จะมาตีเชียงตุง ราชวงศ์เมืองเถิงก็ได้แต่งคนไปสืบที่เมืองเลนได้ความว่าเมือง ๑๒ ปันนาเมืองแรมก็สามิภักดิ์เมืองเชียงตุงแล้ว ฉะบับหนึ่งว่า เจ้าอนันตวรฤทธิเดชแต่งให้หนานวงศ์เมืองเชียง

ของไปสืบการเมืองโคหัวโป่งได้ความว่าพวกเมืองสาดเผาบ้านเรือนมูเซอพวกพระยาคิริย ๆ แพ้หนีไปอยู่เมืองตูม และได้ความว่า

เจ้าเมือง นาย ลอกจอก / หนอง จิตร } แพ้พะม่าหนีมาเมืองเชียงตุง ๆ เกณฑ์กำลังไพร่พลเพิ่มเติมขึ้นทุกวัน เจ้าอนันตวรฤทธิ์ได้แต่งคนไปสืบแล้วได้ความประการใดจะบอกมา

พระนรินทร์นำพระอินทรเดช หลวงภูเบนทร์สิงหนาท ถวายบังคมลาไปชำระความเมืองเพ็ชรบุรี เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ฯ ๕ ค่ำ ๒ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระและทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระครูพิเชต๑แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เผ้าทูลด้วยอาการมิสเตอร์อาลบาสเตอป่วยเป็นโรคลมอัมพาตอย่างแรงที่สุด ป่วยแต่เวลา ๑๐ ทุ่มรุ่งเช้าขึ้นก็ไม่มีสติพูดไม่ได้ ไหวกายไม่ได้ด้วย หมอกาวัน หมอดอยเซอร์ได้รักษาแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกหลวงปลัดเมืองสรรคบุรี รายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมถุนรองน้ำได้๒นิ้ว๒ทสางค์ เทียบ

น้ำบึงมะแม่น้ำปีนี้น้อยกว่า ๑ นิ้ว ๒ ทสางค์ น้ำท่าน้อย ราษฎรทำนาแล้วส่วน ๑ ยังอีก ๓ ส่วน

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาชลบุรานุรักษ์เมืองชลบุรีฉะบับ ๑ ว่าจีนอั้วฟ้องว่าเวลาค่ำจีนไขว้ไปตลาดกลับมา มีอ้ายผู้ร้ายฟันจีนไขว้ ๆ จำหน้าได้ว่าจีนอั้นกับนายชื่นและพวกพากันกลุ้มรุมฟันได้ร้องบอกกล่าว และจีนไขว้กลับมาถึงบ้านขาดใจตาย ได้หาตัวจีนอั้นมาถามไม่รับ แต่นายชื่นหลบหนีไป จับได้แต่มารดาส่งตัวความกับถ้อยคำเข้ามา

เสด็จขึ้นประทับตรัสกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ที่ออฟฟีศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จไปประทับชิตติงรูม พระองค์สายเฝ้ารับสั่งด้วยอาการมิสเตอร์อาลบาสเตอ พระองค์สายทูลว่าเห็นจะไม่หาย ถ้าหมอไทยลองรักษาดูเห็นจะดี ทรงพระกรุณาโปรดให้เอาหมอไทยลองรักษา กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้ารับสั่งเรื่องอาลบาสเตอจะตาย ไม่มีใครรับราชการแทน ให้คิดหาคนรับราชการ ตกลงเป็นมีโทรเลขถึงกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ราชทูตสยามณประเทศยุโรปให้หาคนเข้ามารับราชการแทน เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้น

เวลาประมาณ ๒ ทุ่ม มิสเตอร์อาลบาสเตอถึงแก่กรรม โปรดเกล้า ฯ ให้จัดการศพพระราชทานยศยิ่งกว่าเช่นเคยพระราชทานกงสุลต่างประเทศ ให้จัดการเท่ากับพระยาที่ได้รับพระราชทานพานทอง ด้วยได้รับราชการมีความชอบความดีมามากช้านาน

แล้ว และรับราชการมาหลายปีด้วย

เวลายามเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน จนเวลา ๕ ทุ่ม กลับออกมา

วัน ๗ ฯ๙ ๓ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เพราะเพิ่งตื่นพระบรรทม

เวลาค่ำทุ่มเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๔ ทุ่มกลับออกมา

อนึ่งวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้านายในไปรเวตสิเกรตารีออฟฟีศไปช่วยการฝังศพมิสเตอร์อาลบาสเตอ ในการฝังศพนั้นพระราชทานเรือกันยารับศพลำ ๑ วอแห่ศพขึ้นบกหลัง ๑ กลองมะลายู ๒ สำรับ เงิน ๒๐๐ เฟื้อง ดอกไม้ไฟต่าง ๆ คืน ๑ มีทหารกรมแสงไปแห่ศพด้วย และการที่พระราชทานยศต่าง ๆ นี้ ก็เพราะมิสเตอร์อาลบาสเตอได้สวามิภักดิ์ต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท รับราชการฉลองพระเดชพระคุณมาช้านาน มีความดีความชอบเป็นอันมาก จึงได้พระราชทานยศโดยสมควร

วัน ๑ ฯ๙ ๔ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระและทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระศรีรัศฎานุกูลกิจแล้วเสด็จขึ้นพระแท่น

พระยาศรีอ่านบอกหลวงไชยสงครามปลัดเมืองอ่างทอง ๒ ฉะบับๆ หนึ่งว่าด้วยนายอ่ำนายไท่กับพวกเสพสุราเมาแทงนายโนรีตาย มีโจทก์ฟ้อง ได้เอาตัวนายอ่ำนายไท่มาถามไม่รับ สืบพะยานได้หลายปาก จึงส่งตัวโจทก์จำเลยถ้อยคำสำนวนลงมา ฉะบับ ๑ ว่าขุนวังฟ้องนายอ่ำบุตรอำแดงอิ่มว่าตีอีขลิบทาสขุนวังตาย ได้ตัวมาถามไม่รับ สืบพะยานได้ ๑๒ ปาก ส่งตัวโจทก์จำเลยคำหาคำให้การลงมา

แล้วนำพระศรีสิทธิสงครามผู้ช่วยเมืองนครราชสีมา กราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการบ้านเมือง

พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกหลวงทรงสุรเดชข้าหลวง ว่าด้วยไปถึงเมืองประจวบคีรีขันธ์วางตราแล้ว พระพิไชยชลสินธุได้ช่วยจับผู้ร้ายมามอบให้แล้วแต่ยังไม่ได้ชำระ ถ้าชำระได้ความประการใดจะบอกเข้ามา

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ หมอกาวันเฝ้ารับสั่งเรื่องมิสเตอร์อาลบาสเตอถึงแก่กรรม แล้วเสด็จกลับมาประทับชิตติงรูม พระยาภาสเฝ้าทูลเรื่องจับเครื่องดินระเบิดซึ่งจีนบรรทุกเข้ามาได้ แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการและเรื่องความต่าง ๆ จนเวลาย่ำค่ำ เสด็จขึ้น

เวลาค่ำประมาณยามเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าเฝ้าข้างในจน ๔ ทุ่มเศษ

วัน ๒ฯ๕๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบาตรทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกหลวงยกกระบัตรผู้ว่าที่พระอร่ามรณวิชิต ปลัดผู้รักษาเมืองนครนายก รายงานน้ำฝนต้นข้าวพระอาทิตย์ยกขึ้นอยู่ราศีเมถุนสิ้นราศี รองน้ำได้ ๑๑ นิ้ว ๓ ทสางค์ น้อยกว่าน้ำฝนราศีเมถุนปีมะแม ๑๒ นิ้ว ๓ ทสางค์ น้ำท่าน้อย ราษฎรได้ทำนาบ้างแล้ว ฉะบับ ๑ บอกพระพิทักษ์เทพธานีรายงานน้ำฝนกึ่งราศีกรกฎ รองน้ำได้ ๑๓๖ เซ็น น้อยกว่ากึ่งราศีปีมะแม ๖๖ เซ็น น้ำอาบโคหลากมาครั้ง ๑ แล้วหายไป

พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกพระอนุรักษโยธา หลวงนราธิกรฤทธิ์ข้าหลวง เรื่องความจีนตันมาบุ่นนั้นได้สืบพะยานแล้วสมทั้งฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลย แต่การทำแผนที่เมืองนั้นมีผู้กล่าวโทษว่าจีนตันมาบุ่นนำทำแผนที่เกินเข้าไปในท้องเขา ต้องชำระสอบสวนกันจึงค้างช้าอยู่ และสืบได้ความว่าจีนตันมาบุ่นเข้ามาอยู่เมืองภูเก็ต และรับสัญญาบัตรเป็นที่หลวงสุนทรภักดีสมบัติ ก่อนที่ได้เป็นโปรเตกชันสับเยกต์อังกฤษ จะโปรดเกล้าฯ ประการใด

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าแล้วเสด็จไปประทับซิตติงรูม กรมหมื่นภูธเรศเฝ้ารับสั่งเรื่องความกรมหมื่นราชศักดิ์กับสับเยกต์เยอรมัน แล้วพระองค์สวัสดิ์

เฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้ารับสั่งเรื่องความต่าง ๆ จนเวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในทรงหนังสือราชการจน ๔ ทุ่มเศษ

วัน ๓ ฯ๖ ๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เริ่มการตั้งพระราชพิธีพรุณสาตร พิธีสรงตั้งที่ท้องสนามหลวง พิธีพราหมณ์ตั้งที่ทุ่งส้มป่อย เจ้าพนักงานเชิญพระคันธารราฐ แห่แต่วัดพระศรีรัตนศาสดารามออกไปท้องสนามหลวง และแห่เทวรูปออกไปณโรงพิธีทุ่งส้มป่อย

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาเทพาธิบดีเมืองพิจิตร ส่งเงินค่านาปีมะเมียจัตวาศก เงิน ๓๗ ๕|๑ ๑|๒ เป็นเสร็จสิ้นจำนวน

พระยาพิพัฒโกษานำพระวรบาทภักดีปลัดเมืองตราดกราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงสิทธิ์นายเวรเป็นเจ้าหมื่นเสมอใจราช หัวหมื่นมหาดเล็กเวรสิทธิ์ ๑ นายเกิดเป็นขุนพิเทศพิไสยพนักงานปรับความ ๑ พระมงคลรัตนเป็นพระยาสุนทรบุรีศรี

พิไชยสงคราม ผู้สำเร็จราชการเมืองนครชัยศรี ๑ พระพรหมภักดี ยกกระบัตรเป็นพระภักดีดินแดนปลัดเมืองราชบุรี ๑ หลวงบันเทาทุกขราษฎร์เป็นพระพรหมภักดียกกระบัตรเมืองราชบุรี ๑ เสด็จประทับอยู่ครู่๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ

พอบ่าย ๕ โมงเสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานที่หน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท แล้วเสด็จไปประทับพลับพลาท้องสนามหลวงเสด็จประทับตรัสกับกรมพระปวเรศครู่หนึ่ง เสด็จทรงประเคน จีวร สะบง กราบพระ ย่ามแพรสีน้ำเงินแก่พระราชาคณะ ๔ พระพิธีธรรม ๒๐ พระสงฆ์ออกไปครองผ้า

อนึ่งที่หน้าพลับพลานั้น ขุดสระกว้าง ๔ ศอก ลึกศอก ๑ มีรูปพระสุภูต พระอินทร์ จตุโลกบาล ๔ พระยานาค ๘ พระยาปลาช่อนและบริวาร ๘ มณฑก ๒ มีราชวัตรฉัตรกระดาษล้อมสระและล้อมกำแพงแล้วด้วย ที่ปากสระมีศาลเพียงตาวางบายศรีศีร์ษะสุกรบัตรพลีบูชาพระอินทร์ ๑ จตุโลกบาล ๔ ศาล มีโหรบูชาทั้ง ๕ ศาล ราชบัณฑิตยนั่งชักประคำปากสระด้วย

พระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล แล้วทรงถวายเทียนชะนวนกรมพระปวเรศทรงจุดเทียนชัย พระสงฆ์สวดคาถาจุดเทียนชัย เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ฆ้องชัย ครั้นแล้วราชบัณฑิตยอ่านประกาศพระราชพิธีพรุณสาตรจบ พระสงฆ์สวดสัตตปริตรและสวดคาถาพระราชพิธีพรุณสาตรตามกำลัง

วันเมื่อพระสงฆ์สวดมนต์นั้น เสด็จขึ้นไปประทับเกยบนหอพระคันธารราฐท้องสนาม ทรงนมัสการพระคันธารราฐและพระสุภูตซึ่งตั้งอยู่บนเกยและทรงอธิษฐานตามโบราณราชประเพณี เพื่อจะให้วัสสวลาหกตกต้องตามฤดูกาล แล้วเสด็จกลับมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระบนพลับพลา ครั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลา ๒ ทุ่มเศษ

เสด็จประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง กรมหมื่นเทวะวงศ์พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๗ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาวิเศษฦๅไชยเมืองฉะเชิงเทราว่า ได้รับท้องตราพระราชสีห์ให้ชำระความรายนายร้อยจองตาสับเยกต์อังกฤษนั้น ยังแต่งกรมการออกไปตามตัวคนต้องหาณเมืองพนมสารคามอยู่ ถ้าได้ตัวมาจึงจะชำระ

พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกหลวงนราธิกรฤทธิ์ข้าหลวงเมืองตะวันตก ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ว่าได้รับหนังสือบัญชาถึงพระอนุรักษ์ ให้บังคับให้หลวงนราเร่งเงินภาษีอากรเมืองตะวันตกลงบรรทุกเรือรบนั้นได้มีหนังสือเร่งไปแล้ว เจ้าเมืองมีหนังสือตอบมาว่า เมืองพงงา

จะส่ง ๑๐๘๐๐ เมืองตะกั่วป่า ๕๒๘๐๐ เมืองคีรีรัฐนิคม ๑๒๐๐ เมืองภูเก็ต ๔๘๐๐๐ เมืองกระบี่ เมืองตะกั่วทุ่งจะส่งตามงวดค้างปีมะแมเบญจศกให้เสร็จ อีกฉะบับ ๑ ว่า ได้บอกเข้ามาคราวก่อนว่าได้แต่งขุนหมื่นไปช่วยพระยาสุรพลพิพิธไปตามจับอ้ายหนูผมยาว หัวหน้าผู้ร้ายเมืองสตูลซึ่งหนีไปอยู่แขวงเมืองปะเหลียนเมืองพัทลุงนั้น กลับมาถึงนำหนังสือพระยาสุรพลพิพิธมีมาว่า พระยาสตูลและพระอินทรวิไชยบอกมาว่าไม่รู้แน่ว่าอ้ายหนูผมยาวจะหนีไปอยู่ที่ใด ไม่ได้ข่าวยังติดตามสืบสวนอยู่ ครั้นจะให้ขุนหมื่นสองคนรอคอยก็จะป่วยการจึงได้กลับมาเสียก่อน ถ้าได้สืบทราบความแน่จึงจะบอกมาครั้งหลัง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต และทรงอธิษฐานเพื่อวัสสวลาหกจะได้ตกต้องตามฤดู ด้วยเป็นธรรมเนียมมาแต่โบราณ ถ้าตั้งพระราชพิธีพรุณสาตรต้องเสด็จนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตด้วย และต้องโยงสายสิญจน์แต่ณพระที่พระราชพิธีมาถึงพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตด้วย เมื่อวานนี้ทรงลืมเสียจึงไม่ได้เสด็จ แล้วเสด็จไปประทับพลับพลาท้องสนามหลวง ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล แล้วราชบัณฑิตยอ่านประกาศจบแล้ว

พระสงฆ์สวดสัตตปริตรและคาถาพิธีพรุณสาตรตามกำลังวัน เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์นั้นเสด็จหอพระคันธารราฐเหมือนวานนี้แล้ว พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ จนพระสงฆ์สวดมนต์จบ เวลา ๒ ทุ่มเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

อนึ่งเมื่อเวลาเช้าวันนี้พระราชาคณะ ๔ พระพิธีธรรม ๒๐ รับพระราชทานฉันด้วย และในการพระราชพิธีนี้พระพิธีธรรม ๒๐ รูป ต้องผลัดกันสวดสุภูตสูตรบนเตียงคราวละ ๕ รูป มีพระราชาคณะนั่งปรก ๑ ไปกว่าจะเลิกการพระราชพิธีทั้งกลางวันกลางคืน ตั้งแต่จุดเทียนชัยแล้วมา

วัน ๕ ฯ ๘ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าพระราชาคณะพระพิธีธรรม ๒๔ รับพระราชทานฉัน เวลาเพลพระราชา ๑ พระพิธีธรรม ๕ ฉันด้วยต้องสวดท้องภาณ

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออก เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จออกทางพระทวารท้องพระโรงกลาง แล้วเสด็จทรงพระราชยานเสด็จวัดพระศรีรัตนศาสดารามเสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต และทรงอธิษฐานโดยโบราณราชประเพณี และเสด็จออกท้องสนามหลวง ประทับพลับพลา ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล ราชบัณฑิตยอ่านคำประกาศและโหรบูชาฤกษ์อย่างเช่นเวลาวานนี้ แล้วพระสงฆ์สวดสัตตปริตรและ

คาถาพิธีพรุณสาตรตามกำลังวัน เสด็จหอพระคันธารราฐ ออกประทับเกย ทรงนมัสการอธิษฐานแล้วเสด็จกลับลงมาประทับพลับพลา กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าทรงเรื่องความสับเยกต์ แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วสมเด็จกรมพระเฝ้ารับสั่งเรื่องความแขกสับเยกต์อังกฤษซึ่งค้างอยู่ศาลมหาดไทย เวลายามครึ่งเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาชลบุรานุรักษ์เมืองชลบุรี รายงานน้ำฝนต้นเข้า พระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมถุนฝนตกรองน้ำได้ ๒ นิ้ว ๘ ทสางค์ น้อยกว่าราศีเมถุนปีมะแม ๓ นิ้ว ๔ ทสางค์ ราศีกรกฎ ฝนตกรองน้ำได้ ๘ ทสางค์น้อยกว่าปีมะแม ๖ นิ้ว ๒ ทสางค์

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงภักดีนุรักษ์ ผู้ช่วยเมืองสุรินทร์เป็นพระสุรภินทนิคมานุรักษ์เมืองสุรภินทนิคม

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟีศครู่หนึ่งเสด็จลงทรงพระราชยาน เสด็จไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงนมัสการอธิษฐานอย่างเช่นเวลาวานนี้แล้วเสด็จออกท้องสนาม เสด็จประทับพลับพลาทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล ราชบัณฑิตย

อ่านประกาศพระราชพิธีพรุณสาตรจบ โหรบูชาฤกษ์ตามเคย เสด็จพระราชดำเนินหอพระคันธารราฐทรงนมัสการอธิษฐานเพื่อให้วัสสวลาหกตกตามฤดูกาลโดยขัตติยประเพณีสืบมา พระสงฆ์สวดสัตตปริตรและคาถาพิธีพรุณสาตรตามกำลังวัน แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๗ ฯ ๑๐ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาย่ำค่ำเสด็จออกทางพระทวารกลาง ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและทรงพระอธิษฐานตามโบราณราชประเพณีแล้วเสดจออกท้องสนามหลวง เสด็จประทับพลับพลาทรงจุดเทียนนมัสการ ทรงศีล ราชบัณฑิตยอ่านประกาศโหรบูชาฤกษ์ตามเคย พระสงฆ์สวดสัตตปริตรและคาถาพรุณสาตรเสด็จไปประทับหอพระคันธารราฐ ทรงนมัสการอธิษฐานตามโบราณขัตติยวิธี แล้วเสด็จกลับมาประทับพลับพลากรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าแล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วสมเด็จกรมพระเฝ้าจนพระสวดมนต์จบ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๑ ฯ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษเทพธานี รายงานน้ำฝนต้นเข้าพระอาทิตย์อยู่ราศีกรกฎสิ้นราศี ฝนตกรองน้ำได้ราศีนี้ ๒๖๓ เซ็นมากกว่าปีมะแมเบญจศก ๑๗ เซ็น น้ำอาบโคหลากมาแล้ว แต่น้ำทะเลยังขึ้นถึงอยู่ ราษฎรทำนาแล้ว ๔ ส่วน ยังส่วน ๑ ต้นเข้าสูง คืบ ๑ บ้างคืบเศษบ้าง

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระสยามพลภักดีปลัดเมืองนครชัยศรี ส่งเงินค่านาปีมะแมเบญจศก ๕๐ ┼ ยังไม่เสร็จ แล้วพระยาพิพัฒนำพระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงครามเจ้าเมืองนครชัยศรีกราบถวายบังคมลาออกไปรักษาราชการบ้านเมือง พระราชทานเสื้อผ้าถาดหมากคนโททองสำรับ ๑ เป็นเครื่องยศ

พระนรินทร์นำพระยารัตนโกษานายถมลุตเตอแนนต์ กราบถวายบังคมลาออกไปชำระความขุนศรีสมบัติกล่าวโทษพระยาภูเก็ตว่าด้วยเงินภาษีอากรและว่าพระยาภูเก็ตไปขออำนาจเมืองสิงคโปร์มาชำระความ แล้วนำพระพลสงครามจางวางด่าน ๑ หลวงพิทักษคีรีมาศยกกระบัตร ๑ หลวงอนุชิตภักดีผู้ช่วย ๑ กรมการเมืองกาญจนบุรีทั้ง ๓ คน กราบถวายบังคมลาออกไปรักษาราชการบ้านเมือง พระราชทานเสื้อผ้าถาดหมากคนโทเงินพระพลและยกกระบัตร พระราชทานเสื้อผ้าผู้ช่วยเป็นเครื่องยศ

เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศกัปตันลอฟตัสซึ่งไปเซอรเวทะเลฝั่งตะวันออกกลับมานำแผนที่เข้ามาถวายทอดพระเนตรแล้วเสด็จไปประทับชิตติงรูม กรมหมื่นประจักษ์เฝ้าทูลเรื่องทหารล้อมวังจะสักขึ้นใหม่สัสดีไม่รับหางว่าวไว้ ขอให้รับไว้พอเป็นพะยาน พระองค์ดิศเฝ้าทูลเรื่องมิสเตอร์ลุยซ์โลโนเวน ซึ่งจะยกมาอยู่กรมเซอรเวนั้นเดิมได้รับเงินเดือน ๒๗๐ บาท มีคนใช้คนตักน้ำกวาดเรือนต่างหาก คนในกรมเซอรเวนี้ไม่มีใครเคยได้ จะยกเสียทั้งคนใช้คนกวาดเรือน แต่ขอขึ้นเงินเดือนให้ ๒๐๐ เหรียญ พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น

อนึ่งเมื่อเวลาเช้าพระสงฆ์ ๒๔ รูปรับพระราชทานฉันที่พลับพลาท้องสนาม แล้วพระคุณาจาริยวัตรดับเทียนชัยสิ้นพระราชพิธีพรุณสาตร เจ้าพนักงานเชิญพระคันธารราฐแห่มีเครื่องสูงกลอง ชะนะ คู่ แห่ กลับเข้ามา ไว้ ณ หอวัด พระ ศรีรัตนศาสดาราม และแห่เทวรูปแต่ทุ่งส้มป่อยเข้ามาณเทวสถาน

วัน ๒ ฯ ๙ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๒

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง ๆ วันนี้ไม่มีบอกและไม่มีราชการอะไร เสด็จประทับครู่หนึ่งเสด็จขึ้นประทับอ๊อฟฟีศหมอกาวันเฝ้าครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิตติงรูม กรมหมื่นภูธเรศ

เฝ้าถวายแผนที่วังพระเจ้าลูกเธอ แล้วรับสั่งเรื่องความและอื่นๆ แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้ารับสั่งเรื่องความจะเล็กสับเยกต์อังกฤษค้างอยู่ที่มหาดไทย แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการจนเวลาทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๓ ๆ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปและพระธรรม แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิเศษภูไชย เมืองฉะเชิงเทรา ฉะบับ ๑ ว่าบาดหลวงเทโพมาทำคำอายัติฟ้องว่านายจำเริญกับเพื่อนมาลักกระบือของลูกศิษย์ไป ขอให้เรียกนายจำเริญมาชำระภายหลังทำเรื่องราวมายื่นว่าเมื่อเดือนเจ็ดปีมะเมีย นายจำเริญกับพวกมาลักกระบือของบาดหลวงๆ จับตัวได้ หลวงนามาขอเสียเงินค่ากระบือคืนให้ และรับปฏิญญาว่าจะไม่ประพฤติต่อไปภายหลังกลับพูดจาหยาบช้าต่อบาดหลวงว่าจะคิดฆ่าบาดหลวง ขอให้เรียกมาชำระ เห็นว่าความก็แล้วกันถึงสามปีแล้ว คนที่ต้องหาก็อยู่ในเขตต์เมืองฉะเชิงเทราบ้าง เมืองพนัศนิคมบ้าง จะโปรดเกล้าฯ ให้เกาะตัวมาว่าหรืออย่างไร โปรดให้ตอบพระยาวิเศษว่าให้ยกความเสีย แต่ให้เรียกทานบนนายจำเริญไว้

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับหน้าออฟฟิศ พระยาพิไชยชาญฤทธิ์เฝ้าถวายประคำงาช้างงาพระเศวตวรวรรณ แล้วเสด็จไปประทับชิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการแล้ว กรมหมื่นเทวะวงศ์พระองค์สาย เฝ้าเวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

อนึ่งเวลาเช้าวันนี้เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฏฐิพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระอัฏฐิกรมสมเด็จพระอมรินทร์ไปพระที่นั่งพุทธนิเวศ เชิญพระบรมอัฏฐิสถิตบนบุษบกทองคำ เชิญพระอัฏฐิสถิตบนโต๊ะจีน โปรดให้พระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงปฏิบัติพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ๑๕รูป สดับปกรณ์ ๑๐๐ ด้วยวันนี้เป็นวันดิถีที่เสด็จสวรรคตแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น เวลาค่ำโปรดให้พระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงฟังพระสงฆ์สวดมนต์และสดับปกรณ์ แล้วทรงธรรมกัณฑ์ ๑ ตามเคยอย่างเช่นทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในสมัยอย่างนี้ทุกปีมา ที่ไม่ได้เสด็จนั้นเพราะฝนตก

วัน ๔ ๆ ๑๔ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้วันพระไม่ได้เสด็จออกทรงว่าราชการงานพระนคร เวลาบ่าย๕ โมงเศษเสด็จออกประพาสสวนสราญรมย์พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี พระนางเธอและข้าทูลละอองธุลี

พระบาทฝ่ายในคือเจ้าจอมเป็นต้น จนเวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

— จบ —